

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FILOZOFICKÁ FAKULTA

Denisa Hriňová

**STŘET KATOLICISMU A TOTALITARISMU V ČESKÝCH
ZEMÍCH V LETECH 1948-1968**

aneb

**JAK BYLA VNÍMÁNA DOBA POHLEDEM
PŘEDSTAVITELŮ KATOLICKÉ CÍRKVE**

**CATHOLICISM AND TOTALITARIANISM ENCOUNTER IN THE CZECH LANDS
BETWEEN 1948 AND 1968**

OR

**HOW WAS THAT PERIOD VIEWED BY THE REPRESENTATIVES
OF THE CATHOLIC CHURCH**

Bakalářská práce z oboru Historie

Praha 2006

**Vedoucí bakalářské práce: Prof. PhDr. Jiří Štaif, CSc.
Ústav hospodářských a sociálních dějin**

Prohlašuji,

že jsem předloženou bakalářskou práci vypracovala samostatně s využitím uvedených pramenů a literatury.

Heřmína Dvořáková

O B S A H

1.) Úvod.....	1-6
2.) Zhodnocení literatury a pramenů.....	7-12
3.) Stručná charakteristika historie katolické církve v českých zemích v letech 1948 - 1968.....	13-24
4.) Vlastní práce	25-59
4.1. Pohled církve na komunismus před únorem 1948, očekávání vzájemných vztahů státu a církve v budoucnu.....	25-26
4.2. Pocit vnitřní svobody v podmínkách okolního útisku.....	26-31
4.3. Fenomén mobilizace farnosti při zatýkání místního faráře.....	32-34
4.4. Samotka.....	34-39
4.5. Kněžské oddělení – „Vatikán“.....	39-42
4.6. Osobnost kněze a kněžská činnost v podmínkách věznice.....	42-45
4.7. Vzdělávání v podmínkách věznění – tzv. „Univerzity“.....	45-47
4.8. Další momenty vězeňského prostředí.....	47-54
4.8.1. Návštěvy a korespondence.....	48-51
4.8.2. Tresty režimu	51-52
4.8.3. Informační kanál.....	52-54
4.9. Amnestie a život po propuštění.....	54-59
5.) Závěr.....	60-66
6.) Seznam použité literatury.....	67-69
Přílohy.....	70-89
1.) Rozhovory s pamětníky.....	70-78
1.1. Rozhovor s Mons. Antonínem Bradnou.....	70-73
1.2. Rozhovor s knězem, který si přál setrvat v anonymitě.....	74-78
2.) Seznam a fotografie představitelů katolické církve.....	79-89
2.1 Církevní představitelé.....	79-81
2.2 Představitelé katolických laiků.....	81
2.3 Fotografie.....	82-89

1. Úvod

Jako téma své bakalářské práce jsem si zvolila střet dvou názorových světů - střet katolicismu a totalitarismu v českých zemích v letech 1948-1968. Budu mluvit o střetu hodnotového světa představitelů katolické církve s prostředím, které mu ve vymezeném časovém období připravila státní komunistická moc.

Osobnosti katolické církve jsem si vybrala, protože byli a jsou příslušníky myšlenkově pevného společenství, které se pro své z pohledu státní komunistické moci velmi silné stránky stalo objektem, jemuž byla omezována práva i možnosti veřejného působení a to jak administrativně (rušen katolický tisk, spolky, tlak na církevní školství, ...), tak trestněprávně (zatýkání a věznění kněží, řeholníků, laiků, internace biskupů, ...).

Mezi hlavní silné stránky katolické církve, které byly pro režim, jenž chtěl společnost plně ovládat, nepřijatelné, patřil především její vliv mezi poměrně velkou částí obyvatelstva. Podle Václava Vaška¹ vycházejícího z Příručního slovníku naučného² žilo v roce 1948 v Československu (po ukončení německého odsunu) přibližně 12 miliónů obyvatel (8,8 mil. v Čechách a na Moravě a 3,3 mil. na Slovensku). Z nich se v českých zemích hlásilo ke katolické církvi přibližně 6,5 miliónu obyvatel, na Slovensku necelé 3 milióny, což dohromady tvořilo necelých 9,5 miliónů obyvatel Československa (79%) hlásících se ke katolické víře.

Je však faktem, že statisticky vysoké číslo katolíků neúměrně méně ovlivňovalo nejen politický, ale i morální vývoj v zemi. Reálnější míru hloubky katolicismu mezi obyvatelstvem českých zemí nám přibližuje ve svých vzpomínkách Josef Zvěřina. *„Před válkou byl vlašný katolicismus. Za války, jak už jsem řekl, došlo přece jen renesanci víry a prohloubení, ne příliš hlubokému, náš národ je totiž pořád ohrožován prostředností a švejkovinou, ale přece jen se to zlepšilo, a také opravdovost byla větší. Po válce tohle všechno bylo smeteno především strachem, proto tvrdím, že strach a lež jsou nejmocnější spojenci všech*

---

¹ VAŠKO, Václav. Neumlčená : kronika katolické církve v Československu po druhé světové válce. I. díl. Praha : Zvon, 1990. s. 235.

² Příruční slovník naučný. I. díl. Praha : ČSAV, 1962. s. 389.

diktatur.“³ Když toto jeho vyjádření míry katolicismu srovnáme s velmi pozitivně znějícími výsledky sčítání lidu, musíme dojít k jednoznačnému závěru, že tato čísla nemůžeme považovat ohledně hloubky náboženského cítění obyvatelstva českých zemí za reprezentativní.

Mezi další silné stránky katolické církve patřila její organizovanost, disciplinovanost a jasně formulovaná nauka. Vážnou překážku k ovládnutí společnosti komunistickou mocí představoval univerzální rozměr katolické církve s centrem v zahraničí – ve Vatikánu. Tato mezinárodní dimenze katolické církve dala komunistickému režimu podnět k tomu, aby byl Vatikán označen za nepřátelskou mocnost, což vše vedlo k soustředění se na diskreditaci vatikánské politiky a jejích osobností. Mezi významné body charakteristiky katolické církve patřila také její rozmanitost. Tvořili ji biskupové s rozličnými názory, desítky řádů, stovky spolků, aktivita jednotlivých kněží, laiků, aktivních křesťanských politiků atd. Největší síla katolické církve se však ukázala v praxi, v komunistických věznicích, o čemž svědčí osobní svědectví kněží o „osmyslnění“ nesmyslného prostředí a dodávání síly projít touto zkouškou druhým. Je samozřejmé, že na druhé straně se projeví i její slabiny jako např. kněží – kolaboranti. Touto stránkou dějin církve⁴ se ve své práci ale nechci zabývat.

Hlavní náplní práce bude zachycení střetu obou názorových světů. Na počátku je nutné si oba světy vymezit. První bude představovat státní komunistická moc, druhý katolická církev. Pod pojmem katolická církev budu myslet jak přední reprezentanty katolické církve, tj. tehdejšího arcibiskupa, biskupy a jejich pomocníky, tak kněží a představitele řádů. Ke zpracování tématu použiji i hodnotné vzpomínky dvou představitelů katolických aktivních laiků Růženy Vackové⁵ a Václava Vaška⁶, kteří byli s katolickým prostředím silně spojeni a kteří se také dostali do střetu se státní mocí, jenž skončil jejich zatčením a vězněním. Chtěla bych vystihnout tlak, který komunismus jako názorové přesvědčení činil

---

³ KRÍŽKOVÁ, Marie Rút. Žít jako znamení : rozhovory s Josefem Zvěřinou. Praha : Zvon, 1995. s. 117.

⁴ Pokud mluvím ve své práci o církvi, myslím tím ve všech případech církev katolickou.

⁵ VACKOVÁ, Růžena. Ticho s ozvěnami : dopisy z vězení z let 1952-1967. Praha : Česká křesťanská akademie, 1994.

⁶ VAŠKO, Václav. Ne vším jsem byl rád : vlastní životopis. Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 2001.

na tuto skupinu lidí již v předúnorové době a následně po únoru 1948. Co očekávali příslušníci katolické církve od budoucna před i po únoru 1948? Jaké byly možnosti obrany celé církve jako společenství věřících lidí? Jaké metody používali příslušníci katolické církve k záchraně svého přesvědčení v labyrintu, který jim stát po únoru 1948 připravil? Chci se zaměřit na to, zda se dají najít podobné vzory chování ve snaze zachránit si vlastní přesvědčení, jaké možnosti využívala katolická církev k tomu, aby se stala odolnou vůči nátlaku, atd.

Pro stanovení metodologického rámce bakalářské práce byl pro mě velmi cenný sborník editovaný Petrem Fialou a Jiřím Hanušem⁷ zdůrazňující různé teoretické a metodologické přístupy ve zkoumání vztahu katolické církve a totalitarismu v českých zemích. Metodologicky budu zdůrazňovat vzájemný vztah katolicismu a komunismu z hlediska křesťanského pohledu, z hlediska vnímání společenských změn katolickými elitami a příslušníky kléru, z hlediska katolických mentalit, tedy souboru katolických názorů a postojů této vybrané skupiny lidí, což je myslím nový přístup ve zpracování vztahu katolické církve a totalitního komunistického státu. Nebudu se pouštět do nového zpracování jednání státu ovládaného komunisty s katolickou církví, ale budu zpracovávat otázku, jak na toto jednání reagovala vymezená skupina lidí – představitelé katolické církve. Budu zpracovávat téma, jak byla vnímána atmosféra doby z pohledu jmenované skupiny lidí.

Ve zpracovávání jednotlivých kapitol bakalářské práce se ale kromě odpovědí na obecné otázky, týkající se života každého církevního představitele, dále omezím pouze na zpracování otázek související se zatčením kněží a jejich životem ve vězení a následně problematikou amnestie a návratu do života po propuštění a vývoje životního osudu do roku 1968. Ve své práci se budu zaměřovat na vnitřní svět vymezené skupiny lidí a na její postoje ke státní komunistické moci. Chtěla bych vystihnout změnu v postojích představitelů katolické církve, ke které došlo v důsledku omezování jejich činnosti, následného věznění, poté propuštění a začlenění do dělnického prostředí a následné prudké změny přicházející v souvislosti s tzv. Pražským jarem.

---

⁷ FIALA, Petr; HANUŠ, Jiří (eds.). Katolická církev a totalitarismus v českých zemích, Brno : CDK, 2001.

V bakalářské práci budu postupně charakterizovat jednotlivá období vztahující se ke vztahu představitelů katolické církve s komunistickou mocí, jež budou ohraničena lety 1948-1968. Částečně se zmíním ale i o problémech, které s těmito okrajovými roky budou souviset a budou tedy toto ohraničení lehce přesahovat.

Mezi hlavní okruhy bakalářské práce budou patřit zhodnocení literatury a pramenů, stručné nastínění historie vztahů mezi státní komunistickou mocí a katolickou církví v českých zemích v letech 1948-1968 a úlohou Vatikánu v těchto vztazích, vlastní práce, shrnutí zkoumané problematiky v závěru a přílohy, které se budou skládat z vlastních rozhovorů s dosud žijícími pamětníky událostí a z fotografií osobností, jejichž vlastní životopisy nebo díla o nich sepsaná tvořily jádro práce. Fotografie budou doplněny stručnými životopisnými daty těchto osobností.

Vlastní práce je rozdělena do několika podkapitol, jež jsou uspořádány podle toho, jaké téma zkoumané problematiky zpracovávají. První podkapitola přinese odpověď na otázky, jaký pohled měla katolická církev na komunismus před únorem 1948, jaké očekávala vzájemné vztahy se státem v budoucnu a jaké přístupy se utvořily vzhledem k vyjednávání církve se státem. Položila jsem si také otázku, jestli tyto jednotlivé přístupy mezi představiteli katolické církve vzhledem k vyjednávání se státem souvisely určitým způsobem se schopností zachovat si pocit vnitřní svobody v podmínkách okolního útisku.

V souvislosti s perzekucí a zatýkáním vymezené skupiny lidí se budu zabývat tématem mobilizace farnosti při zatýkání jejího místního faráře. Následující nabízející se téma, tedy proces vyšetřování, neuchopím jako popis postupů, podle nichž vyšetřování vězněných kněží probíhalo, protože toto téma je již zpracované⁸, ale budu zkoumat principy hlavní zkoušky, kterou museli tito věznění během

---

⁸ VLČEK, Vojtěch. Perzekuce mužských řádů a kongregací komunistickým režimem 1948-1964. Olomouc : Matice Cyrilometodějská, 2004. [Kap.] 5, Od zatčení po propuštění. [Podkap.] 5.2, Vyšetřovací vazba a metody vyšetřovatelů. s. 119-124; RÁZEK, Adolf. Scénář církevního procesu. s. 83-106. In: Církevní procesy padesátých let : sborník příspěvků z konference. Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 2002; KAPLAN, Karel. Stát a církev v Československu v letech 1948-1953. Brno : Doplněk, 1993. [Kap.] Chronologie výroby církevních recesů proti Zelovi a spol. a Vojtaššákovi a spol. s. 185-225.

vyšetřování projít – principy samoty jako činitele namířeného k likvidaci psychické i fyzické stránky člověka během vyšetřování.

Dalším tématem, které podrobím ve své práci analýze, budou kněžská oddělení ve věznicích. Budu se snažit najít odpověď na otázku: jaké pozitivní, ale i negativní důsledky tato izolace kněžím přinášela a rekonstruuji fyzický popis tohoto oddělení i popis atmosféry, která tam mezi kněžími panovala. Následně se budu zabývat osobností kněze a kněžskou činností ve věznicích. Zde budu zkoumat, jak byli kněží vnímáni ostatními vězňenými, jak k nim ostatní vězni přistupovali, jestli kněží a jejich činnost znamenali pro vězeňské prostředí ze strany režimu určité nebezpečí a do jaké míry si dokázali zachovat v podmínkách věznice své poslání. S kněžským prostředím ve věznici byl také spjat jeden z neopomenutelných fenoménů – tzv. univerzity neboli vzdělávání v podmínkách věznice, které analyzuji následně. Budu se také zabývat dalšími momenty vězeňského prostředí jako byly návštěvy a korespondence. Zhodnotím tresty režimu, kde se zaměřím především na popis a funkci trestu korekce, a odpovím na otázku, jakou možnost měli kněží v podmínkách vězení získávat informace o dění mimo svět věznice a jaká byla možnost šíření těchto informací mezi uvězněnými.

Následující zkoumanou problematikou bude téma amnestie a život po propuštění. Položila jsem si otázky, jak se odrazily přípravy na konání velké amnestie 1960 na atmosféru ve věznici, jak se kněží zapojili po propuštění po tolika letech ve vězení do života mimo vězeňské prostředí a jak hodnotí etapu věznění ve svém životě. Budu se snažit zachytit podstatné a shodné rysy života kněží po propuštění a změnu, kterou přineslo jejich životu krátké uvolnění režimu v období tzv. Pražského jara. Co jim osobně tato změna režimu přinesla a co očekávali od budoucnosti?

V přílohách uvedu rozhovory, které jsem osobně uskutečnila s dosud žijícími pamětníky, představiteli katolické církve. Druhou část příloh budou tvořit fotografie osobností, jejichž životní osudy se staly základem bakalářské práce. Tyto fotografie budou doplněny o stručná životopisná data osobností. Výsledky a přínos práce zhodnotím v závěru.

Na závěr úvodu k mé bakalářské práci děkuji Prof. PhDr. Jiřímu Štaifovi, CSc., vedoucímu práce. Děkuji mu za jeho četné rady, podnětné nápady, přinášející nové přístupy ke zpracování tématu, ale i kritiku ve vzájemných diskuzích během jeho výběrového semináře.

2. Zhodnocení literatury a pramenů

Zhodnocení literatury k tématu mé bakalářské práce jsem rozdělila do několika oddílů podle toho, k jaké části práce jsem se vyjadřovala. První skupinu hodnocené literatury tvoří díla, která mi pomohla úplně na počátku bádání stanovit si předmět svého bádání a metody, jež k němu budu používat. Následně se vyjádřím k literatuře dostupné a použité pro stručné nastínění problematiky postavení katolické církve v letech 1948-1968, vyjednávání mezi katolickou církví a státní komunistickou mocí v již zmiňovaných letech, a tématu, jakou v těchto jednáních sehrával Vatikán. Poté zhodnotím dostupnou literaturu k vlastní části bakalářské práce. Jejím základem se staly osobní vzpomínky představitelů katolické církve, kteří se dostali do střetu se státní mocí a byli pro své přesvědčení vězněni nebo jiným způsobem perzekuováni, a díla, jež byla o těchto osobnostech napsána. Dále jsem používala vydané soubory rozhovorů s představiteli katolické církve, jichž se týkala perzekuce, a soubory různorodých svědectví ze vzpomínek křesťanů na dobu komunistické totality v českých zemích.

Ke stanovení předmětu svého bádání jsem použila sborníky editované Janem Liborem⁹, Jiřím Hanušem a Janem Stříbrným¹⁰ a sborník nazvaný Církevní procesy padesátých let¹¹. Všechna tři díla jsou vydaná z příspěvků konferencí českých historiků a zmiňují různé problémy, které lze v problematice vztahu katolické církve a státní komunistické moci řešit a naznačují také rozmanité přístupy k řešení této problematiky. Ke stanovení metodologického přístupu k zpracování mnou stanoveného tématu pro mě byla nejvíce přínosná práce, kterou editovali Petr Fiala a Jiří Hanuš¹² a jež zdůrazňuje různé teoretické a metodologické přístupy ke studiu tématu střetu katolicismu a totalitarismu v českých zemích.

---

⁹ LIBOR, Jan (ed.). České církevní dějiny ve druhé polovině 20. století : sborník příspěvků. Brno : CDK, 2000.

¹⁰ HANUŠ, Jiří; STRÍBRNÝ, Jan (eds.). Stát a církev v roce 1950 : sborník příspěvků z konference. Brno : CDK, 2000.

¹¹ Církevní procesy padesátých let : sborník příspěvků z konference. Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 2002.

¹² FIALA, Petr; HANUŠ, Jiří (eds.). Katolická církev a totalitarismus v českých zemích : sborník příspěvků z konference. Brno : CDK, 2001.

Před zpracováním výsledků vlastní práce jsem postavila kapitolu shrnující stručně postavení katolické církve ve vymezených letech 1948-1968, vývoj vyjednávání církve se státní komunistickou mocí a postavení a politiku Vatikánu uplatňovanou během těchto vyjednávání. Problematiku postavení katolické církve po únoru 1948 a vývoj jejího vyjednávání se státní komunistickou mocí shrnují podrobně publikace K. Kaplana¹³, V. Vaška¹⁴, Vojtěch Vlčka¹⁵ ad. Téma politiky Vatikánu uplatňované během totalitní éry v Československu přibližuje dílo tehdejšího mimořádného vyslance Vatikánu A. Casaroliho¹⁶, práce Karla Kaplana¹⁷, Jiřího Koníčka¹⁸ a několik dalších titulů.¹⁹

Hlavní pramen mé práce tvořily osobní vzpomínky představitelů katolické církve nebo díla o nich vydaná. Jednotliví autoři zvolili při zpracování vlastního životního osudu různou formu a přístupy. Některé životopisy byly sepsány formou zpracování rozhovorů²⁰ s představitelem katolické církve. Ostatní byly sepsány formou vzpomínek²¹ na svůj životní osud jednotlivými církevními hodnostáři a kněžími. Některé z nich popisují životní osud od narození, jiné

---

¹³ KAPLAN, Karel. Stát a církev v Československu v letech 1948-1953. Brno : Doplněk, 1993.

¹⁴ VAŠKO, Václav. Neumlčená : kronika katolické církve v Československu v letech po druhé světové válce. I., II. díl. Praha : Zvon, 1990; VAŠKO, Václav. Dům na skále 1 : církev zkoušená, 1945 – začátek 1950. Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 2004.

¹⁵ VLČEK, Vojtěch. Perzekuce mužských řádů a kongregací komunistickým režimem 1948-1964. Olomouc : Matice cyrilometodějská, 2004; VLČEK, Vojtěch. Ženské řehole za komunismu (1948-1989). Olomouc : Matice cyrilometodějská, 2005.

¹⁶ CASAROLI, Agostino. Trýzeň trpělivosti : svatý stolec a komunistické země (1963-1989). Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 2001.

¹⁷ KAPLAN, Karel. Těžká cesta : spor Československa s Vatikánem 1963-1973. Brno : CDK, 2001.

¹⁸ KONÍČEK, Jiří. Modus vivendi v historii vztahů Svatého stolce a Československa : církevně-politický vývoj v letech 1918-1993. Olomouc : Společnost pro dialog církve a státu, 2005.

¹⁹ MACHULA, Jaromír. Vatikán a Československo (1938-1948). Praha : Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1998; LUXMOORE, Jonathan; BABIUCHOVÁ, Jolanta. Vatikán a rudý prapor : zápas o duši střední Evropy : studie o vztahu římskokatolické církve a komunistických států. Praha : Volvox globator, 2003; HALAS, František X. Fenomén Vatikán : idea, dějiny a současnost papežství, diplomacie Svatého stolce, České země a Vatikán. Brno: CDK, 2004.

²⁰ Viz. TAJOVSKÝ, Bohumil Vít. Člověk musí hořeti : rozhovor Aleše Palána a Jana Paulase s opatem želivského kláštera. Praha : Torst, 2001; ZEMEK, Jakub A. Vatikánský špión. Olomouc : MCM, 1991; KRŽÍKOVÁ, Marie Rút. Žít jako znamení : rozhovory s Josefem Zvěřinou. Praha : Zvon, 1997;

²¹ Viz. OPASEK, Anastáz. Dvanáct zastavení : vzpomínky opata břevnovského kláštera. Praha : Torst, 1997; PECKA, Dominik. Starý profesor vzpomíná : vlastní životopis. Praha : Zvon, 1996; PECKA, Dominik. Z deníku marnosti. Brno : Atlantis, 1993; HOLOTA, Benedikt. Nebyl jsem hrdina : vzpomínky na totalitu 1950-1989. Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 2002; BRADNA, Antonín. Zaradoval jsem se : útržky ze života. Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 2002; MIKULÁŠEK, František. Za zdí a bez zdí : vzpomínky známého jezuita dlouho vězněného komunisty pro víru. Praha : Řád, 1992; TYL, Heřman J. Psancem. Třebíč : Arca JiMfa, 1995.

se vymezují pouze k určitému výseku svého života. Vzpomínky se dále lišily délkou a podrobností.

Díla vydaná o představitelích katolické církve²² s sebou přinášela oproti předchozímu zmiňovanému prameni jistý problém. Nalezení informací pro mnou stanovené téma bylo v těchto publikacích poněkud složitější než v pracích předchozích. Přesto mi i ony přinesly mnoho cenných poznatků. Všechny z těchto prací kromě jedné se věnují zpracování životního příběhu určité osobnosti. Stejně jako předchozí skupina pramenů se liší formou a přístupem zpracování životního příběhu osobnosti a délkou i podrobností. Jeden z této skupiny pramenů je však odlišný. Jedná se o dílo Ladislava Vojkovského²³, jehož hlavní postavou je nejmenovaný kněz nazvaný Václav. Autor ale uvádí, že „Václav“ skutečně žil a popisované události jeho života se skutečně odehrály, proto se i tato kniha pro mě stala pramenem. Z velmi podrobně napsaného díla vyplývá, že „Václavem“ byl buď samotný autor nebo měl autor ke katolickému prostředí ve sledovaných letech velmi blízko. Kniha podrobně popisuje méně známé osudy českých venkovských kněží.

Pramenem se pro mě stalo i dílo Kamínky²⁴ přinášející svědectví o pronásledování křesťanů k době komunistické totality v Československu. Jednotlivé díly „Kamínků“ jsou jako soubory různých osobních svědectví pamětníků vydávány Biskupstvím královéhradeckým. Jsou připraveny z korespondence zachycující vzpomínky k tématu pronásledování křesťanů v letech 1948 - 89 v Československu. Tato korespondence byla zaslána a svěřena Biskupství

---

²² Viz. Velká mše. Řím : Křesťanská akademie, 1970; HARTMANN, Jan; SVOBODA, Bohumil; VAŠKO, Václav. Kardinál Tomášek : svědectví o dobrém katechetovi, bojácném biskupovi a statečném kardinálovi. Praha : Zvon, 1994; Štěpán kardinál Trochta : životopisná črta a výběr z proslovů a pastýřských listů. Řím : Čeští salesiáni, 1984; NOVOSAD, Jaroslav. Štěpán Trochta : svědek "T". Praha : Portál, 2001; WEIS, Martin. Minutěnky vzpomínek na pastýře lidu svého. Praha : Panevropa, 1999; ELŠÍKOVÁ, Monika. Dobré díla Anastáze Opaska. Praha : Monika Vadasová-Elšíková, 1999; FIALA, Petr; HANUŠ, Jiří. Koinótés : Felix Maria Davídek a skrytá církev. Brno : Knižnice revue Prohlás, 1994; DACHOVSKÝ, Karel. Cesta františkánského kněze Jana Bárty : historická studie o knězi vězněném 16 let pro víru. Praha : Řád, 1991; ŠRAJEROVÁ, Eva. Českobudějovický biskup ThDr. Josef Hlouch. České Budějovice : Knihovna Setkání, 1997; KAŠÍČKA, Zdeněk. Otec Braito : životopis olomouckého dominikána (1898-1962). Praha : Krystal, 1993.

²³ VOJKOVSKÝ, Ladislav. Václav : osudy venkovského českého kněze z let 1940-1969. Praha : vlastním nákladem, Praha 1993.

²⁴ Kamínky : drobná svědectví o pronásledování křesťanů v době komunistické totality i o jejich snahách o svobodu a blaho vlasti. I.díl. Hradec Králové : Biskupství královéhradecké, 2000; Kamínky. II. díl. Hradec Králové, 2000; Kamínky. III. díl. Hradec Králové, 2001; Kamínky. IV. díl. Hradec Králové, 2002; Kamínky. V. díl. Hradec Králové, 2005.

v Hradci Králové na výzvu Mons. Karla Otčenáška. Dílo je přehledně strukturované. Jednotlivá svědectví jsou rozčleněna do dvou základních částí- zasvěcené osoby a boží lid, přičemž tato část je dále rozdělena na několik dalších podskupin- farnosti, členové křesťanských stran a organizací, nemocní, zemědělci, různé profese, mládež, žena, matka, manželka, rodiče, katecheté, učitelé a děti.

Předchozí druhy pramenů byly při mém studiu doplněny o konfrontaci s dalším významným pramenem – osobními rozhovory s pamětníky. Sama jsem uskutečnila dva osobní rozhovory s pamětníky²⁵ a dále jsem použila několik souborů rozhovorů s těmito osobnostmi, které byly dosud vydány knižně. Jedná se o práce Vojtěcha Vlčka²⁶ a Miloše Doležala²⁷. Vojtěch Vlček přináší ve své publikaci soubor rozhovorů s 15 kněžími a řeholníky, v nichž se soustřeďuje především na problematiku komunistické totality v Československu, již zobrazuje na konkrétním příkladu osudů těchto jednotlivců. Životní příběh každé z osobností je uveden jejím stručným životopisem a následuje sled otázek a odpovědí přinášející vzpomínky na celý život. Soubory rozhovorů Miloše Doležala ukazují také mnoho postřehů z doby 20. století v Československu, ale nezaměřují se pouze na představitele katolické církve, kteří byli nějakým způsobem perzekuováni, ale i na osobnosti české kultury a vědy.

Uvědomuji si, že druhy pramenů jako jsou vzpomínky osobností, díla o nich vydaná a rozhovory s těmito osobnostmi, které považuji za jedinečné zdroje historického pramenu, obsahují jeden velký problém - značné procento subjektivity. Snažila jsem se však k těmto druhům pramenů přistupovat kriticky, tak abych se vyhnula pouhému sloučení různých subjektivních hodnocení zkoumané problematiky. Přes problematičnost, která je s těmito druhy pramenů do značné míry spjata, jsou však tyto druhy pramenů pro mnou vymezené téma velmi hodnotné a přínosné, protože na druhou stranu obsahují výstižný popis konkrétních postojů, dobových situací, detailů atd.

---

²⁵ Viz Příloha č. 1, str. 70-78.

²⁶ VLČEK, Vojtěch. Kříž jsem hlásal, kříž jsem snášel : rozhovory s kněžími a řeholníky pronásledovanými za komunismu v letech 1948-1989. Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 2006.

²⁷ DOLEŽAL, Miloš. Prosil jsem a přiletěla moucha. Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 2004; DOLEŽAL, Miloš. Cesty božím nečasem. Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 2003.

Z předchozích odstavců vyplývá, že další metodou historiografie použitou ke zpracování mé bakalářské práce se stala metoda orální historie²⁸. Tato metoda představuje při zpracování určité historické práce specifický typ pramene, který je ale třeba, pokud je to možné, doplnit prameny jiného druhu. Má význam k použití hlavně pro zpracování témat, pro něž je řada pramenů z různých důvodů nepřístupná nebo zničená. Používá se také k doplnění písemných dokumentů, které někdy nezachycují určité klíčové události. Je tedy velmi přínosná pro výzkum společností ovládaných totalitními režimy, kde neexistuje pluralita pramenů a kde převažují dokumenty státní a stranické provenience. Tato metoda má proto význam pro mnou stanovené téma – střetu katolicismu a totalitarismu v českých zemích v letech 1948-1968, které zpracovávám z hlediska křesťanského pohledu, z hlediska vnímání společenských změn katolickými elitami a příslušníky kléru.

Jak už je výše uvedeno, pro zpracování vymezeného tématu jsou pro mě podstatné knižně vydané osobní vzpomínky představitelů katolické církve nebo publikace, které byly o těchto osobnostech vydány. Osobní rozhovory mi ale přinesly odpovědi na otázky, které jsou v knihách buď jen naznačeny nebo je knihy neobsahují vůbec, přinesly mi popis různých dobových detailů, prožitků a smýšlení člověka o historických událostech, čím byl člověk formován, ovlivňován atd. Metoda orální historie tedy představuje výzkum kvalitativní povahy a podstatou kvality této formy práce je zachycení jedinečnosti, ne zjišťování faktů a dat jako je tomu při kvantitativních výzkumech.

Prameny archivní povahy k mnou vymezenému tématu se vyskytují jen ve velmi omezené míře, což je celkem pochopitelné, protože psané prameny k tématu, jak byla vnímána doba komunistické totality z pohledu představitele katolické církve, nebylo možné ve sledovaném období zaznamenávat a uchovávat

---

²⁸ Metodou orální historie se v ČR zabývá Centrum orální historie, jenž bylo zřízeno k 1.1. 2000 v Ústavu pro soudobé dějiny. Toto centrum je dostupné na webové adrese: <<http://www.usd.cas.cz/cs/stranky/oddeleni/centrum-oralni-historie>>. Vedoucím centra je Peadr. Miroslav Vaněk, Ph.D., který napsal o této metodě několik publikací: VANĚK, Miroslav. Orální historie ve výzkumu soudobých dějin. Praha : Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2004; VANĚK, Miroslav. Orální historie a výzkum nedávné minulosti. Jihočeský sborník historický, 2004; VANĚK, M. Uplatnění metody orální historie. In: Deset let soudobých dějin. Jednání sekce na VII. sjezdu českých historiků. Praha : Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2001, s. 137–143.

pro pozdější dobu kvůli riziku, které by toto svědectví přinášelo jeho pisateli. Strukturu archivních pramenů vztahujících se k tématu katolické církve v českých zemích v letech 1939-1989 lze uvést na rozboru pramenů Národního archivu v Praze (dřívějšího Státního ústředního archivu v Praze), jenž vydal v roce 1998 tzv. Retroinformace²⁹ jako soupis relevantních pramenů k této problematice. Soupis obsahuje fondy státní správy, politických stran, osobní fondy a archivní sbírky. Je zdůrazněno, že soupis není a nemůže být úplný, protože řada archivních fondů z období po druhé světové válce není uspořádána a jejich obsah nelze blíže specifikovat³⁰. Po bližším prostudování zmíněných fondů vyplývá, že jejich materiál je převážně státní provenience, tedy pro mě nezajímavý a nepřínosný, protože vymezené téma zpracovávám z pohledu představitele katolické církve.

Ke zpracování práce jsem proto použila prameny archivní povahy jen v omezené míře ze Státního okresního archivu Litoměřice se sídlem v Lovosicích³¹, kde jsem studovala osobní fond Miroslava Richtera³², ve kterém jsem objevila základní informace k životnímu příběhu kněze Antonína Bradny.

---

²⁹ PhDr. BABIČKA aj. Retroinformace 13: katolická církev v českých zemích 1939-1989. Praha : Státní ústřední archiv v Praze, 1998.

³⁰ Jsou to např. fondy: Archiv pražského arcibiskupství - ordinariát (z období, kdy arcidiecézi spravovali arcibiskup Kašpar, kapitulní vikář Opatrný a arcibiskup Beran), Pacem in terris, Komunistická strana Československa – ústřední orgány, Národní fronta, Úřad předsednictva vlády ad.

³¹ Státní okresní archiv Litoměřice se sídlem v Lovosicích je dostupný na webové adrese: <<http://www.soalitomeric.cz/sokalt.htm>> .

³² Státní okresní archiv Litoměřice, f. Miroslav Richter, kart. 1-5.

3. stručná charakteristika historie katolické církve v českých zemích v letech 1948-1968

Přestože není náplní mé bakalářské práce pouštět se do již zpracovaného zdokumentování vzájemných vztahů mezi státem a katolickou církví po únoru 1948 a následně v padesátých a šedesátých letech a úlohou Vatikánu v těchto vztazích, považuji za důležité podat v této kapitole alespoň stručný nástin této problematiky, protože důsledky plynoucí ze vztahu státní moci k církvi byly určující pro utváření vnitřního světa představitelů katolické církve. Vztahy mezi státem a katolickou církví vytvářely určité jádro, na němž se tvořil svět sledované skupiny lidí vzhledem ke komunistickému režimu.

Vztahy mezi státem a katolickou církví se po únoru 1948 vyvíjely směrem k ovládnutí církve ze strany státu. Totalitní stát neuznával společenské poslání církve, díval se na církve jako na politickou stranu či instituci a chtěl z ní udělat jakousi převodovou páku své moci. Tento zápas komunistického režimu s katolickou církví v Československu je možné rozdělit do několika etap, jimiž se budu postupně v této kapitole zabývat.

První etapou bude sledování prvotního vyjednávání mezi státem a církví. Po ukončení etapy vyjednávání došlo v dubnu 1949 k vyhlášení nové linie církevní politiky spjaté s administrativními opatřeními proti církvi, založením Katolické akce a přijetím církevních zákonů. Další sledovanou etapou vzájemných vztahů bude popis let 1950-1953, která jsou charakteristická hlavní vlnou perzekučních zásahů proti církvi. Následuje popis období po roce 1953 spjatého především s bojem o samotného věřícího, tedy s bojem proti existenci náboženství vůbec, a s určitým uvolněním represí režimu v roce 1953 a 1956. Sklonek padesátých a počátek let šedesátých je spjat s opětovným utužením režimu vůči katolické církvi a přestože byly v roce 1960 a 1962 vydány dvě velké amnestie prezidenta Novotného, je pro toto období charakteristická nová vlna církevních procesů. Poslední část této kapitoly bude tvořit sledování změny vývoje vztahů mezi státem a církví, které nastaly v souvislosti s pontifikátem papeže Jana XXIII.

a s II. vatikánským koncilem přinášejícím změnu koncepce politiky Vatikánu vůči státům s komunistickými režimy v Evropě.

První etapu vyjednávání mezi československým státem³³ a církví³⁴ vymezujeme březnem 1948 – dubnem 1949. V tomto období docházelo k utváření poměru mezi oběma stranami, který jistým způsobem předurčovalo vyhrocené nepřátelství mezi Vatikánem a sovětským blokem. Pro vzájemné vyjednávání bylo určující, že po převzetí politické moci ve státě komunistickou stranou skončila forma soužití mezi církví a státem označovaná jako *modus vivendi*, tedy forma nekonfrontačního soužití a spolupráce na zásadách pluralitní demokracie, utvořená a praktikovaná v období 1. republiky. Komunistické ideologii nešlo o dohodu přijatelnou pro obě strany jednání, ale plánovala vůči církvi nastolení *modi morendi* - způsobu odumírání církve.

Jednání v tomto období probíhala v několika etapách: od 10.5. do 31.5. 1948, dále od 10.6. do 18.6. 1948, poté byla jednání na několik měsíců přerušena a následně v únoru 1949 obnovena a pokračovala až do dubna 1949. Komunisté vyvíjeli na církevní hierarchii během jednání značný nátlak, přičemž jim šlo hlavně o to, aby církev veřejně vyhlásila svůj kladný poměr k režimu. Církev byla v této době postižena řadou proticírkevních opatření. Došlo k omezování vydávání církevního tisku, k zásahům do církevních spolků, zavírání církevních škol a zabírání jejich budov. Během intermezza ve vzájemném vyjednávání (červenec 1948 - leden 1949) narůstalo mezi státem a církví napětí a ze strany biskupů postupně rostla snaha jednání obnovit. K tomuto stanovisku přispěla jistým dílem i změna politiky Vatikánu. Vatikán přešel od původního přesvědčení krátkého trvání režimu k doporučení, aby se českoslovenští biskupové pokusili s vládou dohodnout, protože z hlediska mezinárodní politiky nelze v blízké době počítat se změnou režimu v Československu. Proto byla jednání z iniciativy biskupů 17.2. 1949 obnovena. Biskupové vznesli své požadavky v desetibodovém memorandu³⁵,

---

³³ Stát reprezentoval ÚAV NF, později tzv. církevní šestka (církevní komise ministrů a členů ÚV KSČ).

³⁴ Katolickou církev zastupovali biskupové v čele s pražským arcibiskupem J. Beranem, později litoměřickým biskupem Štěpánem Trochtem.

³⁵ V memorandu biskupové požadovali zastavení veřejných útoků proti církvi, vyřešení problematiky církevního školství, tisku, spolků, zastavení kampaně proti papeži, zamezení vnášení rozkolů mezi hierarchii a duchovenstvo, hlášení případů zatčení duchovních církevními úřady a zajistit jim možnost nahlížet

stát však podmiňoval splnění jakýchkoli podmínek přijetím jeho 4 podmínek³⁶. Oficiální stanovisko církve k těmto podmínkám měla přinést biskupská konference konající se 22.3. 1949 ve Starém Smokovci. Během jednání zde však bylo odhaleno odposlouchávací zařízení a jednání bylo zastaveno. Rázné odmítnutí státu z odpovědnosti na tomto činu a přenesení zodpovědnosti na Vatikán jako nepřátelskou mocnost přispělo ke ztroskotání dalšího vyjednávání.

Po skončení vyjednávání mezi státem a církví následovala v dubnu 1949 státem vyhlášená tzv. nová linie církevní politiky, která měla podobu systematického pronásledování a jejímž cílem bylo rozrušit, ovládnout a v dalším kroku likvidovat náboženství a vytvořit ateistickou společnost. Hlavním cílem této nové linie církevní politiky bylo plné podřízení církve státu, její vytlačení z veřejného prostoru a izolace Vatikánu jako centra katolického světa od domácí hierarchie. Dále získat hierarchii na svou stranu buď dohodou, nebo ji v opačném případě rovněž izolovat a interpretovat jako nástroj cizí nepřátelské moci. Konečným výsledkem tohoto postupu mělo být vytvoření národní katolické církve odtržené od Říma.

První pokus o rozrušení jednoty katolické církve proběhl v červnu 1949 v souvislosti s vyhlášením prorežimního hnutí tzv. „vlasteneckých“ kněží pojmenovaného Katolická akce. Toto hnutí mělo způsobit rozkol mezi hierarchií a věřícími. Zpočátku byla Katolická akce hodnocena režimem jako velmi úspěšná, protože se podařilo shromáždit větší množství podpisů kněží, kteří vyjadřovali s tímto hnutím souhlas, stejně tak poutě organizované Katolickou akcí měly značný úspěch. Většina kněží ale zpočátku vyjadřovala souhlas s Katolickou akcí oklamána nebo pod nátlakem a po odsouzení Katolické akce ze strany Vatikánu a biskupů³⁷ své podpisy odvolali a hnutí nakonec zcela ztroskotalo. Odpor biskupů a velké části

---

do soudních spisů těchto zatčených, upravení platových podmínek duchovenstva a odstranění odborné a sociální diskriminace kněží, řeholníků a řeholnic.

³⁶ Čtyři podmínky státu, jimiž podmiňoval splnění požadavků církve, tvořil požadavek, aby církev prohlásila svou loajalitu režimu, aby odvolala Plojharovu suspenzi, aby potrestala duchovní odsouzené za protistátní činnost a aby umožnila kněžím spolupráci s orgány lidové správy.

³⁷ Biskupové vyjádřili své odmítavé stanovisko ke Katolické akci i k dalším proticírkevním opatřením v pastýřském listu nazvaném „Hlas československých biskupů v hodině velké zkoušky“. Tento list měl být čten ve všech kostelech 19.6. 1949 na svátek Božího těla. Ale díky nátlaku a výhrůžkám režimu, že čtení tohoto pastýřského listu se bude rovnat trestnému činu, byl čten jen asi 1/3 všech kněží v Československu.

kněží i laiků v létě 1949 byl následně využit k dalším perzekučním zásahům a k radikalizaci proticírkevních opatření.

Protože režim potřeboval nějakým způsobem legalizovat vykonávané protiprávní akty vůči církvi, byly 14.10. 1949 přijaty dva církevní zákony. Prvním z nich došlo ke zřízení Státního úřadu pro věci církevní (zákonem č. 217/49 Sb.) a jeho poboček na krajských a okresních úřadech vedených církevními tajemníky a k dosazení zmocněnců do konzistoří. Druhým z nich - zákonem o hospodářském zabezpečení církví (zákon č. 218/49 Sb.) se kněží stávali státními zaměstnanci a byli závislí na vyplácení platu ze státního rozpočtu. Přijetím těchto dvou zákonů byl dovršen přímý dohled státu nad církví.

Období let 1950 - 1953 bylo charakteristické rozvojem perzekučních zásahů proti církvi, které postihly celou hierarchickou strukturu katolické církve nevyjímaje biskupů, jenž byli internováni či uvězněni, aby byli izolováni od Vatikánu i od kněžstva. S tímto obdobím jsou spjaty církevní monstrprocesy (1. s představiteli řádů- proces „Machalka a spol.“, 2. s pomocníky biskupů- proces „Zela a spol.“, 3. slovenský- „Vojtaššák a spol.) i řada procesů na nižší úrovni- s kněžími i laiky.

Život řeholníků od základů změnila tzv. akce „K“³⁸. Její první etapa proběhla v noci ze 13. na 14. dubna 1950, druhá ve dnech 27. - 28. dubna stejného roku. Následkem této akce bylo zrušení mužského řeholního života převezněním 2376³⁹ řeholníků do internačních nebo centralizačních táborů. Zde byli drženi minimálně do září 1950, kdy musela řada z nich odejít na dvouletou vojenskou službu k PTP. Zbývající setrvali v soustředění většinou do roku 1953. Pokusy o obnovení řeholního života po propuštění byly hodnoceny jako protistátní činnost. Tuto akci proti mužským řeholím následovalo zanedlouho zabránění většiny ženských klášterů.

---

³⁸ Veřejnosti byly kláštery zobrazovány jako centra protistátní činnosti. Toto stanovisko bylo podpořeno procesem s představenými řádů konajícím se bezprostředně před zmiňovanou akcí „K“ ve dnech 31.3.- 4.4. 1950. Proces měl odhalovat protistátní činnost řeholníků a zdůvodnit tak národu centralizaci řeholníků. Z mnou sledovaných osobností byli do tohoto procesu zahrnuti František Mikulášek, Silvestr Braitó a B.V. Tajovský.

³⁹ Stát a církev v roce 1950 : sborník příspěvků z konference. Brno : CDK, 2000, str. 65.

Další akcí spjatou s tímto vrcholným represivním obdobím proti církvi byla likvidace řeckokatolické církve. Perzekuční zásahy proti církvi se nevyhnuly ani teologickým fakultám a učilištím zredukovaným na jedinou státem ovládanou bohosloveckou fakultu a jediný seminář v Litoměřicích. Toto období charakterizuje i přerušení diplomatických vztahů Československa s Vatikánem.

Pro úspěch linie státní církevní politiky směrem k národní církvi bylo nutné, aby ve státě působilo fungující prorežimní hnutí kněžstva. Protože Katolická akce jako plánované rozkolné hnutí v církvi úspěch nepřinesla, rozhodli se představitelé režimu zorganizovat v červnu 1950 nové hnutí kněžstva - hnutí "vlasteneckých kněží". 4. - 6. 7. 1950 proběhla konference hnutí vlasteneckých kněží na Velehradě, již se zúčastnilo 450 kněží. Kněží v tomto hnutí se podíleli na pořádání národních poutí, politických školení pro kněze, ovládnutí teologické fakulty, Katolických novin, obsazení míst děkanů, kanovníků, vikářů a diecézí osiřelých po internaci biskupů. Protože i toto hnutí začalo však po několika měsících stagnovat, došlo 21.6. 1951 k ustavení stálé organizace prorežimních kněží v Mírovém hnutí katolického duchovenstva (MHKD), jehož předsedou se stal Josef Plojhar.

Do konce roku 1952 se už tedy komunistickému režimu podařilo prostřednictvím svých orgánů ovládnout mocensky církevní organizaci. Tento fakt se odrazil i v politické a státně administrativní sféře církevní politiky. Mezi nejdůležitější změny v těchto oblastech patřilo ukončení činnosti církevní šestky v roce 1952 a změna postavení SÚC, který v roce 1953 ztratil postavení na úrovni ministerstva⁴⁰. Přestože stát ovládal církevní organizaci politicky, nepodařilo se mu ji ovládnout duchovně. Pozice papeže i biskupů zůstávala ve společnosti neotřesená. Státní moci se nepodařilo oddělit kněze od biskupů. Stejně tak vnitřní život církve zcela neutichl ani v perzekučních zařízeních ani v obtížných podmínkách omezené duchovní správy a pastorace. Hlavní cíl totalitní moci, založit národní církev odtrženou od Vatikánu, se nepodařil.

---

⁴⁰ Státní úřad pro věci církevní byl nakonec zrušen v roce 1956 a jeho pravomoci přešly na ministerstvo školství.

Režim na tyto skutečnosti reagoval a od podzimu roku 1952 nabýval v církevní politice stále větší důraz na zápas o věřící spojený s mohutnou ideologickou ofenzívou. Úspěšným cílem se mělo stát zúžení členské základny samotné církve. Boj proti katolické hierarchii a proti Vatikánu se změnil v boj proti náboženství jako ideologii, tedy proti existenci náboženství vůbec. Tento obrat znamenal tažení nejen proti katolické církvi, ale proti všem církvím, díky čemuž narůstal mezi duchovními všech církví odpor proti církevní politice a režimu jako takovému.

Následující rok 1953 se stal rokem dalšího obratu režimní politiky vůči církvi, protože došlo k oslabení autority moci a ke krizi v československé společnosti probíhající v souvislosti se změnami a nastupující kritikou režimu po smrti J. V. Stalina. Proto režim přešel i v církevní otázce ke zmírnění dřívějšího ostrého postupu⁴¹. Další prostor k určitým změnám režimu byl otevřen v roce 1956 v souvislosti s kritikou Stalinova režimu, kterou přednesl N. Chruščov na únorovém XX. sjezdu KSSS, a v souvislosti s následnou krizí režimů v říjnu tohoto roku v Polsku a Maďarsku. I když byla diskuze, jež se v našich podmínkách po XX. sjezdu KSSS rozběhla, po dvou měsících ukončena, znamenala dočasné oslabení mocenského monopolu KSČ a zmírnění perzekučních snah proti občanské společnosti, tedy i proti církvím. Režim však v této době ještě nedopustil oslabení svého postavení a pomocí zesíleného tlaku a dalších administrativních zákroků byla státní kontrola nad církvemi během roku 1957 obnovena.

V ideovém zápase s tzv. náboženskými přežitky a s šířením a propagací ateismu pokračovala komunistická strana i po přijetí socialistické ústavy v roce 1960. V tomto roce a následně v roce 1962 došlo sice ke dvěma velkými amnestiím, při nichž byla propuštěna většina kněží, ale tyto uskutečněné velké amnestie neuzavíraly období zatýkání kněží, řeholníků a katolických laiků a vedení církevních procesů s nimi. Od roku 1959 do roku 1962 proběhla další vlna

---

⁴¹ Církve se týkalo odstranění svévolného přemísťování a penzionování kněží církevními tajemníky, omezení libovůle církevních tajemníků při povolování církevních slavností. Byl pozastaven plán zrušení a rozpuštění všech mužských i ženských řádů chystaný na počátek července 1953. Další významné změny, které se církve dotýkaly, byly: zrušení jednotek PTP koncem roku 1953 a rušení internačních a pracovních táborů v letech 1953-1956, odkud byla většina nedobrovolně držených řeholníků a kněží propuštěna na svobodu. Koncem roku 1955 byla také zmírněna izolace biskupů odvoláním ostrahy StB, ale pouze u biskupů, kteří složili slib věrnosti republice.

zatýkání⁴². Část z kněží zatčených v tomto období byla propuštěna v roce 1964, ale mnozí z nich opustili vězení až v letech 1967-1968. Po roce 1962 v letech 1963-1968 docházelo k zatýkání církevních představitelů už jen v ojedinělých případech.

Na rozhodující změnu dosavadního vývoje vztahu církve a státu v Československu zapůsobily silně velké události a proměny v katolické církvi spojené s pontifikátem papeže Jana XXIII. (1958-1963) a s II. vatikánským koncilem konajícím se od 11.10. 1962 do 8.12. 1965. Ke svolání II. vatikánského koncilu přiměly papeže Jana XXIII. problémy katolické církve, v nichž se ocitla v období kritické mezinárodní situace během studené války. Za základní úkol koncilu bylo stanoveno přinést odpovědi na problémy moderního světa. Církev měla začít tyto problémy aktivně řešit a to tím způsobem, aby světu pomáhala a nestahovala se před ním do ulity. Tento hlavní cíl koncilu vystihuje i označení koncilu za koncil „pastorální“⁴³.

Reforma církve ke světu a státům, konstituce o církvi v dnešním světě „Gaudium et spes“, přináší zásadní proměnu postojů církve ke světu a společnosti a radikální reformu zásad vztahů církve a státu. V otázce vztahu ke státu se církev zřekla výsad a privilegií, které v minulosti dostala od státní moci a které se mohly stát překážkou v jejím působení. Tento krok církve je hodnocen jako rozchod s tzv. konstantinovskou epochou vyznačující se aliancí trůnu a oltáře. Pro církev znamenal především požadavek nezávislosti a svobody v provádění jejího náboženského poslání a v řízení vnitřních záležitostí. Tyto nově formulované principy ve vztahu ke státní moci se staly základem k reformě konkordátního práva a k novému pojetí konkordátních smluv⁴⁴ mezi Svatým stolcem a jednotlivými státy. Nové principy vztahu církve a státu byly formulovány v několika zásadních bodech, mezi něž patřila zásada ochrany náboženské svobody v rovině individuální

---

⁴² „Tato výrazná vlna zatýkání duchovních, a v případě řeholníků dokonce nejmasovější vůbec, realizovaná v první třetině 60. let naprosto vyvrací mýtus o umírněnosti socialistického zřízení v Československu a „báječných“ šedesátých letech.“ In: VLČEK, Vojtěch. Perzekuce mužských řádů a kongregací komunistickým režimem 1948-1964. Olomouc : Matice cyrilometodějská, 2004. str. 42.

⁴³ Pastorální znamená péči, starost o svěřené ovce.

⁴⁴ Konkordát je chápán jako mezinárodní konvence, uzavíraná mezi Svatým stolcem a laickými nebo konfesionálními nekatolickými státy. Předmětem konkordátu jsou záruky náboženské svobody a záruky opírající se o přirozenou důstojnost lidské osoby.

i společenské, proklamace práva na náboženskou svobodu každé lidské osobě, zásada autonomie a nezávislosti církve a státu, každého ve svém řádu, a zásada vzájemné spolupráce církve a státu.

Ve vztazích církve ke světu dochází k odklonu od linie konfrontačního boje se světem k otevřenosti, komunikaci a dialogu. Touto změnou postoje se církev otevřela celému světu a odmítala jakékoliv jednostranné spojenectví. Vyhýbala se národnostnímu, rasovému, politickému či hospodářskému stranictví. Poslání církve bylo omezeno pouze na oblast náboženskou.

Tento nový přístup katolické církve ke světu vedl ke změně jejího postoje ke komunistickým státům. Nová forma diplomatického přístupu k těmto státům se začala realizovat v tzv. východní politice, při jejíž tvorbě a realizaci sehrávali určující roli papežové Jan XXIII. a následně Pavel VI. Významnou osobností v tomto procesu byl mimořádný vyslanec Svatého stolce Mons. Agostino Casaroli. Východní politika Vatikánu a s ní spojený počátek rozhovorů mezi Svatým stolcem a komunistickými vládami se začaly plně rozvíjet po polovině 60. let, kdy došlo k uvolnění v mezinárodních vztazích. Cílem rozhovorů byla náprava podmínek činnosti církve v těchto státech.

Obnovení diplomatických jednání mezi Svatým stolcem a komunistickými vládami jednotlivých států v Evropě se týkalo i Československa. Oteplení ve vzájemných vztazích Československa a Svatého stolce se projevilo již vysláním církevní delegace dvanácti církevních hodnostářů Československa na II. vatikánský koncil. V této delegaci byli zastoupeni kromě několika "mírových kněží" tři slovenští biskupové a z českých biskupů František Tomášek⁴⁵. Při audienci u papeže se řešily zásadní problémy církevního života Československa, hlavně otázka řádné správy diecéze včetně postavení arcibiskupa Berana, který byl v internačním vězení. Je nutné ale zdůraznit, že komunistický stát neučinil v následujících jednáních s Vatikánem zásadní reformu své "církevní politiky".

---

⁴⁵ František Tomášek byl přítomen jako jediný z českých biskupů na všech čtyřech zasedáních koncilu, na nichž pronesl celkem pět příspěvků. Zcela mimořádnou pozornost vzbudil jeho projev o ekumenismu, pronesený 2.12. 1963, v němž navrhl svolání koncilu, který by se zajímal o sblížení západní církve s východními pravoslavnými církvemi.

Pouze ustoupil pod tlakem vnějších okolností od konfrontačního likvidačního postupu, aniž by se však jádro jeho “církevní politiky” příliš změnilo.

První fáze jednání mezi ČSR a Vatikánem probíhala v letech 1963 – 1967. V této době se uskutečnilo celkem sedm jednání mezi oběma stranami sporu⁴⁶. Mezi hlavní body jednání patřilo vyřešení případu arcibiskupa Josefa Berana a pražské arcidiecéze, obsazení volných diecézí v Československu a jednání o církevních zákonech z října 1949.

Arcibiskup J. Beran byl na počátku jednání internován. Jeho internace však začínala mít postupem doby nepříznivý mezinárodní ohlas a stávala se pro Československo nepřijemnou záležitostí. Proto byl arcibiskup v říjnu 1963 z internace společně s biskupem Skoupým osvobozen. Osvobození však neznamenal návrat k vykonávání vlastního úřadu a spojoval se s ním pobyt na vládou určeném místě, v případě arcibiskupa Berana a biskupa Skoupého v Mukařově nedaleko Prahy. Pro řešení jeho případu se nabízelo několik možností, z nichž se vláda postupně přikláněla k variantě odchodu a trvalého pobytu arcibiskupa v Římě. Jeho odchod měl být ale podmíněn slibem věrnosti republice a vzdáním se svého titulu. Arcibiskup byl ochoten obětovat jak sám sebe, tak svá svatá práva v zájmu své arcidiecéze a církve v Československu, ale velmi ho skličovala obava, že přijetím čestného exilu v Římě vzbudí dojem, že opouští své lidi a nechává je osamocené v komunistickém útisku. Řím zasáhl 22.2. 1965 do zdlouhavého a protahujícího se jednání otázky arcibiskupa jeho jmenováním kardinálem, čímž se jednání posunula a otázka Josefa Berana byla nakonec vyřešena jeho odchodem a trvalým pobytem v Římě. Arcibiskup si nadále podržel svůj titul, ale nebyl už odpovědný ve smyslu kanonického práva jako arcipastýř za vedení své arcidiecéze. Spravováním pražské arcidiecéze byl pověřen nově zvolený apoštolský administrátor František Tomášek. Arcibiskup nesměl dále v Římě aktivně pracovat proti republice.

Druhou nejpodstatnější otázkou vzájemného vyjednávání byl problém neobsazených diecézí v Československu. Problém spočíval ve skutečnosti, že vláda

---

⁴⁶ Jednání probíhala v květnu 1963 v Praze, v září 1963 v Římě, v listopadu 1963 v Praze, v listopadu 1964 v Římě, v únoru 1965 v Římě a poté po dvouletém přerušení v květnu a následně v červnu 1967 v Praze.

porušovala právo Svatého stolce navrhopvat a jmenovat určité osoby do církevních funkcí a snažila se prosadit na volná místa v československých diecézích prorežimní kněze převážně z řad kapitulních vikářů. Tento postup byl ale pro Vatikán nepřijatelný. Jednání v této oblasti nakonec navenek ztroskotalo na tom, že Vatikán odmítnul jmenovat litoměřického kanovníka dr. Eduarda Olivu biskupem. Jádro ztroskotání vyjednávání je ale nutné spatřovat v jiných obecnějších záležitostech. Českoslovenští delegáti věděli o velkém zájmu Vatikánu na vyřešení otázky uprázdněných diecézí a využívali toho k velkému tlaku na Vatikán. Jim samým stav církve v Československu vyhovoval a s řešením otázky uprázdněných diecézí nespěchali.

Snaha o obecné řešení vztahu státu a církve, v níž šlo Vatikánu hlavně o zrušení církevních zákonů z října 1949, také ztroskotala. V této otázce bylo možné nadále jednat jen o některých dílčích problémech a dohoda spočívala pouze v prosazení několika podružných bodů ve vztahu církve a státu.

Pokud tedy shrnu výsledky pětiletého jednání mezi Československem a Vatikánem, došlo k vyřešení případu arcibiskupa Josefa Berana, k obsazení pražské arcidiecéze apoštolským administrátorem Františkem Tomáškem, jednání přinesla konec internace a věznění všech biskupů a došlo k dohodě v několika podružných bodech ve vztahu státu a církve. Faktem ale zůstává, že v důležitých otázkách, mezi něž patřilo hlavně obecné řešení vztahu státu a církve a obsazení uprázdněných diecézí biskupy, se k řešení nedospělo. Jádro ztroskotání řešení v těchto otázkách spočívalo v tom, že komunistické vedení a vláda neměly potřebu měnit poměr státu a církve a obsadit uvolněné diecéze. Jejich hlavní motiv ke vzájemnému vyjednávání byl pouze zahraničně politický. Vatikán se naopak nemohl ve sporu o obsazení diecézí vzdát svého práva navrhopvat a jmenovat na tyto funkce kandidáty. Přesto papežská diplomacie hodnotila uskutečněné rozhovory jako cenné, protože přispěly k poznání vzájemných stanovisek.

K výraznějšímu uvolnění církevních poměrů nastalo v krátkém reformním období tzv. "Pražského jara", které bylo spojené s budováním socialismu s lidskou tváří. Reformy se týkaly i církevního prostředí. Vycházely z iniciativy kněží a aktivních laiků, kteří organizovali stále smělejší podpisové akce dožadující

se demokracie, náboženské svobody, propuštění zbývajících politických vězňů atd. Z jejich podnětu ustanovil biskup Tomášek pražskou arcidiecézní pastorační radu, skládající se ze zástupců kněží, řeholníků i laiků. Rok 1968 byl vyhlášen Rokem pokoncilní obnovy a z iniciativy Františka Tomáška se začaly v českých i moravských diecézích uskutečňovat závěry II. vatikánského koncilu. Biskup Tomášek zdůrazňoval hlavně jednu z podstatných myšlenek koncilu a to spolupráci kněží a laiků. Nástrojem prosazování myšlenek II. vatikánského koncilu a prostorem spolupráce kněží a laiků se stalo nově založené hnutí nazvané Dílo koncilové obnovy, jehož zakládající sjezd se konal 14. a 15. 5. 1968 na Velehradě a jehož předsedou se stal biskup Tomášek. Naopak MHKD se spolu s nastupujícím reformním procesem 21.3. 1968 rozpadlo.

Dalšími změnami v církvi byla amnestie či zrušení internace mnohých duchovních, návrat právoplatných biskupů Karla Skoupého, Josefa Hloucha a Štěpána Trochty do čela svých diecézí v Brně, Českých Budějovicích a v Litoměřicích. Nebylo však naopak např. povoleno obsazení olomoucké arcidiecéze, která byla po smrti arcibiskupa Josefa Matochy uprázdněna. Ani v případě diecéze královéhradecké nebylo povoleno její obsazení biskupem Karlem Otčenáškem vysvěceným v minulosti tajně. Na tomto případě lze dokumentovat tvrzení, že i benevolence režimu měla vůči změnám v církvi své meze, že nepřestala platit tři základní tabu: vedoucí úloha komunistické strany, socialismus a láska k Sovětskému svazu. Dalším kladným výsledkem reformního procesu bylo obnovení řeckokatolické církve, obnovování řeholních komunit, ustanovení nového vedení v katolické Charitě a nastolení svobody v katolickém tisku. Dále byla státní regulace zbavena teologická fakulta v Litoměřicích a na pět let došlo k obnovení fakulty v Olomouci. Došlo k vydávání kvalitních titulů, ustanovení nového reformního vedení Sekretariátu pro věci církevní⁴⁷ atd.

Vztah státu a církve v roce 1968, kdy bylo obnoveno mezi státem a církví v dubnu tohoto roku jednání, přinášel dosud také nejlepší podmínky pro obnovu jednání československé vlády a Vatikánu, přesto ale k vzájemnému jednání v tomto roce nedošlo. Dohoda o obnovení kontaktů s termínem v říjnu 1968

---

⁴⁷ Do čela SÚC byla postavena místo Karla Hřůzy proreformně laděná dr. Erika Kadlecová.

byla přerušena vpádem vojsk varšavské smlouvy 21.8. 1968 do Československa a následný vývoj vedl k odstranění reformního vedení a k regeneraci principů režimu před rokem 1968. Byl s ním spojen odpor proti ústupkům církvi i kritika ústupků dosud učiněných. Právním základem vztahu mezi státem a církví zůstaly církevní zákony z října 1949 a dále byl prosazován návrat ke státní kontrole církevního tisku a Charity a k zákazu činnosti mužských řádů, čímž zanikaly příznivé podmínky pro oboustranné jednání vlády a Vatikánu. V Československu postupně nastalo období tzv. normalizace. Toto období však již netvoří téma mé práce.

4. Vlastní práce

4.1. Pohled církve na komunismus před únorem 1948, očekávání vzájemných vztahů státu a církve v budoucnu

Počátek roku 1948 znamenal pro katolickou církev období poměrného klidu. Stála stranou zápasu politických stran o moc. Tvrzení A. Opaska dokládá, že část církevních hodnostářů neočekávala od budoucí doby tvrdou perzekuci. *„My jsem neviděli situaci politicky s totálním nebezpečím. Viděli jsme nebezpečí komunismu, tak jak jsme ho tušili z analýzy marxismu, jenže to praktické uplatnění marxismu, to byl vlastně stalinismus, který už není ani marxismus, ale diktatura nejhrubšího zrna. A to jsme neočekávali. Takový asi byl v církvi názor na situaci na sklonku roku 1947.“*⁴⁸

Jednou z otázek, která nás může napadnout v souvislosti s únorovými událostmi, kdy komunistická strana převzala moc ve státě do vlastních rukou, je otázka, kde byla církev během února 1948? Jako odpověď nejbližší pravdě udává V. Vaško, *„že církev byla ve všech svých představitelích stejně zmatena a stejně bezradná jako všichni, kdo s „únorem“ nesouhlasili.“*⁴⁹ Tato situace byla největším problémem únorových událostí. Paradox zmatenosti některých kněží dokládá i další tvrzení. *„V prvních „poúnorových“ týdnech se dokonce našli i ti – nebylo jich mnoho, ale byli mezi nimi i velmi uznávané osobnosti – kteří doporučovali vstupovat do komunistické strany a snažit se ji přetvořit zevnitř.“*⁵⁰

Církev byla zprvu ušetřena zásahů státní moci, nebyla zasažena novými nespravedlivými zákony, konfiskacemi, atd. a je faktem, že někteří z biskupů si dost neuvědomovali blížící se nebezpečí. Tuto tezi však nelze říct o biskupech Beranovi, Trochtovi, Vojtaššákovi a banskobystrickém Škrábikovi. Arcibiskup Josef Beran si jako bývalý vězeň jiné totalitní ideologie nacismu nedělal

⁴⁸ OPASEK, Anastáz. Dvanáct zastavení : vzpomínky opata břevnovského kláštera. Praha : Torst, 1997. s. 166.

⁴⁹ VAŠKO, Václav. Neumlčená : kronika katolické církve v Československu po druhé světové válce. I. díl. Praha : Zvon 1990. s. 251.

⁵⁰ VAŠKO, Václav. Neumlčená : kronika katolické církve v Československu po druhé světové válce. I. díl. Praha : Zvon 1990. s. 251.

žádné iluze o tom, co komunisté dovedou a předpovídal, že církev i celou zemi čekají zlé časy. Také z díla o Štěpánovi Trochtovi vyplývá, že si uvědomil hned na začátku nebezpečí komunismu v souvislosti s nepřipraveností národa vzdorovat této ideologii přioděné do panslavismu a s naléhavostí spravedlivého řešení sociálních problémů.

Přesto z velké části vzpomínek kněží a představitelů řádů vyplývá fakt, že si v této době neuvědomovali nebezpečí, které jim hrozí. Nepředpokládalo se, že by pronásledování mohlo nabýt takových rozměrů. Bohumil Vít Tajovský, opat želivského kláštera, považoval za přehnanou otázku ministra zdravotnictví Adolfa Procházky, zda už má připravené kufry, aby mohl odejít do zahraničí, spojenou s názorem, že u nás nastane hrozný život. Doufal, že i po převzetí moci u nás komunistickou stranou nebude komunismus v našich podmínkách tak hrozný jako např. v Rusku. „*V naší zemi jsou přece inteligentní lidi a máme demokratickou historii,“ utěšoval jsem ostatní.*“⁵¹ Ve stejných intencích popisuje svůj pohled na komunistickou moc ve státě ve svých vzpomínkách i Anastáz Opasek. Udává v nich, že představení řádů neočekávali od komunistické moci nebezpečí a pohromu. Nebrali doslova vyprávění uprchlíků z Východu. „*Přijímali jsme jejich zkušenosti jako něco u nás nepravděpodobného. Jistě jsme v tom byli utvrzováni oficiálními prohlášeními. Mnoho představených řádů v té době bylo zvoleno nově, neboť starí zahynuli v koncentracích, byli odsunuti a podobně.*“⁵²

4.2. Pocit vnitřní svobody v podmínkách okolního útisku

Po nastolení komunistického režimu v Československu muselo dojít k vyjasnění vztahů mezi státem a katolickou církví. V období od března 1948 do dubna 1949 probíhalo mezi oběma stranami vzájemné vyjednávání. Církevním představitelům se během tohoto jednání i v době následující nabízely dvě hlavní alternativy jejich postupu vůči státu. První alternativa byla charakteristická snahou

---

⁵¹ TAJOVSKÝ, Bohumil Vít. Člověk musí hořeti : rozhovor Aleše Palána a Jana Paulase s opatem želivského kláštera. Praha : Torst, 2001. s. 199.

⁵² OPASEK, Anastáz. Dvanáct zastavení : vzpomínky opata břevnovského kláštera. Praha : Torst, 1997. s. 166.

vzdorovat komunistickému ateistickému režimu, který omezoval základní občanská práva, včetně svobody náboženského vyznání, a snahou nesvazovat se s ním spoluprací ani veřejnými projevy loajality. S tímto postupem se pojilo přesvědčení o nepevnosti režimu a o jeho krátkodobé existenci, která závisela na mezinárodních okolnostech. Přesvědčení o krátkodobé existenci režimu bylo u této skupiny církevních představitelů podporováno Vatikánem⁵³.

Druhý přístup vycházel z kruté reality nastolení komunistické moci u nás a nespolehlával se na mezinárodní ani vnitropolitické zvraty. Tento postup se vyznačoval tím, že se snažil odvrátit rozhodující střetnutí církve se státem a dohodou se snažil zachránit pro církvev co možná nejvíce. Hlavním záměrem bylo zabránit rozkolu v církvi, vést co nejdéle jednání a tím prodlužovat konečné řešení církevní otázky ze strany státní komunistické moci, přečkat nejhorší léta a zachránit pro budoucnost církvev co nejvíce. První alternativa zvítězila u arcibiskupa Josefa Berana. Beranova cesta měla podporu Vatikánu, části českých kněží, např. Bohumila Víta Tajovského či Josefa Zvěřiny, a hlavně kněží slovenských. Druhou alternativu představoval především litoměřický biskup Štěpán Trochta, dále např. František Tomášek či Anastáz Opasek a tato varianta se neprosadila.

Rozdělení církevních hodnostářů v přístupu ke státní komunistické moci ovlivňovalo jistě i to, zda byli schopni udržet si určitý pocit vnitřní svobody v podmínkách okolního útisku, o kterém se někteří z nich ve svých pamětech zmiňují. Z jejich výpovědí je zřejmé, že právě představitelé druhého přístupu postoje ke státní moci, který se vyznačoval snahami o dohodu, aniž by samozřejmě ustupovali ze svého základního přesvědčení, si v sobě onen pocit vnitřní svobody v podmínkách okolního útisku nést nedovedli.

Doklad pro tezi, že záležitost neschopnosti zachovat si pocit vnitřní svobody v podmínkách okolního útlaku a přístupnost k vyjednávání se státem a snaha zachránit tímto vyjednáváním pro církvev co možná nejvíce lze tedy

---

⁵³ „V Římě převládalo mínění, že komunismus v Československu nebude mít dlouhého trvání, a byli jsme povzbuzováni, abychom se nebáli. Už v roce 1947, kdy jsem byl v Římě na generální kapitule, nám na státním sekretariátě ve Vatikánu říkali, že v Československu zvítězí komunisté a budeme zapojeni do sovětského bloku. Bude to prý trvat jenom pár let. Snad nejpozději do dvou roků všechno skončí a církvi tato zkouška naopak velmi prospěje. A bude-li někdo zavřený, prokáže tím jen svou věrnost.“ In: TAJOVSKÝ, Bohumil Vít. Člověk musí hořeti : rozhovor Aleše Palána a Jana Paulase s opatem želivského kláštera. Praha : Torst, 2001. s. 206.

do značné míry ztotožnit, nám přináší např. úvaha opata břevnovského kláštera Anastáze Opaska, která je obsažena v jím napsané předmluvě k díle Bohumila Víta Tajovského. Sám sebe zde Anastáz Opasek, člověk přístupný vyjednávání církve se státem, charakterizuje jako člověka, který si tento pocit vnitřní svobody v podmínkách okolního útisku udržet nedokázal. *„Jsem spíše typ člověka, který se snaží vyjednávat, dohadovat se a hledat nějaký kompromis – aniž by člověk samozřejmě ustoupil ze základního přesvědčení. Podobně jako já jednali třeba i Štěpán Trochta nebo kardinál Tomášek, zatímco Havel, Tajovský ani Zvěřina nic takového neznali. – Jejich pohled na věci byl naprosto přímočarý.“*⁵⁴

Skutečnost, že si Anastáz Opasek v sobě tento pocit vnitřní svobody v podmínkách okolního útisku nedokázal zachovat, lze doložit i tím, že se po obsazení Československa v srpnu 1968 rozhodl pro emigraci ze země. Odchod do emigrace, kde mohl vykonat řadu věcí, k jejichž vykonávání nebyly v domácím prostředí podmínky, shledával jako lepší východisko, než setrvat ve státě, kde nemohl svobodně veřejně působit. V exilu se věnoval kromě klášterního života a pastoračních povinností hlavně laickému katolickému sdružení *Opus bonum*.

Dalším církevním představitelem, který byl přístupný jednání a dohodě se státní mocí, byl litoměřický biskup Štěpán Trochta. Mnoho dokladů o Trochtově otevřeném přístupu k jednání se státní mocí dokládá ve svém díle Karel Kaplan⁵⁵. *„Církevní oddělení NF, Čepička a pod jeho vlivem vedoucí funkcionáři KSC, považovali Trochtu za přístupnějšího dohodám. Věděli o jeho sociálním cítění, o jeho vlasteneckém počínání během války i v koncentračním táboře. V jednání církevní komise NF sice důsledně a rozhodně hájil stanovisko biskupů a kritizoval zákroky moci proti církvi, ale zároveň projevoval schopnost přesněji si uvědomit tvrdou realitu – neblahé změny a velmi nepříznivé podmínky pro církev za komunistické moci. Chtěl zachránit, co se dá, a tedy hledat řešení, která by hrozivé důsledky pro církev omezila na nejmenší možnou míru. Snažil se o dohodu i za cenu nezbytných ústupků. Jeho postoj nebyl vždy v souladu*

---

⁵⁴ TAJOVSKÝ, Bohumil Vít. Člověk musí hořeti : rozhovor Aleše Palána a Jana Paulase s opatem želivského kláštera. Praha : Torst, 2001. s. 7.

⁵⁵ KAPLAN, Karel. Stát a církev v Československu v letech 1948-1953. Brno : Doplněk, 1993.

s názory všech biskupů, u některých se setkal i s odporem. Uvedené poznatky vedly vedoucí komunisty k tomu, že Trochtu zprvu řadili mezi „pokrokové kněze“ a doufali, že se ho podaří získat pro spolupráci s vládou, a snad i proti ostatním ordinářům. Neuspěli, jejich církevní politika zmařila tento i pozdější pokusy.⁵⁶

K tomu, aby vyjednával jménem biskupů s vládou, byl pověřen československou biskupskou konferencí pro své vrozené diplomatické schopnosti, ale i pro okolnost, že mnozí vládnoucí činitelé byli jeho bývalými spoluvězni v nacistických koncentračních táborech (např. Alexej Čepička) a chovali se k němu přátelsky. Pro samotného Štěpána Trochtu bylo ale velmi těžké, že jeho postavení „vyjednavče“ se státní mocí bylo propagačně zneužito a býval nařčen z kolaborantství s komunismem. „Bylo o něm psáno v novinách, že je to mezi biskupy „jediný rozumný přítel pracujícího lidu“, a podobně.“⁵⁷ V díle sepsaném českými salesiány o Štěpánu Trochtovi a vydaném k 10. výročí jeho smrti jsem bohužel nenalezla žádnou zmínku o tom, zda se Štěpán Trochta skutečně cítil vnitřně nesvobodný a proto volil cestu vyjednávání nebo prostě jen shledával tento přístup pro budoucnost církve lepší.

Další osobností přístupnou dohodě se státní mocí byl František Tomášek. Přestože byl tři roky internován, stal se po svém propuštění v následujících letech pro státní moc osobností, o níž si myslela, že nalezla konečně někoho, s kým bude moci manipulovat a kdo bude přístupný církevně politickým cílům vlády a komunistické strany. Roku 1965 byl proto po jmenování arcibiskupa Berana kardinálem⁵⁸ a jeho odchodu do Říma ustanoven apoštolským administrátorem pražským. Pro státní moc byla klíčová jeho kněžská bezúhonnost, členství v Mírovém hnutí katolického duchovenstva a také jeho povahové vlastnosti, z nichž hlavní pro ni byla jeho mírnost. Proto byl do této funkce jmenován a státní

---

⁵⁶ KAPLAN, Karel. Stát a církev v Československu v letech 1948-1953. Brno : Doplněk, 1993. s. 44.

⁵⁷ Štěpán kardinál Trochta : životopisná črta a výběr z proslavů a pastýřských listů. Řím : Čeští salesiáni, 1984. s. 139.

⁵⁸ Jmenování J. Berana kardinálem proběhlo v rámci tzv. východní politiky Vatikánu, který se snažil jeho jmenováním do této čestné funkce dosáhnout rychlejšího řešení jeho osobní situace a dosáhnou také řešení, lépe řečeno obsazení, pražské arcidiecéze, pro jejíž spravování byl Josef Beran pro československou vládu nemyslitelnou osobností. Nakonec byla situace vyřešena trvalým odchodem kardinála J. Berana do Říma a ustanovením pro režim přijatelnějšího Františka Tomáška do funkce apoštolského administrátora pražského. Podrobněji v kapitole 3: stručná charakteristika historie katolické církve v českých zemích v letech 1948 -1968 na straně 19-22.

moc přimhouřila oči nad tím, že byl biskupem vysvěcen tajně a že byl tři roky internován.

Tato etapa v životě kardinála Tomáška svádí k tomu hodnotit ho jako osobnost blízkou kolaboraci s režimem. Dokladem toho, že ale Františka Tomáška jako kolaboranta s režimem hodnotit nemůžeme, byl jeho přístup ke státní moci v následujících letech. Proměnu od mírného biskupa ke stále odvážnějšímu popisuje ve své vzpomínce na Františka Tomáška i Jan Sokol. *„A pak začalo něco, co nikdo nečekal. Mezi šikanami a úskoky režimu i „mírových kněží“, kteří se s ním víc a víc zaplétali a snažili se nebýt v tom sami, biskup Tomášek nabral něco jako „druhý dech“. Zůstal tím, čím byl, ale od krize ke krizi byl pokaždé o kus statečnější, odvážnější, větší. Na životě, který by byl naplněný a hodný úcty, kdyby byl skončil na husovské faře, vyrostl ještě jeden nový život arcibiskupa a kardinála – a to ve věku, kdy většina lidí už jen vzpomíná a uzavírá. Pro ty, kdo kardinála Tomáška znali, tohle zůstane jedním ze zázraků, které jsme mohli vidět na vlastní oči.“*⁵⁹

Dalším dokladem tvrzení, že nemůžeme Františka Tomáška striktně hodnotit jako ke státní moci mírného a svým způsobem bojácného biskupa, který se po celou dobu držel zpátky a s nímž si státní moc činila, co chtěla, dokládá i přehodnocení tohoto období Tomáškovy života Václavem Vaškem. *„Když jsme v roce 1994 vydávali ve Zvonu biografii „Kardinál Tomášek“, dal jsem jí podtitul: „Svědectví o dobrém katechetovi, bojácném biskupovi a statečném kardinálovi“. Avšak poté, co jsem dostal příležitost nahlédnout do spisů bývalého Sekretariátu pro věci církevní Ministerstva kultury ČSR, už bych nenapsal „bojácný biskup“, ale výstižněji: „opatrný biskup“. O Tomáškově opatrné statečnosti svědčí udání a stížnosti, které na něho podávali nejen „církevní“ tajemníci, ale i jidáši z řad „mírových“ kněží: „Neposlouchá!“ „Nedá si říct!“ „Dělá si co chce!“*⁶⁰

Nyní bych se ráda obrátila ke skupině církevních představitelů, kteří si vnitřní svobodu v podmínkách okolního útisku udržet dokázali. Pojili se s přístupem, jenž zachovával ke státní komunistické moci nekompromisní

⁵⁹ HARTMANN, Jan; SVOBODA, Bohumil; VAŠKO, Václav. Kardinál Tomášek : svědectví o dobrém katechetovi, bojácném biskupovi a statečném kardinálovi. Praha : Zvon, 1994. s. 31.

⁶⁰ VAŠKO, Václav. Ne vším jsem byl rád : vlastní životopis. Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 2001. s. 270.

stanovisko. Tato jejich vnitřní charakteristika a přístup k životu je předurčoval k tomu, že dokázali útlak a perzekuci, které byli po roce 1948 vystaveni, snášet lépe než skupina předchozí.

Jedním z představitelů, o němž se Anastáz Opasek ve své vzpomínce vyjadřuje jako o osobnosti, která si pocit vnitřní svobody v podmínkách okolního útisku zachovat dokázala a u něhož lze tento pohled v jeho vzpomínkách⁶¹ vysledovat, byl kněz Josef Zvěřina. Sám Josef Zvěřina se charakterizuje jako osobnost s láskou ke svobodě a k jistému názorovému pluralismu. Nejvýznamnější záležitostí, na kterou jsem v jeho vzpomínkách narazila a která vyjadřuje jeho schopnost uchovat si vnitřní svobodu v podmínkách okolního útisku, je vyjádření jeho pocitu těsně po zatčení. „*Pocit, který mě v tu chvíli zaplavil, byl slavnostní, opravdu slavnostní. Zcela mě zaujalo vědomí, že teď jsem povolán, abych konal službu ve vězení.*“⁶² Toto vyjádření se k pocitu po zatčení do značné míry dokládá schopnost oprostít se od útlaku a zachovat si to, co bylo pro člověka charakteristické v době, než na něho tento útlak začal působit. Jeho vnitřní svobodu v podmínkách okolního útisku dokládá i odpověď na otázku, jak si zachovat ve vězení optimální fyzický, psychický a duchovní stav: „*Tak za prvé: ta nejjednodušší rada je, aby se člověk nepoddal režimu, aby se nepoddal tomu, co je mu tam vnucováno, a taky aby nepodléhal prázdnu,...*“⁶³

Do této skupiny osobností, které si pocit vnitřní svobody dokázaly v podmínkách vnějšího útlaku zachovat, lze zařadit i Bohumila Víta Tajovského, opata želivského kláštera, jehož Anastáz Opasek charakterizuje jako člověka plného odhodlání, odvahy a schopnosti nést utrpení a jako člověka, který si stál za svými slovy a byl ochoten za ně trpět.

---

⁶¹ KRÍŽKOVÁ, Marie Rút. Žít jako znamení : rozhovory s Josefem Zvěřinou. Praha : Zvon, 1995.

⁶² KRÍŽKOVÁ, Marie Rút. Žít jako znamení : rozhovory s Josefem Zvěřinou. Praha : Zvon, 1995. s. 52.

⁶³ KRÍŽKOVÁ, Marie Rút. Žít jako znamení : rozhovory s Josefem Zvěřinou. Praha : Zvon, 1995. s. 78.

4.3. Fenomén mobilizace farnosti při zatýkání místního faráře

V souvislosti s tématem zatýkání kněží, kteří se dostali do rozporu se státní mocí, jsem se setkala v díle Kamínky⁶⁴ vydávaném biskupstvím v Hradci Králové s fenoménem mobilizace farnosti při zatýkání místního faráře. Vzpomínky lidí, které se váží k mobilizaci farností při zatýkání jejich místního faráře, se spojují s prostředím menších vesnic nebo obcí nacházejících se mimo velká centra země. Z toho usuzuji, že tento fenomén nebyl spjatý s centrem křesťanského katolického prostředí, ale s jeho periferiemi.

V „Kamínkách“ jsou uvedeny vzpomínky třech lidí na mobilizaci farnosti při zatýkání jejich místního faráře. Týkají se obcí Proseč u Skutče, Moutnice a Nedašov. Spojujícím a počátečním motivem všech tří vyprávění o těchto událostech je popis shromáždění lidí poté, co do jejich farnosti zavítali cizí podezřelí lidé, kteří se zajímali o jejich místního pana faráře. Květoslava Svobodová, Moutnice: *„V roce 1949 přijelo do obce osobní auto a z něho vystoupilo několik mužů. Šli přímo na faru. Protože v té době nikdo v obci auto nevladl, věděli občané, že zřejmě z úřadu přijeli pro kněze Jana Klímu. Větší část lidí se seběhla, hlavně mladí muži a jinoši (mezi nimi i můj budoucí manžel, tehdy asi dvacetiletý) a čekali u vchodu na faru, co se bude dít.“*⁶⁵ Jaroslav Mareš, Proseč u Skutče: *„To úterý navečer 21. června 1949 – bylo po svátku Božího těla – přiběhla k nám domů známá paní a volala na moji matku, že se na kostele zvoní a lidé se sbíhají, protože přijeli pro pana faráře Ducháčka. (...) Když jsme přiběhli do kostela, je to od nás asi kilometr, byl již téměř plný. (...) Vyšli jsme z kostela před faru, tam najednou byl dost velký dav lidí. Zanedlouho přijela dvě osobní auta, na silnici před farou zastavila a z toho prvního chtěli vystoupit nějací civilové. Lidé se však nahrnuli kolem aut a vůbec jim nedovolili vylézt ven.“*⁶⁶ Anděla Bedrošová, obec

⁶⁴ Kamínky : drobná svědectví o pronásledování křesťanů v době komunistické totality i o jejich snahách o svobodu a blaho vlasti. I.-V. díl. Hradec Králové : Biskupství královéhradecké. „Kamínky“ tvoří otištěná svědectví z korespondence, která se týká pronásledování křesťanů během komunistické totality a která byla na výzvu Mons. Karla Otčenáška zaslána a svěžena Biskupství královéhradeckému.

⁶⁵ Kamínky: drobná svědectví o pronásledování křesťanů v době komunistické totality i o jejich snahách o svobodu a blaho vlasti. I. díl. Hradec Králové : Biskupství královéhradecké, 2000. s. 58.

⁶⁶ Kamínky: drobná svědectví o pronásledování křesťanů v době komunistické totality i o jejich snahách o svobodu a blaho vlasti. I. díl. Hradec Králové : Biskupství královéhradecké, 2000, s. 59.

Nedašov: „Dva nenápadní muži kolem čtyřiceti let vystoupili poblíž křižovaty na návsi z auta a dotazovali se kolemjdoucích, kde je fara. Řidiče ponechali v autě a zamířili k obydlí faráře. Jejich chování však vzbudilo u občanů podezření; přestali pracovat a v krátké době se zaplnilo prostranství před farou a chodby uvnitř fary nedašovskými věřícími.“⁶⁷

V případě obce Moutnice zůstal tento incident bez následků. Jejich farář, přestože se návštěvy StB ještě několikrát opakovaly, zatčen a odvezen z obce nebyl. K poněkud větší srážce došlo mezi StB a obyvateli Proseče u Skutče. Lidé zde nedovolili příslušníkům StB vystoupit z aut a ani po jejich odjezdu od fary neodešli. Poté co se auta s příslušníky StB do obce vrátila, vyzbrojili se lidé dlažebními kostkami a zatarasili jim cestu k faře. StB sice objížděla obec do pozdních nočních hodin, když ale viděla, že se obyvatelé nerozejdou, tak obec opustila. V tomto druhém případě také obec nenesla za své chování žádné následky, protože nedošlo k jejímu přímému střetu s StB. Jejich farář Ducháček se však zatčení již nevyhnul. Byl zatčen v roce 1956 na nádraží nacházejícím se mimo obec.

Zcela jinak se situace vyvíjela v další jmenované obci, v Nedašově u Valašských Klobůků. Poté co do obce dorazila StB a začala na faře vyslýchat tamního faráře, shromáždil se kolem fary dav lidí a dlouho tuto situaci nevydržel. Nakonec donutil příslušníky StB k odchodu z fary. Tuto obec však následně na rozdíl od obou předchozích čekal těžký odvetný zásah StB a milicionářů, při kterém bylo množství občanů zatčeno za pobuřování proti režimu a nahnáno nejprve do místního hostince a poté do školy. Pamětnice ve své výpovědi udává, že zatčení zde byli při vyslýchání nelidsky bití⁶⁸. Někteří z nich byli následující den propuštěni, ale asi dvacet mužů bylo převezeno do věznice ve Valašských Klobůkách a po týdnu do věznice v Uherském Hradišti. Část z nich byla propuštěna, ale někteří zůstali ve vyšetřovací vazbě až do května 1949 (incident se odehrál v lednu 1949).

---

⁶⁷ Kamínky: drobná svědectví o pronásledování křesťanů v době komunistické totality i o jejich snahách o svobodu a blaho vlasti. II. díl. Hradec Králové : Biskupství královéhradecké, 2000, s. 79.

⁶⁸ „Ozbrojenci předvedené napadali pěstmi, přehodili je přes lavici obličejem k zemi, sedli si na ně a bili je řetízky a zahřátým háčkem od kamen po holých nohách a chodidlech.“ In: Kamínky : drobná svědectví o pronásledování křesťanů v době komunistické totality i o jejich snahách o svobodu a blaho vlasti. II. díl. Hradec Králové : Biskupství královéhradecké, 2000, s. 80.

Všechny tři vzpomínky nám popisují fenomén, s nímž se v centru světa katolické církve, alespoň ve vzpomínkách jejich představitelů nebo v dílech o nich napsaných, nesetkáváme. Připadá mi, že byly záměrně vybrány případy popisující stupňující se reakci režimu na tento fenomén od případu, kdy nedošlo k přímé konfrontaci režimu s obyvatelstvem, jež bránilo svého faráře před zatčením až k popisu vyhrocené situace, kdy k této přímé konfrontaci režimu s tamním obyvatelstvem došlo. Tento fenomén nám dokresluje určitým způsobem, jakou reakci vyvolalo zatýkání farářů v menších obcích. Předpokládám ale, že šlo o oblasti s velkou religiozitou.

4.4. Samotka

Po zatčení čekala na kněží ve věznicích velká zkouška a to období, které trávili na samotce. Bylo to období, kdy byl s vězněm připravován během vyšetřování protokol jako podklad pro soudní líčení. Vyšetřování se dělo v různých časových intervalech, v jakoukoli denní či noční dobu⁶⁹, s použitím psychického a mnohdy i fyzického nátlaku⁷⁰. Toto období bylo charakteristické téměř úplnou izolací od ostatních vězňů i od světa za zdmi věznice. Kněží byli ponecháni zcela sami sobě a k hlavním donucovacím metodám režimu, které je měly přimět k podepsání protokolů obviňujících je z činů, jež ve většině případů neučinili, patřilo jejich ničení po stránce psychické a fyzické.

Hlavní charakteristikou samotky během vyšetřování byla dokonale připravená izolace, v níž se kněží po zatčení ocitli. Sami ve svých vzpomínkách hodnotí, že to byla jedna z nejtěžších zkoušek, kterou museli ve vězení projít. *„Pár dnů či týdnů se to dá vydržet, ale nemít s kým promluvit víc než půl roku je opravdu hrozné. Když jste tak dlouho zavřený v malinkém prostoru a nemůžete s nikým vyměnit slovo, ztrácíte pomalu schopnost se vyjadřovat. Člověka*

⁶⁹ „Po večerce opět, jen co jsem usnul, výslech. Tak tomu bylo čtrnáct dní po sobě. (...) I když jsem se při výsleších snažil zmobilizovat veškerou vůli a mozek, musel jsem především přemáhat spánek. Přes den mi padala hlava na stůl. Křičeli na mě. Podepíral jsem si hlavu, ale zavíraly se mi oči. „Nespěte!“ řval neznámý za dveřmi. Musel jsem chodit, nanejvýš stát. Spal jsme vestoje. Byla mi zima a měl jsem hlad.“
In: VAŠKO, Václav. Ne vším jsem byl rád : vlastní životopis. Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 2001. s. 157.

⁷⁰ Největší výstřelky fyzického a psychického mučení a týrání vězňů byly eliminovány ve 2. pol. 50. let a dále v 60. letech v souvislosti s upevňováním tzv. socialistické zákonnosti.

*pak přepadají různé úzkosti a nejistoty, jako by se blížil ke konci svých sil. Trvalo to přes půl roku, než jsem se úplně zhroutil. Byla to jedna z mých nejtěžších životních zkoušek. Někteří spoluvězni se v této situaci pokusili spáchat i sebevraždu.“*⁷¹ Délka samoty se u jednotlivých kněží lišila, trvala však v řádu několika měsíců⁷². Kněží vydávají ve svých vzpomínkách svědectví, jak byla tato doba izolace velmi náročná pro jejich psychiku, protože člověk těžko snáší, když je dlouhodobě úplně odříznut od světa a ponechán zcela sám sobě.

Kněží měli možnost komunikovat pouze se svým vyšetřovatelem a s bachařem. Neměli žádné informace o svých blízkých, protože během vyšetřování neexistovala možnost korespondence s nimi nebo dokonce povolení návštěvy. Stejně tak nemohli vyplňovat čas samoty četbou knih nebo dokonce novin. Antonín Bradna uvádí, že během své desetiměsíční samovazby v ostravské věznici věděl určité informace o ostatních zatčených během vyšetřovací vazby. Ve věznici komunikoval morseovkou nebo tak, že vylil vodu ze záchodu a poté se těmito trubkami dorozumíval s jinými vězni. Informačním místem byla i spodní strana šálků, kde byly vyryté zprávy ostatních vězňů. Jiní kněží však uvádí, že možnost komunikace s ostatními neměli, proto považují hodnocení komunikace s ostatními vězni během samovazby Antonínem Bradnou za výjimečný případ a současně si nemyslím, že by jeho komunikace s ostatními vězni během jeho vyšetřování nabyla příliš rozsáhlé podoby.

Ze vzpomínek kněží na dobu vyšetřování vyplývá, že jejich situace se během samovazby lišila typem věznice, kde toto období trávili. Většina uvádí, že nejhorší podmínky byly ve vyšetřovací vazbě v Ruzyni. Tezi, že byla Ruzyň ale skutečně nejhorší, nám vyvrací vzpomínka B.V. Tajovského, který zažil před samovazbou v Ruzyni ještě samovazbu ve Valdicích u Jičína (Kartouzy). Udává, že tato samovazba byla horší než následná samovazba v Ruzyni, kde se topilo, vězni měli na spaní k dispozici slamníky a deky a méně se zde cvičilo bez polévání vodou. Jeho hodnocení bylo ale jistě ovlivněno tím, že byl jako

---

⁷¹ TAJOVSKÝ, Bohumil Vít. Člověk musí hořeti : rozhovor Aleše Palána a Jana Paulase s opatem želivského kláštera. Praha : Torst, 2001. s. 247.

⁷² Antonín Bradna - 10 měsíců, Felix Maria Davídek - 1 rok a 11 měsíců, Štěpán Trochta - 7 měsíců, Anastáz Opasek - 15 měsíců, Karel Otčenášek - 14 měsíců, Jan Bárta - 18 měsíců atd.

představitel řádů zahrnut do 1. církevního monstrprocesu konajícího se právě s těmito představiteli, jenž měl odhalovat protistátní činnost řeholníků a zdůvodnit tak národu, proč se koná tzv. akce „K“ – zabránění klášterů státní mocí a centralizace řeholníků. Pro odsouzené v tomto 1. církevním monstrprocesu platilo, že doba mezi jejich uvězněním a samotným soudním procesem byla poměrně krátká (necelý měsíc - 2 měsíce), a proto bylo nutné při vyšetřování dosáhnout přiznání obviněného k vykonstruovaným výpovědím tvrdšími metodami. B.V. Tajovský byl vyslýchán právě ve Valdicích u Jičína, čímž lze vysvětlit jeho rozdílný postoj k hodnocení podmínek na samotce.

Reakci kněží těsně po zatčení a reakci na první vyšetřování nemůžu plně zobecnit, protože se k těmto záležitostem vyjadřuje ve svých vzpomínkách pouze Anastáz Opasek a Bohumil Vít Tajovský. B. V. Tajovský uvádí odlišnost své představy, kterou měl předtím, než se dostal do věznice, s realitou, s níž se setkal po zatčení, kdy žil v přesvědčení, že nic špatného neprovedl. *„Zpočátku jsem si chvílemi dokonce myslel, že jsem se stal obětí nějakého gangu, že mě unesli zločinci a teď budou chtít po klášteře výkupné. Domníval jsem se, že se policejní vyšetřování děje v normálních kancelářích a ne v takových hrůzných podmínkách. Měl jsem pořád naivní představu, že se s člověkem, který není odsouzen, jedná lidsky a je považován za nevinného.“*⁷³ Reakci na své zatčení a vyšetřování uvádí ve svých vzpomínkách jiným způsobem i Anastáz Opasek. *„Prázdná v hlavě a nepochopitelná situace pro každého, kdo nic neví o tom, z čeho je obviňován. Zatčení na základě podezření a neprovinění. Nikdy neslýchané metody komunistického středověku; ruské způsoby převedené do poměrů Československa.“*⁷⁴

Někteří ve svých svědectvích vydávají, že se postupně dostávali do takového psychického stavu, kdy se snažili posunout se z tohoto období vyslýchání a totální izolace někam dál. Samota a nátlak režimu na jejich osobnosti činily své a pro mnohé se vidina dostat se z tohoto nátlaku stala podnětem k tomu, že opustili své pevné přesvědčení o své bezúhonnosti a stali se pro režim tvárnější.

⁷³ TAJOVSKÝ, Bohumil Vít. Člověk musí hořeti : rozhovor Aleše Palána a Jana Paulase s opatem želivského kláštera. Praha : Torst, 2001, s. 222.

⁷⁴ ELIŠÍKOVÁ, Monika. Dobré dílo Anastáze Opaska. Praha : Monika Vadasová-Elšíková, 1999. s. 105.

„..., během měsíců, které jsem pak strávil v Ruzyni v samovazbě, jsem přišel na to, že se člověk může dostat do takového duševního stavu, že se začne snažit dostat se někam dál, když už je v té situaci, neví proč tam je, nikdo mu neřekne, co po něm chce (...). Že prostě na sebe něco řekne, aby se už třeba dostal před soud a byl vysvobozen ze samovazby, která je jednou z nejkrutějších věcí, když trvá měsíce.“⁷⁵

Druhou hlavní donucovací metodou, kterou měla samovazba přimět vězně k podepsání smyšleného soudního protokolu, bylo jeho ničení po stránce fyzické. Sama povaha samoty k této tendenci velmi přispívala. Jak kněží ve svých vzpomínkách uvádějí, byla to místnost zhruba 2 x 4 metry velká. Jejím jediným vybavením byl slamník, deky, záchod, kohoutek na ranní umývání a nějaké sedátko. Stůl součástí vybavení netvořil. Nijaké světlo přinášelo do místnosti menší okénko, které bylo většinou tak vysoko, že se jím nedalo dívat z cely ven. Vězňům byl tak znemožněn i tento němý kontakt s okolím, s přírodou⁷⁶. Jako hlavní charakteristiku samovazby uvádějí zimu a hlad. Strava se sice podávala 3 x denně, ale byla velmi špatné kvality. Příděly jídla a tekutin byly navíc omezené.

Denní režim probíhal na samotce každý den podle stejných pravidel. Jediným “zpestřením” byly výslechy. Jinak probíhal život na samotce přibližně dle tohoto režimu: ráno budíček (někteří uvádějí v 5, jiní v 6 hodin ráno), ranní hygiena, poté byly vyneseny žaňky⁷⁷ a vězňům byla přinesena snídaně. V poledne se podával teplý oběd, večere bývala většinou studená. Během dne se kněží nemohli kromě doby stravování posadit a ležet bylo během dne zakázáno zcela. Kněží museli buď stát nebo pochodovat po cele. Kolem 22. hodiny bylo dáváno znamení ke spánku. Kněží mohli tedy po celém dni konečně ulehnout. Bylo přikázáno ležet hlavou směrem ke dveřím a ruce musely být po celou noc položené na dece tak, aby je bachař při svých kontrolách viděl. V případě, že tomu tak nebylo, byl vězeň i několikrát za noc buzen a upozorňován na tento nedostatek. Noční odpočinek dále rušily konající se výslechy a ostré světlo svítící po celou noc. Všechny tyto faktory

---

⁷⁵ OPASEK, Anastáz. Dvanáct zastavení : vzpomínky opata břevnovského kláštera. Praha : Torst, 1997. s. 187.

⁷⁶ „Cela se nevětrá. Okno se nesmí otevřít. Vyšetřovanec by se mohl s někým na dálku dorozumívat. Anebo by se mohl dívat ke hvězdách a očišťovat se od rmutu všednosti.“ In: PECKA, Dominik. Z deníku marnosti. Brno : Atlantis, 1993, s. 16.

⁷⁷ záchody

samovazby- špatná strava, nedostatku čerstvého vzduchu, protože vycházky se během samovazby konaly velmi zřídka,⁷⁸ nedostatek odpočinku a zima byly po stránce fyzické pro kněží likvidující.⁷⁹

Hlavním cílem režimu bylo, aby se vyčerpanost kněží projevila při výsleších a aby sloužila jako nátlak k tomu, aby podepsali smyšlený protokol, který se stal podkladem pro soudní líčení. Někteří uvádějí, že je pobyt na samotce a neustálé výslechy natolik zlomily, že snaha dostat se k soudu a hlavně vymanit se z tohoto po psychické i fyzické stránce velmi zničujícího prostředí nakonec během vyšetřování převážila. „*Proč to tedy podepisuji? Po celodenním marném a vyčerpávajícím boji o slovo člověk touží být sám, vrátit se do špinavé a smrduté cely a tam dočkat chvíle, kdy bude moci složit hlavu na děravý měch nahnilé slámy. Leží-li člověk na zemi, zdá se vzduch trochu dýchatečnější.*“⁸⁰

Kněží ve svých vzpomínkách uvádějí, že k tomu, aby toto období jejich věznění přežili po psychické stránce snesitelněji, bylo velmi důležité zaměstnat si po celý den svou mysl. Udělat si pro svou mysl jakýsi denní program. Pravdivost tohoto tvrzení nám dokládá Josef Zvěřina v odpovědi na otázku, co dělat, aby se člověk udržel v kriminále pokud možno v optimálním stavu fyzickém, psychickém a duchovním: „..., a taky aby nepodléhal prázdnu, protože nejtěžší v kriminále jsou právě ty vteřiny, minuty, hodiny, dny, týdny, měsíce, roky, kdy jedno je podobné druhému jako vejce vejci. A z toho vzniká pocit strašného prázdna, marnosti a nudy. Proti tomu se musí člověk bránit aktivitou ducha. Stále mít něco

⁷⁸ Vzpomínka A. Bradny na desetiměsíční samovazbu v ostravské věznici: „*Za tu dobu jsem vyšel z cely na vzduch jednou na patnáct minut a to bylo o svatodušních svátcích.*“ In: Státní okresní archiv v Litoměřicích, f. Miroslava Richtera, kart. 1., Opožděné reportáže s politickými vězni 50. let (Rozhovor s bratrem děkanem Antonínem Bradnou), str. 14.; Dominik Pecka: „*Za celou dobu od 5. května až do poloviny července jsem ani jednou nebyl puštěn na čerstvý vzduch. Teprve po sepsání závěrečného protokolu mně přinesli civilní šaty a odvezli do Znojma jako by na zotavenou.*“ In: PECKA, Dominik. Starý profesor vzpomíná : vlastní životopis. Praha : Zvon, 1996. s. 206; Václav Dvořák: „*Drželi mě 12 měsíců ve vazbě a pouze na samotce. A za celou dobu jsem nebyl ani jednou na vycházce.*“ In: VLČEK, Vojtěch. Kříž jsem hlásal, kříž jsem snášel : rozhovory s kněžími a řeholníky pronásledovanými za komunismu v letech 1948-1989. Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 2006. s. 71.

⁷⁹ Tuto tezi nám dokládá ve svých vzpomínkách Václav Vaško: „*Nebyla to únava kopáče ani únava studenta před zkouškami, byla to zcela specifická únava z nejistoty, ze starostí o rodinu, z očekávání výslechu nebo naopak z jejich absence, únava z překonávání strachu, ponížení, beznaděje, z fyzické nečinnosti, z intenzivní duševní činnosti.*“ In: VAŠKO, Václav. Ne vším jsem byl rád : vlastní životopis. Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 2001. s. 16.

⁸⁰ PECKA, Dominik. Z deníku marnosti. Brno : Atlantis, 1993. s. 16.

*naprogramováno, čím se člověk v duchu zabývá. Ať sám nebo s jinými.*⁸¹ Zaměstnat si svou mysl bylo tedy pro kněží v podmínkách obrovského psychického nátlaku během jejich věznění na samotce pro jejich duševní stav velmi důležité. Tento jejich program tvořily hlavně modlitby, rozjímání nad texty evangelií, vzpomínky na své blízké, „toulky“ dějinami, zeměpisné přednášky, atd. Antonín Bradna uvádí, že pro něj bylo velmi zajímavé, že se mu v takové situaci informace vybavovaly daleko lépe než v normálním životě.

4.5. Kněžské oddělení – „Vatikán“

Po odsouzení byli kněží přesouváni do cel mezi ostatní vězně. Protože ale ohrožovali režim i zde, neboť v těchto celách šířili své přesvědčení, jež končilo někdy i konverzí jejich spoluvězňů⁸², byli kněží postupně soustředováni na izolovaná oddělení. Pro samotné kněží přinášela tato změna pozitivní i negativní důsledky. Pozitivem věci bylo, že izolace znamenala pro kněží méně kontrol a větší svobodu. Negativní stránkou bylo, že byli hodně izolováni od ostatních vězňů a mohli s nimi udržovat jen omezený a tajný styk.

Většina kněží uvádí ve svých vzpomínkách hlavně postřehy, které se týkaly života kněžské komunity v Leopoldově. Proto se budu tedy touto komunitou zabývat podrobněji. Podle zmínky B. V. Tajovského byli kněží na izolované oddělení v Leopoldově soustředěni někdy kolem roku 1956. Fyzický popis tohoto oddělení nám přináší hodně podrobně ve svých vzpomínkách A. Bradna⁸³ a K. Otčenášek⁸⁴. Kněžské oddělení bylo v Leopoldově umístěno na tzv. desátém objektu, což byl dům, kde se původně nacházely byty bachařů a zaměstnanců kriminálu. Tento dům byl tvořen 6 místnostmi obytnými a 4 pracovními. Bydlení na tomto oddělení přinášelo kněžím v mnohém lepší

---

⁸¹ KRŽÍŽKOVÁ, Marie Růt. Žít jako znamení : rozhovory s Josefem Zvěřinou. Praha : Zvon, 1995, s. 78.

⁸² „Nakonec přišli na to, že není dobré dávat ke kriminálním vězňům tolik kněží, protože oni na ně moc působili, dokonce tam byly i konverze, křty, takže pak říkali: „Nedávejte tam kněze, oni tam zase šíří víru.“ In: KRÁTKÝ, Stanislav. K plnosti : rozhovory Jana Mazance s dobrým bratrem a biskupem skryté církve. Brno : Cesta, 2004. s. 56.

⁸³ BRADNA, Antonín. Zaradoval jsem se : útržky ze života. Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 2002.

⁸⁴ ZAVŘEL, Miroslav. Otec biskup Karel. Havlíčkův Brod : vydal Miroslav Zavřel, 1992.

podmínky k životu. Celu představoval normální pokoj se třemi okny. Vybavení tvořily kovové postele s nástavci, stůl, dvě lavice, skříňky na osobní věci a umyvadlo. Hygienické zázemí tvořily tři nebo čtyři záchody na chodbě. Po prožitých měsících na samotkách zdůrazňují kněží při popisu těchto cel i to, že tam byla normální okna, jimiž bylo možné pozorovat dění na dvoře, okolní přírodu, nebe atd. V zimě měli kněží možnost topit si v malých kamínkách, což také představovalo velké zlepšení jejich životních podmínek ve vězení.

Hygienické podmínky nebyly ve věznicích zrovna ideální. Na tomto kněžském oddělení bylo povoleno koupání 1x týdně, což nepředstavovalo pro kněží dobrou situaci, protože k jejich pracovním povinnostem patřilo draní peří, spravování pytlů od mouky atd., tedy práce, při níž potřebovali čtenější možnost sprchování se. Antonín Bradna uvádí, že k tomuto účelu si jeden záchod na chodbě přebudovali ve sprchu, kde sice tekla jen studená voda, ale přesto znamenal tento jejich vynález značné zlepšení jejich hygienických podmínek. Dále uvádí podrobnosti, které se týkaly péče o vlasy nebo vousy. Vlasy stříhal vězňům spoluvězeň holič 1x měsíčně a vousy jim byly zprvu holeny 1x týdně, později získali dovolení mít na cele vlastní žiletky.

Antonín Bradna dále popisuje režim, který na tomto oddělení panoval. Ranní budíček byl v 5 hodin, následovala ranní hygiena a snídane. Jídlo jim bylo na desátý objekt nošeno ve várnících. Rozdělovali si ho mezi sebou sami. Vězni byli rozděleni do ranní a odpolední pracovní směny. Ranní směna trvala od 6 do 14 hodin, odpolední od 14 do 22 hodin. Ostatní dobu měli kněží volno. Měli nárok na 20ti minutovou vycházku nebo se mohli dále účastnit brigády na zahradě, ve dvoře nebo v kuchyni. Večeře se konala většinou mezi 16-17 hodinou. Po večeři následoval stejně jako po snídani nástup. Neděle bývala volným dnem, práce se v tento den konala jen mimořádně a kněží využívali dopolední čas převážně k modlitbám a k tajným bohoslužbám.

Kromě fyzického popisu tohoto oddělení a vyplnění času během dne se kněží ve svých vzpomínkách také věnují atmosféře, jež na tomto oddělení panovala. Ve více případech jsem se setkala s popisem jednoty, která byla pro toto kněžské oddělení charakteristická, i přes různé nesrovnalosti, jimž se ve vzáje-

mných vztazích nedokázali občas vyhnout ani kněží. „Tady se modlilo, studovalo, více či méně učeně diskutovalo, téměř nehádalo. Hovor byl tlumenější než jinde. Nemluvílo se sprostě a už vůbec ne oplzle.“⁸⁵ Jiný popis atmosféry na kněžském oddělení v Leopoldově podává např. Josef Holan⁸⁶, který svým drobným svědectvím přispěl do díla Kamínky. „Jednou jsem byl nablízku při vycházce našich biskupů. Bachař jim nařídil: „Poklusem – ale vy Vojtaššák, nemusíte!“ (Nebyl to ohled na jeho stáří, ale pokus o zasetí nedůvěry.) Jenže on odpověděl: „Ked' oni musia, ja môžem taky,“ a co mohl, belhal se za nimi. Jak příkladnou byla jejich jednota!“ Je samozřejmé, že přes jednotu, kterou si kněží na tomto oddělení dokázali vybudovat, nebyly jejich vzájemné vztahy vždy idylické, což ani nebylo možné vzhledem k tomu, že v jedné místnosti žilo kolem 40 lidí dohromady. Kněží však uvádí, že spory vyskytující se mezi nimi byly hlavně technického rázu, jenž se týkal jejich společného soužití. Dále se řešily pracovní výkony, otázka, zda se zúčastnit brigády atd.

Jak už jsem uváděla, pracovní náplň kněží v Leopoldově tvořilo hlavně draní peří, spravování pytlů od mouky, lepení pytlíků a práce na zahradě. Postupně zavedené normy byly celkem vysoké a pro některé méně zručné kněze bylo těžké je splnit. Kněžím velmi pomáhal tzv. „parták“. V Leopoldově se jím stal kněz Antonín Bradna. A co tato funkce obnášela? Funkce „partáka“ byla mezi kněžími založena na popud dozorců a soustřeďovala se do ní jakási jejich vězeňská samospráva. „Parták“ měl na starosti určovat, jakou kdo bude dělat práci. Pro vězně přinášela tato funkce velkou výhodu, protože „parták“ Antonín Bradna jejich práci přerozděloval, tak aby všichni dosahovali 100% a nebyli trestáni za nesplnění pracovní normy samotkou nebo odebráním některé z výhod⁸⁷. Negativní stránkou této funkce pro samotného „partáka“ bylo, že přebíral odpovědnost za chod celého oddělení a nesl za případné problémy či nesrovnalosti

---

⁸⁵ VAŠKO, Václav. Ne vším jsem byl rád : vlastní životopis. Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 2001. s. 217.

⁸⁶ Kamínky : drobná svědectví o pronásledování křesťanů v době komunistické totality i o jejich snahách o svobodu a blaho vlasti. II. díl. Hradec Králové : Biskupství královéhradecké, 2000. s. 21.

⁸⁷ „Měli jsme výborného partáka, kněze otce Bradnu, který „přerozděloval“. Někteří kněží byli totiž velice šikovní a zruční, napracovali toho přes sto procent, a tak parták přebytek rozdělil mezi ostatní. Aby to tak nekřičelo, měli ti plnit [sic!] procent víc.“ In: OPASEK, Anastáz. Dvanáct zastavení : vzpomínky opata břevnovského kláštera. Praha : Torst, 1992. s. 253.

také důsledky. Sám A. Bradna ji zhodnotil v rozhovoru s ním konaném: „*Nebyla to žádná čestná funkce, ale spíš obětování se za druhé.*“⁸⁸

4.6. Osobnost kněze a kněžská činnost v podmínkách věznice

Další otázku, kterou jsem si při svém bádání položila, byla otázka, jak byli kněží ve vězení vnímáni ostatními vězňenými, jak k nim ostatní vězni přistupovali a jestli kněží a jejich činnost znamenali ze strany režimu pro vězeňské prostředí určité nebezpečí. Zkoumala jsem také, do jaké míry si svou kněžskou činnost dokázali v podmínkách věznice zachovat. Odpověď na první část mnou položené otázky (jak byli kněží ve vězení vnímáni ostatními vězňenými, jak k nim ostatní vězni přistupovali), jsem našla pouze ve třech vzpomínkách kněží na dobu jejich věznění. Z tak nízkého počtu vzpomínek lze pouze hrubě rekonstruovat, jak byl vězeň kněz ve věznici vnímán svým okolím. A toto hodnocení lze kvůli charakteru postřehů uplatnit jen na počáteční dobu věznění kněží. Přesto však určitým způsobem na mnou položenou otázku odpovídají a vyplývá z nich význam, jaký kněží v podmínkách věznice měli, zvláště vzhledem k následující události - jejich soustředění na izolovaná oddělení.

Atmosféru ve vězeňském prostředí vzhledem k odsouzeným kněžím ze strany ostatních spoluvězňů nám ve svých vzpomínkách udávají shodně dva představitelé řádů, Bohumil Vít Tajovský a František Mikulášek, kteří byli souzeni v prvním procesu s představiteli řádů, jenž se konal na přelomu března a dubna roku 1950. Oba ve svých vzpomínkách shodně uvádějí, že se těšili ve vězení v kladném smyslu všeobecné pozornosti. B.V. Tajovský: „*Ve věznici se hned rozkřiklo, kdo jsme. A když jsme se procházeli po vězeňském dvoře, spoluvězňové na nás koukali z oken svých cel a házeli nám cigarety, čokoládu nebo cukroví, které dostávali v balíčcích. Většina bachařů dělala, že nic nevidí a nechala nás, abychom si to sebrali.*“⁸⁹ František Mikulášek: „*A těšili jsme se takřka všeobecné pozornosti.*

⁸⁸ Viz. rozhovor s Antonínem Bradnou uvedený v Příloze č.1 na straně 71-72.

⁸⁹ TAJOVSKÝ, Bohumil Vít. Člověk musí hořeti : rozhovor Aleše Palána a Jana Paulase s opatem želivského kláštera. Praha : Torst, 2001, s. 244.

I vedoucí oddělení se chlubil, že má „ty faráře“. Chodbaři nám také přáli.“⁹⁰

Velmi kladný pohled ostatních vězňů na kněze v prostředí věznice podává i Ladislav Vojkovský. *„Václav bystře pochodoval ve velkém kole a byl terčem pozornosti, protože na jeho límečku bylo možno poznat i povolání. Byl na to skoro hrdý a cítil, že to těm druhým dělá dobře, že je i kněz mezi nimi.“⁹¹(...)* *„Nakonec cítil, že se stává jaksi prominentem a že je mu věnována jak od muklů⁹², tak i od bachařů velká důvěra. Muklové mu svěřovali svoje starosti a prosili někdy o radu. Bachaři ho celkem nepronásledovali a naopak byl zvolen za pomocníka v kuchyni a při rozdělování obědů.“⁹³*

Oba tyto předchozí dva odstavce, které jsem vědomě založila na citacích ze vzpomínek kněží, nám ukazují, že se kněží těšili ve věznicích v kladném smyslu všeobecné pozornosti a znamenali ve věznicích pro ostatní vězně určitou oporu. Víím, že toto tvrzení bych nemohla založit na pouhých třech výpovědích podobného obsahu, ale tvrzení nám dostatečně dokládá následné soustředění kněží na samostatná izolovaná oddělení, protože si režim nepřál, aby se kněží stávali šířením svého přesvědčení oporou pro ostatní, např. politické vězně.

Druhou část zkoumané problematiky - do jaké míry si kněží dokázali zachovat v podmínkách věznice svou kněžskou činnost a zda znamenali pro režim ve vězeňském prostředí díky svému působení určité nebezpečí, nám ve svých vzpomínkách kněží osvětlují již podrobněji. Kněží byli v podmínkách věznice ve svém základním tedy kněžském působení omezováni. Jak udává Václav Vaško⁹⁴, určitým zlomem ve vztahu režimu k jejich kněžské činnosti byl přelom roku 1948/49, kdy byly v československých věznicích rušeny kaple, funkce vězeňských kaplanů a jakákoliv náboženská činnost ve věznicích byla od té doby považována

---

⁹⁰ MIKULÁŠEK, František. Za zdí a bez zdí. Praha : Řád, 1992. s. 88.

⁹¹ VOJKOVSKÝ, Ladislav. Václav : osudy venkovského českého kněze z let 1940-1969. Praha : vlastním nákladem, 1993. s. 80.

⁹² Mukl = muž určený k likvidaci.

⁹³ VOJKOVSKÝ, Ladislav. Václav : osudy venkovského českého kněze z let 1940-1969. Praha : vlastním nákladem, 1993. s. 81.

⁹⁴ Viz. VAŠKO, Václav. Neumlčená : kronika katolické církve v Československu po druhé světové válce. II. díl. Praha : Zvon, 1990. s. 13.

za nezákonnou⁹⁵. Režimu na kněžské činnosti vadila opora, kterou kněžím tato činnost přinášela. Znamenala pro ně posílení v těžkých chvílích ve vězení a představovala i povzbuzení pro ostatní spoluvězně⁹⁶. Kněží propadali v menší míře beznaději, nenávisti a dokázali své okolí naopak ještě podpořit. Tento jejich vliv byl také hlavním důvodem, proč byli postupně ve věznicích izolováni na samostatná oddělení.

Kněží se však své činnosti přes všechny zákazy režimu nevzdali. V podmínkách věznice probíhaly tajné bohoslužby, zpovědi, řídkěji křty a méně často tajná svěcení. Rozkvět sloužení tajných bohoslužeb nastal po soustředění kněží na společná izolovaná oddělení, kdy se tajné bohoslužby sloužily denně, protože bachaři je v této době nekontrolovali už tak často, neboť věděli, že se kněží kromě návštěv v nemocnici nemohou s nikým stýkat a tedy nikoho ovlivňovat. Ke svatému přijímání se používalo víno z hrozin, které se přenášelo v ampulkách od léků a různé oplatky či keksy obsahově se podobající chlebu. Tato činnost znamenala pro kněží v podmínkách věznice velké posílení a někteří ve svých vzpomínkách vyjadřují změnu svého přístupu k víře v Boha a ke kněžské činnosti po zkušenosti vězení, jak dokládá i vzpomínka A. Bradny: „*Kriminál rozšířil mé obzory a především zkvalitnil moji víru v Boha. Předtím v ní bylo dost formalismu. Přece jen jsem si říkal, že navenek musí být všechno v pořádku, úhledné, a najednou jsem zjistil, že podstata je úplně v něčem jiném.*“⁹⁷.

Po izolaci kněží na samostatná oddělení byl však velmi ztížený jejich kontakt s těmi vězni, kteří měli zájem např. o sv. zpověď nebo svaté přijímání. Složitost této procedury uvádí ve svých vzpomínkách Dominik Pecka a Ladislav Vojkovský. Oba shodně uvádějí, že kontakty bylo možné uskutečnit jen

---

⁹⁵ „Všichni ti naši hlídači byli na náboženství nějak alergičtí. Pokřičování, sepnutí rukou, modlitba a jakýkoliv náboženský projev je uváděl do stavu zuřivosti.“ In: PECKA, Dominik. Starý profesor vzpomíná : vlastní životopis. Praha : Zvon, 1996. s. 224.

⁹⁶ Vzpomínka Jiřího Kotulana, Šlapanice u Brna: „Ve vězení v jedné cele jsem se náhodou setkal s jedním mladíkem. Nevím odkud byl, neznám jeho jméno. Jednou se mě ptal, jestli neznám nějakého P. Františka Klempu. Samozřejmě, že jsem jej znal. Byl totiž kdysi v naší farnosti kaplanem a později farářem v sousedním Podolí u Brna. (...) Mladík mi vyprávěl, že chtěl spáchat ve vězení sebevraždu, ale že se s ním dostal na celu a P. Klempa jej tak ovlivnil a povzbudil, že se svého úmyslu vzdal.“ In: Kamínky : drobná svědectví o pronásledování křesťanů v době komunistické totality i o jejich snahách o svobodu a blaho vlasti. I. díl. Hradec Králové : Biskupství královéhradecké, 2000. s. 42.

⁹⁷ BRADNA, Antonín. Zaradoval jsem se : útržky ze života. Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 2002. s. 106.

při vycházce, při které byla na dvoře současně dvě oddělení. Dominik Pecka popisuje jednu z možností vzájemného styku kněží s ostatními vězni tak, že vězeň měl právo si při vycházce odpočinout. Mohl usednout na schůdky ke kašně, pokud ho bolely nohy nebo těžce popadal dech. K tomuto odpočinku mohli usednout dva vězni současně a tímto způsobem bylo možné uskutečnit zpověď. Bylo však důležité konat tuto činnost tak, aby si jí dozorce nevšiml. „A *dává-li zpovědník kajícímu rozhřešení, je dobře sejmout čepici a kříž udělat v ní. Jinak by se mohlo stát, že by pan dozorce oba invalidy rozsadil a popřípadě pohnal k raportu.*“⁹⁸ Poněkud složitější realizaci zpovědi uvádí ve svém díle Ladislav Vojkovský: „*Vězeň, nějaký kněz, se zpovídal latinsky, vždy jen několik slov, když šel jeho zpovědník kolem okna, a nakonec dostal tak i rozhřešení.*“⁹⁹

4.7. Vzdělávání v podmínkách věznění – tzv. „Univerzity“

Důležitým fenoménem, jenž byl spojen s kněžským prostředím ve vězení, byl fenomén „univerzit“. Studium, vzdělávání a rozšiřování si svých obzorů bylo pro kněze, zabývající se v době před uvězněním duchovní činností, velmi důležité. Hrlo pro přežití ve vězeňském prostředí, které znamenalo po stránce duševní velký útlak, významnou roli. Kněžím přinášelo obohacení jejich obzorů a zaplnění volného času po splnění pracovních povinností. Avšak „univerzity“, tedy studium v prostředí věznici, přednášky na různá témata, nevyplňovaly pouze volný čas, ale byly proti pravidlům režimu konány i při pracovní činnosti, kterou představovalo hlavně lepení obálek, draní peří, spravování pytlů atd. Byla to tedy vesměs práce velmi jednotvárná, která se po kratší praxi dala automaticky naučit, a proto bylo možné v jejím průběhu využívat čas i k jiným účelům.

Význam duševní činnosti v prostředí věznice vystihuje velmi průkazně krátký úryvek z knihy Dominika Pecky. „*Pokud člověk o něčem přemýšlí, uchovává si pocit lidské důstojnosti a nepropadne tak snadno vězeňské psychóze.*“

⁹⁸ PECKA, Dominik. Z deníku marnosti. Brno : Atlantis, 1993. s. 172.

⁹⁹ VOJKOVSKÝ, Ladislav. Václav : osudy venkovského českého kněze z let 1940-1969. Praha : vlastním nákladem, 1993. s. 104.

*Den co den se přesvědčuji, že žaláře jsou plny kněží, kteří vymýšlejí nové pastorační metody, lékařů, kteří se zabývají problémy profylaxe,...*¹⁰⁰

Tento fenomén byl nejvíce spjat s kněžskými komunitami na Mírově a v Leopoldově. Byla to samozřejmě nedovolená činnost, ale v době, kdy už byli kněží umístěni na společné kněžské cely, nebyli kontrolováni tak často¹⁰¹, a proto bylo možné tuto činnost určitým způsobem skrytě vykonávat. Kněží si vzájemně přednášeli na různá témata. Byly to přednášky s duchovní tematikou, ale přednášela se i témata z jiných zajímavých oborů jako byla historie, zeměpis, vojenství, heraldika, atd. Velmi oblíbená a rozšířená byla výuka cizích jazyků¹⁰².

Mírovskou univerzitu můžeme do velké míry spojit s činností kněze a tajně vysvěceného biskupa Felixe Maria Davídka. Pro tuto osobnost hrálo studium a vzdělávání v jeho životě před zatčením velmi významnou roli. Vyústěním těchto jeho aktivit před zatčením bylo založení Athenea, studia pro dospívající mládež, jehož součástí byla i příprava několika chlapců ke studiu bohosloví. Celá tato jeho aktivita směřovala ke zřízení katolické univerzity. Výsledkem bylo ilegální konstituování filozofické fakulty roku 1950, kde Davídek přednášel filozofii.

Vzdělávání znamenalo tedy v jeho životě mnoho, a proto se na jeho uplatnění podílel i v podmínkách věznice¹⁰³. Kromě vzdělávání na celách či při práci vymyslel Davídek i využití vycházek pro rozšiřování duševních obzorů vězňů. V praxi to vypadalo tak, že se naučil z paměti seznam vězňů, kteří mohli některými svými znalostmi obohatit určitým způsobem ostatní. K těmto lidem poté přiřadil dva žáky podle jejich zájmu.

---

¹⁰⁰ PECKA, Dominik. Z deníku marnosti. Brno : Atlantis, 1993. s. 51.

¹⁰¹ Antonín Bradna uvádí ve svých vzpomínkách, že v Leopoldově je bachaři na kněžském oddělení kontrolovali asi 1x za hodinu. Při této frekvenci kontrol bylo tedy možné volný čas ke studiu využívat.

¹⁰² „Václav si s Josefem sedli ke stolu, kde se právě vyučovalo angličtině. Zavřený redaktor, který procestoval svět jako novinář, vykládal základy angličtiny a okolní pracovníci se museli učit nazpaměť, protože tužka a papír byly zakázány.“ In: VOJKOVSKÝ, Ladislav. Václav : osudy venkovského českého kněze z let 1940-1969. Praha : vlastním nákladem, 1993. s. 110.

¹⁰³ „Bývalí vězni vzpomínají na Davídkova studia, která realizoval za každých okolností. V povinném nočním klidu studoval na WC, poněvadž jedině tam mohlo být rozsvíceno.“ In: FIALA, Petr; HANUŠ, Jiří. Koinótés : Felix Maria Davídek a skrytá církev. Brno : Knižnice revue Prohlas, 1994. s. 58; Ze vzpomínky Dominika Pecky: „Jakmile splnil denní normu, zalezl někde pod kout a tam se věnoval svému studiu. Nejblíže měl v dílně ke mně, a tak si nejčastěji vlezl pod můj stůl a tam si rozložil své papíry a studoval.“ In: FIALA, Petr; HANUŠ, Jiří. Koinótés : Felix Maria Davídek a skrytá církev. Brno : Knižnice revue Prohlas, 1994. s. 59.

Vzdělávání a rozšiřování obzorů v podmínkách věznice nebylo snadné, protože většinu informací si museli vězni zapisovat do vlastní paměti. Tužky a papíry nebyly povolené. Byly vězňům dávány k dispozici jen při psaní dopisů. Protože studium bez osobních zápisů či poznámek je velmi složité, začali se používat alternativní metody k zaznamenávání informací. Nejčastější byly tzv. „tóry“, což byly úzké proužky papíru, na něž si vězni zaznamenávali velmi drobným písmem příslušné informace kouskem tužky, kterou se jim občas podařilo do věznice různými způsoby propašovat, a poté proužek papíru srolovali do co nejmenších roliček, jež bylo možné před dozorcí lépe ukrýt. K zaznamenání informací sloužily také cigaretové papírky. Tato činnost pro ně však znamenala riziko, protože pokud dozorcí jejich studijní materiály objevili, hrozil za ně trest korekce.

Pro kněží znamenaly jejich „univerzity“ v podmínkách duševního útlaku vězení velmi mnoho. Ve zpětném pohledu hodnocení éry věznění v jejich životě připisují mnozí této činnosti velmi významný vliv k přečkání období věznění. Zdůrazňují, že prostředí kněžských komunit ve věznicích se pro ně stalo po stránce duchovní a intelektuální velkým přínosem a sloužilo k rozšíření jejich rozhledu a vědomostí v různých oborech.¹⁰⁴ Kněží také zdůrazňují, že se v mnoha případech setkali ve vězení s významnými osobnostmi, které by na svobodě tak lehce nepotkali.

4.8. Další momenty vězeňského prostředí

S životem kněží ve vězení byly spjaté další různé fenomény, které utvářely v tomto prostředí jejich podmínky. V této kapitole se jimi budu postupně zabývat. Jsou to záležitosti, k nimž se kněží ve svých vzpomínkách nevyjadřují příliš podrobně nebo různé marginální záležitosti spjaté s vězeňským prostředím.

---

¹⁰⁴ Vzpomínka Mons. Josefa Veselého: „*Co vycházka, to přednáška. Všechn ten čas, který jsem tam strávil, jsem využíval k nasávání vědomostí.*“ In: DOLEŽAL, Miloš. *Prosil jsem a přiletěla moucha*. Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 2004. s. 60.

4.8.1. Návštěvy a korespondence

Prvním zkoumaným okruhem byly návštěvy a korespondence kněží se svými blízkými. Obě tyto záležitosti znamenaly pro vězně citovou záležitost, jež pro něho mohla tvořit značný pohon energie. Proto byly spjaté s přísnou formou a k jejich povolení bylo nutné splnit pracovní povinnosti a nemít problémy s chováním.

Podoba a forma návštěv kněží se postupem doby uvolňovala. Jak kněží udávají ve svých výpovědích, krátce po jejich zatčení se návštěvy jejich příbuzných a blízkých řídily velmi tvrdými pravidly. Vězeň a návštěva byli od sebe úplně odděleni¹⁰⁵, aby si nemohli ani podat ruku, nebo např. něco předat. Postupně se však tato forma návštěv uvolňovala až k běžné návštěvě u stolu¹⁰⁶. Dále se také prodlužovala délka návštěv od pouhé čtvrt hodiny až k celé nebo téměř celé hodině. Samotný rozhovor kněze s jeho příbuznými či blízkými nemohl mít volnou náplň. Bylo dovoleno hovořit pouze o rodinných záležitostech. Celý průběh návštěvy byl hlídán dozorcem, na jehož povaze záleželo, do jaké míry bude návštěvě ponechán volný průběh.

Z povahy pramenů, které jsem měla k dispozici, nevyplývala dostatečně jasně četnost návštěv. Jednoznačně se konaly velmi málo často, ale postupně se jejich četnost, zvláště po roce 1953, zvyšovala. Tuto mou hypotézu dokládá i materiál, jenž je uveden v příloze díla o Silvestru Braitovi, kde je v části chronologie uveden přesný seznam návštěv, které měl S. Brait ve vězení. Uvědomuji si, že tento jediný vzorek nelze považovat za reprezentativní a platný pro všechny kněží stejně, ale lze na něm alespoň rámcově načrtnout četnost návštěv jejich blízkých.

---

¹⁰⁵ Vzpomínka Silvestra Brait na Pankrác v roce 1950: „Návštěva se konala ve velké místnosti, přepažené mříží. Za mříží ve vzdálenosti asi 1 metr byla dřevěná bariéra, u které stáli vězni, bylo jich asi patnáct, a proti nim příbuzní. Uličkou mezi mříží a bariérou procházeli dozorci.“ In: KAŠIČKA, Zdeněk. Otec Brait : životopis olomouckého dominikána (1898-1962). Praha : Krystal, 1993, s. 29.

¹⁰⁶ Vzpomínka Anny Kellerové z Kutné Hory, která se jako malé dítě účastnila návštěvy svého strýčka ve Valdicích: „Návštěva se odbývala na vězeňském dvoře, kde byla dlouhá řada stolů. Z jedné strany seděli vězňové, z druhé návštěvy. Kolem neustále přecházeli bachaři. Strýček seděl naproti nám a můj nejsilnější zážitek byl ten, že celou dobu musel mít ruce na stole s dlaněmi dolů.“ In: Kamínky : drobná svědectví o pronásledování křesťanů v době komunistické totality i o jejich snahách o svobodu a blaho vlasti. I. díl. Hradec Králové : Biskupství královéhradecké, 2000, s. 45.

Silvestr Braitó- návštěvy ve vězení¹⁰⁷

Rok	Datum návštěvy	Věznice
1950	16.4.	Praha
1951	2.9., 18.11.	Valdice
1952-1954	Návštěvy nepovoleny	Leopoldov
1954	14.12.	Leopoldov
1955	4.4., 11.7., 17.10.	Leopoldov
1956	10.1., 9.4., 14.6., 31.7.	Leopoldov
1956	18.11.	Pankrác
1957	27.1., 2.6., 25.8.	Valdice
1957	14.12.	Mírov
1958	13.9.	Mírov
1958	18.12.	Leopoldov
1959	19.3., 18.6., 21.9., 17.12.	Leopoldov
1960	19.3.	Leopoldov

S. Braitó byl zatčen 16.3. 1950 v arcibiskupském paláci v Olomouci. Doba jeho vyšetřování, během níž měli kněží návštěvy zakázané, netrvala příliš dlouho, protože již na počátku dubna 1950 byl S. Braitó odsouzen za velezradu a špionáž k 15 letům vězení. Návštěvy jeho blízkých tedy mohly začít v době po odsouzení v dubnu 1950. První se konala ještě v Praze, kde byl souzen, a ostatní postupně v různých věznicích podle toho, kam byl přesouván. Četnost jeho návštěv jsem si rozdělila podle jednotlivých let a také podle věznice, ve které probíhaly. Dále jsem zaznamenávala data, v nichž se návštěvy S. Braitó konaly.

Příklad četnosti návštěv S. Braitó dokládá mé tvrzení, že četnost návštěv kněží se zvyšovala až po roce 1953 po Stalinově smrti, protože roku 1950 měl S. Braitó pouze jednu návštěvu těsně po odsouzení a roku 1951 návštěvy dvě. Z pramene, který jsem používala, však není jasné, proč mu byly návštěvy zakázány v Leopoldově v letech 1952-1954. Od roku 1955 se však návštěvy S. Braitó konaly s pravidelností 2-5 x ročně bez ohledu na to, v jaké byl zrovna věznici, což odpovídá dalšímu tvrzení, že návštěvy se nekonaly ani po roce 1953 příliš často, ale jejich četnost přesto oproti dřívějším rokům nepatrně narostla a stala se do jisté míry pravidelnou. Výkyvy v počtu návštěv během jednotlivých let lze sloučit např. s odejmutím této výhody pro nějaký kázeňský nedostatek či pro nesplnění

¹⁰⁷ KAŠIČKA, Zdeněk. Otec Braitó : životopis olomouckého dominikána (1898-1962). Praha : Krystal, 1993. s. 52-53.

pracovních povinností. Podobnou četnost návštěv, přibližně 4 x ročně, udává ve svých vzpomínkách i Antonín Bradna. Tuto četnost vztahuje k letem 1953-1960, kdy si odpykával svůj trest v Leopoldově.

Je tedy nutné zdůraznit, že přestože se forma návštěv příbuzných kněží ve vězení uvolňovala k lepšímu a postupem doby mírně narůstala jejich četnost, zůstával jejich počet během roku velmi nízký. Můžeme se tedy na závěr zamyslet, zda znamenaly návštěvy pro kněží oporu či naopak velké rozrušení, pokud se konali takto málo často, omezenou dobu a za dozoru bachaře.

Jiná forma styku kněží se svými blízkými byla možná pomocí korespondence. Hlavní pravidla ohledně korespondence se v mnohém slučovala s pravidly, která se týkala návštěv ve věznici. Stejně jako návštěvy měla korespondence nařízenou četnost a délku. S psaním dopisů bylo také spjato nařízení psát jen o rodinných záležitostech. Záležitosti týkající se poměrů ve vězení se v dopisech, jež procházely před odesláním cenzurou, nesměly objevit.

I tato nařízení však bylo možné obejít, jak nám dokládají vydané dopisy z vězení Růženy Vackové¹⁰⁸. Růžena Vacková, jediná žena, jíž jsem do své práce zahrnuje, si ve svých dopisech vytvořila fiktivní postavu Skorinu, která představovala ji samotnou a v jejím fiktivním sporu s manželem, jenž představoval politický a právní systém, svou rodinu seznamovala se svým postojem a se svým postavením před očekávanou amnestií. Uvádím úryvek z dopisu ze dne 9.7. 1958: „*Tak tedy Skorinin advokát soudí, že k definitivní rozluce mezi ní a manželem přece jenom už dojde? Opravdu, reakce jejího manžela dokazují, že je ve své bezmoci stále zuřivější, když pohořel se svržením viny na ni. Někdy se opravdu zdá, že to nemá v hlavě v pořádku. Ještě dobře, že sama Skorina zachovává svrchovaný klid a že je pokojná. Může ovšem čekat, že si on bude vymýšlet kdejaké malichernosti. Je dobře, že jejich rodinné poměry jsou tak očividné, že i někteří z jeho rodiny jsou naprosto na její straně, a ona zachrání děti.*“¹⁰⁹ Tento i další

---

¹⁰⁸ Růžena Vacková byla před rokem 1948 univerzitní profesorkou klasické archeologie na FF UK. Byla velmi silně spjatá s českým katolickým prostředím, což dokládá i fakt, že byla za své přesvědčení roku 1952 odsouzena v procesu vedeném s Otou Mádrem k 22 letům vězení za špionáž ve prospěch Vatikánu a USA.

¹⁰⁹ VACKOVÁ, Růžena. Ticho s ozvěnami : dopisy z vězení z let 1952-1967. Praha : Česká křesťanská akademie, 1994. s. 120.

dopisy R. Vackové z vězení dokládají, že přísná pravidla režimu k této vězeňské výhodě bylo možné určitým způsobem obejít.

4.8.2. Tresty režimu pro kněží v podmínkách vězení

Tresty režimu si ve vězení kněží vysloužili buď pro nesplnění pracovních povinností, kázeňskými nedostatky nebo proviněním proti vězeňskému řádu¹¹⁰. Mezi snesitelnější tresty patřilo zastavení možnosti návštěv a korespondence, nebo nebyly vězni např. vydány poukázky na nákup v kantýně atd. Mnohem horším byl však trest korekce, jímž se budu na následujících řádcích zabývat podrobněji.

Korekce znamenala promyšlený systém režimu, který byl používán jak během vyšetřování k donucení kněze k tomu, aby podepsal vykonstruovanou výpověď, jež měla sloužit jako základ pro soudní líčení, tak k potrestání vězňů během doby, kdy si odpykávali svůj trest. Stejně jako celý režim ve věznicích se i poměry v korekci pro vězně zhoršovaly postupně s přechodem ke stalinismu. Původně byly korekce „normální cely“ - samotky. Postupně byly vybudovány ve sklepích hluboko pod zemí a podmínky v nich se stávaly mnohem tvrdšími.

Ze čtyř vzpomínek různých kněží na poměry v korekci ve čtyřech různých věznicích (B.V. Tajovský- Valdice, Jozef Zvěřina- Ruzyně, Antonín Bradna- Leopoldov a Jakub A. Zemek- Mírov) vyplývají podobné závěry týkající se poměrů, kterým byl vězeň během pobytu v korekci vystaven. Všichni uvádějí, že korekce byly kobky ve sklepech nebo v podzemí a jejich hlavní charakteristikou bylo, že zde vězeň trpěl zimou (zvláště během zimního období)¹¹¹, nedostatkem jídla, spánku a tmou. Tuto celou tvořilo minimum vybavení- betonový výstupek místo postele, na noc byl vězni nošen slamník a deky, kohoutek ve zdi a do betonu zapuštěný záchod.

¹¹⁰ „Např. benediktin P. A. Opasek byl v Leopoldově opakovaně trestán a několikrát umístěn i v korekci za to, že nepozdravil soudruhy příslušníky (1 měsíc odnětí výhod), za to, že se po večerce bavil, za to, že po ukončení vycházky podával několika odsouzeným ruku, že se drze choval k vyslýchajícím atd.“
In: VLČEK, Vojtěch. Perzekuce mužských řádů a kongregací komunistickým režimem 1948-1964. Olomouc : Maticе cyrilometodějská, 2004. s. 133.

¹¹¹ „Tak třeba na „Elku“, když byl člověk v takzvané díře neboli korekci, venku bylo dvacet stupňů pod nulou a tam se netopilo, voda samozřejmě zamrzla, všechno bylo zamrzlé, člověk se tam ani nemyl, ...“
In: KRÍŽKOVÁ, Marie Rút. Žít jako znamení : rozhovory s Josefem Zvěřinou. Praha : Zvon, 1995, s. 79.

Ve svém hodnocení tohoto prostředku režimu k donucení vězně k podepsání soudního protokolu nebo jako prostředku převýchovy se kněží rozcházejí od hodnocení A. Bradny, jenž hodnotí tento postup režimu sice jako tvrdý nátlak, ale s tím, že se jím nenechal ovlivnit: „*S mojí psychikou to nedělalo nic. Ne že bych to nevnímal, ale nenechal jsem se rozhodit...*“¹¹² V hodnocení této metody režimu ale převládají názory, které ho pokládaly z hlediska režimu za úspěšný. „*Vemte mě nahoru! Dejte mi všechno, co chcete, já vám to podepíšu.*“ *Byl jsem tenkrát tak zničený a chtěl jsem se nějak zachránit. Poznal jsem, že jsou schopni všeho a že je to jediná možnost, jak se dostat ven. V takovém stavu to člověku ani pořádně nemyslí, jak je zesláblý, a ozve se v něm pud sebezáchovy.*“¹¹³ Převažující část kněží hodnotí tedy korekci jako velmi úspěšnou metodu režimu hlavně při vyšetřování, která musela po určité době zlomit snad každého. Dalším dokladem může být i názor Josefa Zvěřiny: „*A skutečně, bez jakéhokoli násilí, zima a hlad a nespaní musí myslím zlomit každého člověka, nevěřím, že by to někdo vydržel, leda že by chtěl umřít, a to jsem ještě nechtěl.*“¹¹⁴

4.8.3. Informační kanál v podmínkách vězení

Dalším fenoménem, kterým jsem se při zpracovávání tématu zabývala, byla možnost kněží v podmínkách vězení získávat informace o dění v tehdejší Československu i ve světě a možnost šíření těchto informací mezi uvězněnými. Při odpovědi na tuto otázku je nutné rozlišovat mezi obdobími, kdy byli kněží vyšetřováni a obdobími po odsouzení. V období vyšetřování byli kněží izolováni jak od okolního světa uvnitř věznice, tak od světa a informací pocházejících mimo vězeňské prostředí. Jejich situace ohledně získávání informací se změnila až po jejich odsouzení a umístění na cely mezi ostatní vězně, později na izolovaná kněžská oddělení.

Jako hlavní zdroj informací o světě „venku“ sloužil denní tisk. Anastáz Opasek ale ve svých vzpomínkách udává, že k němu měli kněží přístup

---

¹¹² BRADNA, Antonín. Zaradoval jsem se : útržky ze života. Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 2002. s. 91.

¹¹³ TAJOVSKÝ, Bohumil Vít. Člověk musí hořeti : rozhovor Aleše Palána a Jana Paulase s opatem želivského kláštera. Praha : Torst, 2001. s. 228.

¹¹⁴ KRÍŽKOVÁ, Marie Rút. Žít jako znamení : rozhovory s Josefem Zvěřinou. Praha : Zvon, 1995. s. 53.

až po roce 1953. Předchozí období z hlediska šíření informací mezi vězni charakterizovala určitá vnitřní „šeptanda“, kdy se vězením šířily nepodložené a často také různě překroucené zprávy nazývané mezi vězni „latríny“. Zdrojem informací mohl být dále v tomto i dalším období tzv. chodbař, což byl vězeň těšící se určité důvěře ze strany bachařů. Díky této funkci měl otevřený častější přístup mimo celu. Chodbař byl pověřen donášet vězňům stravu, knihy, pracovní materiál, pokud pracovali v cele, a vynášel vězňům každé ráno žaňky. Dále zajišťoval úklid chodeb, haly a schodišť. Při plnění těchto úkonů mohl vězňům přinášet ve chvílích, kdy ho bachař příliš nehlídal, nové zprávy - již jmenované „latríny“. Kněží si však museli dávat postupem doby pozor, protože se mezi chodbaři občas objevovali lidé sloužící režimu.

Situace ohledně přístupu k informacím se mezi kněžími změnila k lepšímu po roce 1953, kdy jim bylo umožněno kupovat si denní tisk. Mezi novinami povolenými k odběru jmenují kněží Rudé Právo, sovětskou Pravdu i režimní Katolické noviny. Antoním Bradna uvádí, že později měli možnost kupovat si i mezinárodní Otázky míru a socialismu a nějaké další časopisy. Z informace V. Vaška, že na nákup novin či časopisů se skládalo celé oddělení, usuzuji, že snaha získat informace o situaci mimo věznici byla všeobecně rozšířená mezi všemi kněžími a že to nebyla v podmínkách věznice určitě levná záležitost.

Václav Vaško dále uvádí, že informace získávané z tisku se mezi vězni dále zpracovávaly a šířily. On sám, jako dřívější pracovník velvyslanectví v Moskvě, byl pověřen sledováním a komentováním informací, projevů a článků ze sovětské Pravdy a ze Světa sovětů. Výsledkem této jeho činnosti byl tzv. občasník „Sovietica“, který sám sepisoval velmi drobným písmem a vydával ho ve vězeňském prostředí v nákladu dvou kusů. Dále uvádí, že se mezi vězni v této době na Mírově šířil ještě další samizdat- tzv. „Katolický týdeník“, vydávaný postupně O. Mádrem, J. Jenáčkem, Bártou a opět O. Mádrem. „*Katolický týdeník*“, který vycházel v nákladu devíti výtisků, pro každé oddělení a nemocničku jeden, opisovala jako ve středověkých kláštřích, celá opisovačská dílna pod vedením

Martina Vícha.“¹¹⁵ Celá záležitost je osvětlena i samotným M. F. Víchem v rozhovoru, který s ním konal V. Vlček. M. F. Vích udává, že tyto tajné katolické samizdaty sepisovali během svého věznění na Mírově při práci pro přerovský závod Meopta. „Každý týden byl na lístečcích napsán úryvek z evangelia a ty jsme pak šířili do jednotlivých oddělení. Sám jsem například napsal životopis zakladatele naší kongregace P. Klementa Petra.“¹¹⁶

Na závěr mohu tedy shrnout, že přestože se do prostředí věznice nedostal jiný informační materiál než prorežimní a prosovětské tiskoviny, měli kněží od období po roce 1953 určitou možnost dozvědět se nějaké informace o mezinárodní situaci, domácí politice, kultuře a hlavně získat informace o situaci v církvi. Ve vzpomínkách V. Vaška a M. F. Vícha jsem dále narazila na informace o vydávání specifického samizdatu vyjadřujícího se k zahraničně politickým otázkám a samizdatu katolickém, jež byly sepisovány velmi drobným písmem a následně rozšiřovány po vězeňských odděleních. Obě osobnosti hovoří o těchto samizdatech v souvislosti s jejich vězněním na Mírově v 2. polovině 60. let.

4.9. Amnestie a život po propuštění

Největší zlom v odpykávání si trestů mezi politickými vězni přinesla amnestie prezidenta Novotného udělená v roce 1960 k 15. výročí osvobození Československa. Další rozsáhlá amnestie následovala v květnu 1962. Obě tyto velké amnestie znamenaly pro většinu politických vězňů a tedy i kněží propuštění ještě před uplynutím jejich trestů. Tuto tezi dokládá i fakt, že z 16 osobností katolické církve, jichž se ze skupiny sledovaných 20 představitelů týkalo uvěznění po únoru 1948, bylo celkem sedm z nich (43,25%) na amnestii v roce 1960 propuštěno. Na amnestii v roce 1962 byly propuštěny z mnou sledovaných osobností pouze dvě. Jedna osoba byla propuštěna ještě před uplynutím svého trestu v roce 1958, dvě osoby po odpykání si svého trestu ještě před rokem 1960 a všichni ostatní byli

---

¹¹⁵ VAŠKO, Václav. Ne vším jsem byl rád : vlastní životopis. Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 2001. s. 252.

¹¹⁶ VLČEK, Vojtěch. Kříž jsem hlásal, kříž jsem snášel : rozhovory s kněžími a řeholníky pronásledovanými za komunismu v letech 1948-1989. Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 2006. s. 373.

propuštění až v následujících letech. Propuštění kněží, jichž se netýkala ani jedna z amnestií, souviselo s tzv. východní politikou Vatikánu, uplatňovanou v souvislosti s pontifikátem papeže Jana XXIII. a Pavla VI. a s II. vatikánským koncilem, kdy došlo ze strany Svatého stolce k odklonu od linie konfrontačního boje se světem směrem k otevřenosti a dialogu a tím i k obnovení diplomatických jednání mezi Svatým stolcem a komunistickými vládami, které se týkalo i Československa. Jednou z podmínek vzájemné dohody ze strany vatikánského mimořádného vyslance A. Casaroliho bylo propuštění arcibiskupa J. Berana na svobodu z internace a propuštění zbytku kněží, jichž se netýkaly amnestie v letech 1960 a 1962. V roce 1965 tedy proběhla další série prezidentských milostí a poslední desítky politických vězňů opustily věznice v roce 1968.

Pokud se vrátíme k první amnestii v roce 1960, přípravy jejího konání se odrazily na atmosféře ve věznicích již několik měsíců před jejím konáním. Postupně zprávy o jejím budoucím uskutečnění pronikaly ke kněžím od návštěv, ale také od advokátů a prokurátorů. Vězňům bylo nařízeno napsat své vlastní životopisy a byly s nimi činěny pohovory, při kterých jim bylo ze strany režimu nabízeno propuštění za podmínky jejich budoucí spolupráce s režimem. Ze vzpomínek kněží ale vyplývá, že propuštění byli nakonec i ti, kteří s touto spoluprací nesouhlasili. Propuštění kněží na svobodu na tuto amnestii pro ně však neznamenovalo úplný návrat svobody. Byli propuštěni podmíněčně a ve většině případů se nesměli vrátit ke svému původnímu povolání a byla jim jednoznačně doporučena dělnická profese.

Propuštění na svobodu vítali všichni s nesmírnou radostí, ale kromě radostí s sebou přinášelo i mnoho těžkostí spojených s návratem do běžného života na svobodě. Kněží, propuštění po zhruba deseti i více letech, si museli nejprve zvyknout na tolik změněný život probíhající mimo zdi věznic. Ve více případech uvádějí, že se po propuštění ve společnosti neorientovali, měli zpočátku strach s přecházením ulic, neuměli zacházet s penězi, atd. Někteří měli zpočátku i problém se získáním zaměstnání v dělnické profesi, protože mnohé podniky neměly o bývalé „zločince“ zájem. Strach z bývalých „zločinců“ poznali někteří i od svých známých, kteří se k nim po propuštění nehlásili nebo z nich kněží vycítili, že se s nimi na ulici

obávají hovořit. Tyto pocity po propuštění vyjadřuje např. Jakub A. Zemek: „*Příštěší mně a ještě jednomu knězi poskytla jedna stará paní jménem Blížencová z Brna. Bylo to v době, kdy se od nás mnozí odvraceli a štítily se nás, kdy nám prostě málokdo podal ruku.*“¹¹⁷ Přes tyto všechny těžkosti ale pro ně propuštění znamenalo opojný zážitek¹¹⁸.

Při hodnocení etapy věznění ve svém životě se většina kněží shoduje v hlavní myšlence, v níž nepovažují tuto etapu jejich života z několika důvodů za ztracenou ani ji nehodnotí jako tragédii, ale spíše jako velké obohacení a přínos, přestože jim vzala léta strávená v těžkých podmínkách komunistických věznic mnoho let svobody, zdraví, postihla jejich nervovou soustavu a znamenala pro ně v mnoha ohledech velkou bídu tělesnou i duševní. Většina z nich se však snaží při hodnocení této etapy v jejich životě hledat spíše pozitivní stránky, které jim věznění přineslo. Zdůrazňují, že vězení pro ně neznamenovalo jen místo utrpení, ale i intenzivního intelektuálního a duchovního života.

Vysvětlení tohoto kněžského stanoviska při hodnocení jejich období života stráveného ve věznicích podávají velmi jasně a v podobných intencích ve svých vzpomínkách A. Bradna a Bohumil Vít Tajovský. „*Muklovská léta jsem za ztracenou dobu nepovažoval. Naopak za zisk. Především jsem získal množství nových, hlubokých přátelství, která přetrvávají. Kriminál rozšířil mé obzory a především zkvalitnil moji víru v Boha. Předtím v ní bylo dost formalismu. Přece jen jsem si říkal, že navenek musí být všechno v pořádku, úhledné, a najednou jsem zjistil, že podstata je v něčem jiném.*“¹¹⁹ Podobně hodnotí etapu věznění ve svém životě i B. Vít Tajovský: „*Naše společenství bylo opravdu krásné a většina z nás by řekla, že děkuje Pánu Bohu za to, že jsme se spolu i za těchto okolností sešli. ..., věznění mi skutečně pomohlo hlouběji pochopit mé kněžství. Když je člověk mladý*

---

¹¹⁷ ZEMEK, Jakub Antonín. Vatikánský špión. Olomouc : MCM, 1991. s. 115.

¹¹⁸ „*Vyšel jsem ven. Venku poletoval snížek, bylo už pološero a přiblížil se chumel dětí, zvonivé hlásky, to člověk čtrnáct let neslyšel. Pozdravily mě a mně se z toho zatočila hlava, nikde žádný křik: Co tam děláte? Kam jdete? Nic. Ticho všude, a tak jsem byl opravdu jako v jiném světě.*“ In: KRÍŽKOVÁ, Marie Rút. Žít jako znamení : rozhovory s Josefem Zvěřinou. Praha : Zvon. 1995. s. 76; „...*jen vím, že se to odehrálo všechno dost rychle a devátého května 1962 jsem už seděl ve vláčku z Jičína do Hradce Králové. Nemohl jsem se nabažít té volnosti a čerstvého vzduchu. Téměř celou cestu jsem za jízdy koukal z otevřeného okna, pořádně se nachladil a dostal chrapot.*“ In: ZAVŘEL, Miroslav. Otec biskup Karel. Havlíčkův Brod : vydal Miroslav Zavřel, 1992. s. 34.

¹¹⁹ BRADNA, Antonín. Zaradoval jsem se : útržky ze života. Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 2002. s. 106.

a stane se opatem, jistě mu to vstoupne do hlavy a je potom i trochu namyšlený. A najednou jsem poznal, že to všechno spočívá v něčem jiném, že je to opravdu služba. Ocítl jsem se v prostředí a situacích, kde neplatí žádné hodnoty a na které nepamatují ani žádné pastorační směrnice. Člověk musel v kriminále omezit náboženský život na to nejnужnější a byl tak nucen objevit, co je vlastně podstatné. Byla to pro mě neocenitelná zkušenost.“¹²⁰

Zachytit podstatné a shodné rysy života kněží po jejich propuštění už není tak snadné, jako zabývat se tématy spojenými s problematikou přístupu ke komunistickému režimu po roce 1948 a s různými tématy, které se týkaly perzekuce duchovních během 50. a 60. let. Po propuštění se životy kněží sice v několika podstatných rysech opět protínají, ale pro toto období už není snadné položit si tolik otázek jako pro předcházející období jejich života, k němuž se ve svých vzpomínkách vyjadřovali většinou mnohem podrobněji než k období po jejich propuštění z vězení.

Životy kněží po propuštění byly určovány několika režimem nařízenými pravidly. Pro většinu kněží platil zákaz duchovenské činnosti, jednoznačně jim bylo doporučeno zaměstnání v dělnické profesi a nadále byli pod dohledem StB. Problémy spojené se získáním zaměstnání po propuštění z vězení jsem popsala již výše, ale hlavní otázka, kterou jsem si v této oblasti kladla, byla, jak kněží toto dělnické prostředí vnímali, jestli se zde snažili rozšiřovat pastorační činnost a jak byli naopak oni sami vnímáni a přijímáni ze strany samotných dělníků. Přístup dělníků k pracovníkovi– knězi je zachycen v několika vzpomínkách. Kněží v nich hodnotí své přijetí do dělnického prostředí veskrze kladně, i když někteří zachycují, že na počátku byli mezi dělníky přijímáni s určitou nedůvěrou v jejich schopnosti. Nikde jsem se nesešla s tvrzením, že by byli zesměšňováni kvůli své víře. Spíše naopak vyzdvihují hezký přístup dělníků k sobě a i snahu pomoci ze strany dělníků¹²¹. Zároveň hodnotí kněží dělnické prostředí

---

¹²⁰ TAJOVSKÝ, Bohumil Vít. Člověk musí hořeti : rozhovor Aleše Palána a Jana Paulase s opatem želivského kláštera. Praha : Torst, 2001. s. 320.

¹²¹ „Zároveň musím říct, že jsem se za osm let té práce nikdy nesešel s žádným posmíváním. I tito lidé v té době měli dobré informace o stavu církve a o tom, co vytrpěla. Církev vůbec měla u obyčejných lidí velký kredit a sympatie. Někteří dělníci se mě ptali, co jsem provedl, že u nich dělám, ale když jsem jim to vysvětlil, tak mě vždy pochopili.“ In: KRÁTKÝ, Stanislav. K plnosti : rozhovory Jana Mazance s dobrým bratrem

jako velmi otevřené a svobodné. Ze strany svých nadřízených byli kněží oblíbeni, protože byli velmi pracovití a protože nekradli.

Snahu obohatit dělnické prostředí o duchovní rozměr zachytil ve svých vzpomínkách J. A. Zemek, který popisuje, jak se jim společně se Stanislavem Krátkým, jenž tehdy pracoval u stejného podniku, dařilo úspěšně rozvíjet v prostředí stavby apoštolát mající mezi tamními lidmi velký ohlas. K problematice pastorační v dělnickém prostředí se vyjádřil v osobním rozhovoru i kněz, který si však přál zůstat v anonymitě. *„Co to s nimi udělalo během života, potom co se od nás dozvěděli i ten příklad života, to se nikdy nedovíme, protože od té doby jsem se s nimi už neviděl. Dodneška znám jména, pamatuji si je. Když se sejdem, tak si o tom trošku povíme mezi sebou. Prostě byla to velmi dobrá škola, ale myslím, že ti lidé si také odnášeli mnoho. Protože ten způsob života tehdejší, ta mentalita nebo lépe řečeno dementalita, kterou sáli všemi kódy ze sdělovacích prostředků, to bylo úděsné.“*¹²²

Mimo své zaměstnání se kněží zabývali dále svým posláním. Konali tajné bohoslužby v domácím prostředí nebo za zavřenými dveřmi kostelů. Postupem doby jim byl v souvislosti s uvolňováním režimu spjatém s tzv. Pražským jarem navrácen souhlas s návratem do duchovní správy, kde se potýkali s problémem nedostatku kněží a také s problémem velmi špatného stavu mnoha církevních staveb. Jejich opravám se mnozí z nich po ustavení do duchovní správy také věnovali. V souvislosti s nástupem Pražského jara se také na základě zákona č. 82/68 plně rozvinuly rehabilitační procesy. Naprostá většina rozsudků z roku 1968, které „trestnou činnost“ obviněných, uváděnou v rozsudcích z 50. a 60. let, překlasifikovaly a částečně nebo většinou úplně zrušily jejich obvinění, byla však s postupujícím obdobím normalizace Nejvyšším soudem opět zrušena.

Mezi sledovanými osobnostmi katolické církve jsem se setkala s dvěma protikladnými přístupy vzhledem k uvolnění režimu v roce 1968. Jedna

---

a biskupem skryté církve. Brno : Cesta, 2004, s. 63; *„Stavby jsem se bál. Nebyl jsem v pořádku fyzicky ani psychicky. Ale tělo si zvykne a pak – byl jsem na vzduchu. Mezi dělníky – a to neříkám jen proto, abych jim nějak fandil – jsem našel velkou otevřenost. Velkou ochotu pomoci, když viděli, že jsem starší a nemocný člověk.“* In: ELŠÍKOVÁ, Monika. Dobré díla Anastáze Opaska. Praha : Monika Vadasová-Elšíková, 1999. s. 130.

¹²² Viz Příloha č. 1.2. s. 76.

skupina kněží ho hodnotila velmi obezřetně. Předvídala možnost návratu režimu do starých kolejí a tedy možnost ztráty svobody a nabádala k opatrnosti. Naopak druhá skupina kněží považovala reformní proces jako nezvratný¹²³. Důležité je i popsat v tomto směru vztah Vatikánu k „Pražskému jaru“. Stanovisko Vatikánu vzhledem k reformnímu procesu roku 1968 v Československu uvádí ve svém díle J. Luxmoore a J. Babiuchová¹²⁴ a samozřejmě také publikace o Františku Tomáškov¹²⁵. Obě díla shodně popisují, že Vatikán byl v této době zjevně přesvědčen, že se československému reformnímu procesu nedostane podpory zvenčí a že se tedy církev nemá příliš vázat na reformní vládu. Tento názor Vatikánu byl tlumočen tehdejšímu apoštolskému administrátoru pražskému Františku Tomáškov¹²⁶ během jeho dubnové návštěvy v Římě. František Tomášek však nesdělil veřejnosti obavy o osud Pražského jara, se kterými se ve Vatikánu setkal. Ve stanoviscích kněží k reformnímu procesu sehrálo jistě určitou roli, zda měli přístup k informacím z Vatikánu prostřednictvím Františka Tomáška¹²⁶ nebo např. poslechem rozhlasu z Vatikánu.

Toto období uvolnění režimu a na něj reagující rozvinutí náboženské činnosti, však trvalo pouze omezenou velmi krátkou dobu a bylo nenávratně zastaveno po vpádu vojsk Varšavské smlouvy na naše území 21.8. 1968 a následně s nastupujícím obdobím tzv. normalizace.

---

¹²³ K této problematice se vyjadřuje velmi zřetelně V. Vaško : „Začátkem února jsem se přitrefil k diskuzi: Je to, čeho jsme svědky, jen palácová revoluce uvnitř komunistické strany, anebo začíná skutečně éra rozumnějších a „hodnějších soudruhů, která by poskytla prostor i nám, nekomunistům? Jedni varovali, abychom „jim“ nenaletěli, že celý „demokratizační proces“ je jen rafinovaná vnitrostranická prověrka, druhí, já mezi nimi, byli naopak přesvědčeni, že tentokrát to komunisté míní vážně, a že i nám, katolíkům, se nabízejí šance, které nesmíme propást.“ In: VAŠKO, Václav. Ne vším jsem byl rád : vlastní životopis. Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 2001. s. 279.

¹²⁴ LUXMOORE, Jonathan; BABIUCHOVÁ, Jolanta. Vatikán a rudý prapor : zápas o duši střední Evropy : studie o vztahu římskokatolické církve a komunistických států. Praha : Volvox globator, 2003.

¹²⁵ HARTMANN, Jan; SVOBODA, Bohumil; VAŠKO, Václav. Kardinál Tomášek : svědectví o dobrém katechetovi, bojácném biskupovi a statečném kardinálovi. Praha : Zvon, 1994.

¹²⁶ „Biskup Tomášek pobýval krátce v Římě. Po svém návratu nás v pastorační radě zneklidnil zprávou, že vatikánské kruhy se obávají sovětské intervence a nabádají nás k opatrnosti. Vyzval proto kněze zvláštním oběžníkem k umírněnosti v jednáních.“ In: VAŠKO, Václav. Ne vším jsem byl rád : vlastní životopis. Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 2001. s. 295.

5. Závěr

Ve své bakalářské práci jsem zpracovala téma střetu katolicismu a totalitarismu v českých zemích v letech 1948-1968. Metodologicky jsem zpracování tohoto tématu uchopila jako střet katolicismu a komunismu z hlediska křesťanského pohledu, z hlediska vnímání společenských změn katolickými elitami a příslušníky kléru. Jinak řečeno jsem zpracovala otázku, jak byla vnímána doba v uvedeném období pohledem představitelů katolické církve. Kromě odpovědí na obecné otázky vyjadřující situaci katolické církve v českých zemích v uvedených letech jsem se zaměřila na zpracování témat souvisejících se zatčením kněží, jejich vězněním, následně problematikou amnestie, návratu do života po propuštění a vývoje životního osudu do roku 1968.

Myslím si, že tento přístup ve zpracování otázky katolické církve v českých zemích během komunistické totality je nový a přináší na zkoumanou problematiku určitý shrnující pohled ze strany představitelů katolické církve. Práce samozřejmě nepřináší osnovu, podle níž probíhal život každého z představitelů katolické církve v českých zemích v letech 1948-1968, jenž byl státní mocí perzekuován, protože jsem ji založila na zpracování životních příběhů pouze 18 osobností katolické církve. Celkem jsem se však zabývala 20 osobnostmi, protože odpovědi na stanovené problémy mi přinesla také díla o Václavu Vaškovi a Růženě Vackové. Pramenem k osobnosti Václava Vaška, aktivního laika silně spjatého s katolickým prostředím, který byl v 50. letech vězněn a který trávil určitou dobu vězněním v kněžském oddělení a dokonce jistou dobu uvažoval o kněžství, se stal jeho vlastní životopis¹²⁷. Růženu Vackovou, před zatčením univerzitní profesorku klasické archeologie FF UK, jež byla s katolickým prostředím také silně spjata, představují její dopisy z vězení¹²⁸, které byly vydány roku 1994. Seznam všech osobností, jejichž životní příběhy tvořily základ mé bakalářské práce, je uveden spolu s jejich životopisnými daty, dalšími údaji a fotografiemi v Příloze č. 2.

---

¹²⁷ VAŠKO, Václav. Ne vším jsem byl rád : vlastní životopis. Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 2001.

¹²⁸ VACKOVÁ, Růžena. Ticho s ozvěnami : dopisy z vězení z let 1952-1967. Praha : Česká křesťanská akademie, 1994.

Hlavní prameny pro zpracování vymezeného tématu tvořily vydané osobní vzpomínky představitelů katolické církve, díla, která o nich byla napsána, osobně uskutečněné rozhovory s těmito osobnostmi, vydané soubory rozhovorů a vydané soubory osobních svědectví křesťanů na dobu komunistické totality. Archivní prameny jsem používala jen ve velmi omezené míře, protože pro zachycení osudů katolické církve po únoru 1948 se zachovaly převážně prameny státní provenience, které pro mě byly nepřínosné a nezajímavé, neboť jsem zpracovávala téma z pohledu představitele katolické církve a ne z pohledu státní moci. Z archivních pramenů jsem proto použila jen určité materiály z osobního fondu Miroslava Richtera¹²⁹, jenž je uložen ve Státním okresním archivu v Litoměřicích a v němž jsem objevila základní informace k případu kněze Antonína Bradny, jedné z osobností, jejichž životní příběhy tvořily jádro mé bakalářské práce.

Po přečtení vzpomínek jednotlivých kněží a prostudování dalšího materiálu jsem si sestavila několik okruhů otázek, na něž jsem následně hledala reprezentativní odpovědi. Uvědomuji si, že pouhých 20 osobních pohledů na vymezenou dobu mi nemůže přinést obecně platné závěry, proto zároveň zdůrazňuji, že cílem práce není tyto obecně platné závěry nalézt, ale spíše ukázat, pomocí jakých otázek a jakým přístupem lze problematiku postavení katolické církve v českých zemích za komunismu ve vymezených letech řešit.

Na počátku vlastní práce jsem zkoumala, jaký pohled měla církev na komunismus před únorem 1948 a jaké očekávala vzájemné vztahy se státem v budoucnu. Z analýzy pramenů vyplynulo, že před únorem 1948 se mezi církevními představiteli vyčlenily dvě skupiny ohledně hodnocení budoucnosti, z nichž první neviděla budoucí situaci v Československu pro církev příliš hroživě a neuvědomovala si do značné míry nebezpečí komunismu. Naopak druhá skupina představitelů předvídala pro celou zemi i pro církev po únoru 1948 zlé období.

Dále jsem zkoumala, jaké přístupy se vytvořily mezi církevními představiteli vzhledem k vyjednávání státu s církví a jestli souvisela s těmito přístupy nějakým způsobem schopnost zachovat si pocit vnitřní svobody v podmínkách okolního útisku. Mezi církevními představiteli se vytvořily dva proudy vzhledem

---

¹²⁹ Státní okresní archiv v Litoměřicích se sídlem v Lovosicích, f. Miroslav Richter, k. 1-5.

k vyjednávání církve se státní mocí. Pro první skupinu byla charakteristická snaha vyjednat a dohodou pro církev zachránit co nejvíce, aniž by samozřejmě tito představitelé ustoupili ze svého základního přesvědčení. Druhou skupinu určovala naopak snaha neustupovat režimu, vzdorovat mu a nesvazovat se s ním spoluprací. V souvislosti s tímto rozdělením církevních hodnostářů vzhledem k přístupu ke státní komunistické moci jsem si tedy položila následně otázku, zda byl jejich přístup k vyjednávání ovlivněn jejich schopností zachovat si určitý pocit vnitřní svobody v podmínkách okolního útisku, přičemž jsem předpokládala, že mezi těmito dvěma proměnnými je vzájemná závislost. Rozbor pramenů mi tento můj předpoklad potvrdil a závěrem je, že pro skupinu církevních představitelů patřících do proudu „vyjednávajících“ bylo typické, že si nedovedli tento pocit vnitřní svobody v podmínkách okolního útisku zachovat a naopak.

V souvislosti s tématem zatčení jsem se zabývala zajímavou skutečností- mobilizací farnosti při zatýkání svého místního faráře. Vylíčení této události obsahovaly vzpomínky tří lidí, kteří jimi přispěli do díla Kamínky¹³⁰. Tyto vzpomínky zachycují, jakým způsobem k této mobilizaci došlo a k jakým důsledkům v jednotlivých místech vedla- od případu, kdy nedošlo k přímé konfrontaci režimu s tamním obyvatelstvem až k popisu vyhrocené situace, která končila zatčením, výslechy a vězněním množství občanů. Ze shrnutí této problematiky vyplývá, že tento fenomén byl spjatý spíše s prostředím menších vesnic nebo obcí nacházejících se mimo centra katolického prostředí a současně předpokládám, že šlo o obce s velkou religiozitou.

V následujícím okruhu témat jsem se zabývala otázkami, které se vázaly k období života kněze po jeho zatčení. Nabízející téma vyšetřování jsem nezpracovala jako popis postupů, podle nichž vyšetřování vězněných kněží probíhalo, ale zkoumala jsem principy samotky jako hlavní zkoušky, jíž museli kněží během období vyšetřování projít. Závěrem je, že samotku jako hlavní donucovací prostředek, který měl přimět kněze podepsat vyšetřovací protokol, jenž

---

¹³⁰ Kamínky : drobná svědectví o pronásledování křesťanů v době komunistické totality i o jejich snahách o svobodu a blaho vlasti. I.díl. Hradec Králové : Biskupství královéhradecké, 2000; Kamínky. II. díl. Hradec Králové, 2000; Kamínky. III. díl. Hradec Králové, 2001; Kamínky. IV. díl. Hradec Králové, 2002; Kamínky. V. díl. Hradec Králové, 2005.

se stal podkladem pro soudní líčení, tvořily vzhledem k představitelům katolické církve dvě roviny útlaku. První rovinou bylo ničení kněze po stránce psychické. Hlavní metodu režimu v této záležitosti tvořila totální izolace od ostatních vězněných i od světa mimo věznici a neustále nebo naopak velmi málo se konající výslechy. Druhou rovinu představovalo ničení kněží po stránce fyzické, k čemuž pomáhala popsaná povaha samoty, zima, špatná strava, nedostatek odpočinku a čerstvého vzduchu. Pro přežití tohoto období v životě kněží bylo důležité, aby si po celý den dokázali zaměstnat svou mysl, a tím si udrželi alespoň relativní psychickou vyrovnanost.

Po odsouzení byli kněží přesouváni na oddělení mezi ostatní vězně. Protože zde ale šířili své přesvědčení, což znamenalo pro režim nebezpečí, přistoupilo se k jejich izolaci na kněžská oddělení. Toto nařízení přinášelo kněžím několik výhod, ale také určité nevýhody- hlavně totální izolaci od ostatních vězňů. V kapitole kněžské oddělení – „Vatikán“ jsem podrobně rozebrala kněžské oddělení v Leopoldově, protože se k němu kněží ve svých vzpomínkách vyjadřovali nejčastěji. Sledované výhody bylo možné na kněžském oddělení v Leopoldově spatřovat v menší míře kontrol ze strany bachařů a tedy ve „svobodnějším“ životě a hlavně ve způsobu žití na této samotce. Po stránce pracovní přinášela kněžím velkou výhodu funkce tzv. „partáka“. Tato funkce byla mezi kněžími založena na popud dozorců, přičemž úkolem „partáka“ bylo řídit pracovní proces na kněžském oddělení. Výhoda, kterou kněžím tato funkce přinášela, spočívala v tom, že „parták“ přerozděloval vykonanou práci tak, aby všichni dosáhli pracovní normy a nebyli trestáni za její nesplnění.

S ohledem na skutečnost, že skupina kněží ve věznicích byla v tomto prostředí specifická, mě zajímalo, jak byli kněží vnímáni ostatními vězněnými, jak k nim ostatní věznění přistupovali a zda si kněží v tomto prostředí dokázali zachovat svou kněžskou činnost. Ze vzpomínek kněží vyplynulo, že se ve vězení těšili v kladném smyslu všeobecné pozornosti. Zajímavé bylo, že v některých případech i ze strany bachařů. Fakt, že kněží znamenali pro ostatní vězněné určitou oporu, nevyplýval jen z jejich osobních postřehů, ale i ze skutečnosti, že byli kněží po určité době přesunuti ze společných na izolovaná kněžská oddělení, aby jim bylo

zabráněno vlivu na ostatní spoluvězně. Kněžské činnosti se však ani přes prohlášení náboženské činnosti za nezákonnou nevzdávali. Ve vykonávání tajných bohoslužeb, zpovědí a méně často křtů nebo tajných svěcení naráželi kněží v podmínkách věznice na spoustu těžkostí od hrozby trestů při prozrazení k např. ztíženému kontaktu s ostatními vězni, kteří měli zájem o zpověď a o svaté přijímání v době, kdy byli kněží izolováni na samostatných kněžských odděleních.

Další záležitostí, jež sloužila k podpoře kněží ve vězení, bylo fungující intelektuální prostředí na kněžských odděleních. Každý, kdo byl schopný obohatit ostatní o nějakou zajímavou přednášku, znamenal pro toto prostředí velmi mnoho. Přednášelo se na různá témata a velmi oblíbená byla také výuka jazyků. Tyto tzv. „univerzity“ probíhaly ve vězení samozřejmě tajně a byly také spojeny s množstvím překážek, mezi které patřila hlavně hrozba trestů při prozrazení této činnosti. Jak ale vyplývá ze vzpomínek kněží, tyto „univerzity“ se přes všechny těžkosti v podmínkách věznice rozvíjely a přinášely jim po stránce duchovní i intelektuální velký přínos. Mnozí také poukazují na skutečnost, že by se v normálním životě nikdy nesetkali tak snadno s takovými významnými osobnostmi, s jakými se setkali ve vězení.

Následně jsem se zabývala dalšími různými záležitostmi spjatými s vězeňskými prostředími. První zkoumaným okruhem byly návštěvy a korespondence. Při jejich rozboru jsem došla k závěru, že pravidla vztahující se k návštěvám i korespondenci se v mnohém shodovala. Při jejich využívání bylo nutné přísně dodržovat jejich nařízenou podobu a formu, náplň a délku. Obě byly také spjaté s určitou nařízenou četností a byly samozřejmě ze strany režimu podrobeny cenzuře.

Poté jsem se zaměřila na tresty režimu, kde jsem analyzovala především tzv. trest korekce. Korekce představovala promyšlený systém, jenž sloužil jako nátlak k podepsání vyšetřovacího protokolu, ale i poté jako tvrdý trest režimu při porušení některého z vězeňských pravidel. Mezi hlavní nátlak, jemuž byli kněží v korekci vystaveni, patřila zima, tma, samota, nedostatek jídla a spánku. Trest korekce znamenal i několik dní ve jmenovaných podmínkách a patřil proto k velmi „úspěšné“ metodě režimu.

Posledním tématem, spjatým s vězeňským prostředím, se stal rozbor informačního kanálu v podmínkách vězení. Zajímalo mě, jakou měli kněží možnost získat ve vězení informace o dění v tehdejší Československu i ve světě a jakým způsobem se tyto informace mezi nimi šířily. Při zhodnocení této problematiky bylo nutné rozlišovat mezi obdobím, kdy byli kněží vyšetřováni a obdobím po odsouzení. V období vyšetřování byli kněží izolováni a neměli přístup k téměř žádným informacím. Jejich situace se změnila až po odsouzení a umístění na cely mezi ostatní vězně. Další zlom nastal po roce 1953 v souvislosti s povolením možnosti kupovat si denní tisk, jenž se stal hlavním i když „prorežimním“ zdrojem informací. Před tímto rokem se kněží museli spokojit pouze s určitou vnitřní „šeptandou“, prostřednictvím níž se ve vězení šířily různé nepodložené a také všelijak překroucené zprávy zvané ve vězeňském prostředí latríny. Ve vzpomínkách V. Vaška a M. F. Vícha jsem dále narazila na informace, že ve vězeňské prostředí byl také vydáván specifický tip samizdatu vyjadřující se k zahraničně politickým otázkám a samizdat katolický. Oba byly sepisovány velmi drobným písmem a následně rozšiřovány po vězeňských odděleních. Obě osobnosti hovoří o těchto samizdatech v souvislosti s jejich vězněním na Mírově v 2. polovině 60. let.

Na závěr práce jsem si položila otázky související s velkou amnestií roku 1960, následným propuštěním kněží na svobodu a s jejich návratem do běžného života. Zaměřila jsem se také na jejich zhodnocení éry věznění a na vývoj životního osudu až do roku 1968. Ze vzpomínek vyplývá, že přípravy na amnestii 1960 se ve vězeňském prostředí odrazily. Zprávy o jejím budoucím konání se ke kněžím dostávaly od jejich prokurátorů i od návštěv. Následně museli sepisovat své životopisy a byly s nimi konány pohovory. Kněží, kterých se tato velká amnestie týkala, však nezískali zpět úplnou svobodu, ale byli propuštěni pouze podmíněčně. Je zajímavé, že přestože byli věznění nespravedlivě a mohli by si v sobě nést velký pocit křivdy, přistupují k této etapě svého života většinou velmi pozitivně. Při jejím hodnocení dávají přednost kladným zkušenostem, které jim věznění přineslo. Zdůrazňují hlavně obohacení svého duchovního a intelektuálního života.

Po propuštění kněží z vězení byl pro jejich následný život typický zákaz kněžské činnosti a zaměstnání v dělnické profesi. Zajímalo mě, jak sami kněží toto prostředí hodnotili a jak k nim naopak přistupovali dělníci. Kněží popisují dělnické prostředí jako velmi otevřené a svobodné. Samotnými dělníky byli vnímáni kladně, i když s počáteční nedůvěrou v jejich schopnosti. Nesetkala jsem se s postřehem, že by byli pro svou víru zesměšňováni.

S postupem doby byl kněžím s blížícím se rokem 1968 vracen zpět souhlas s návratem do duchovní správy. Nejvýznamnější rozvinutí náboženské činnosti nastalo poté v souvislosti s uvolňováním režimu v roce 1968. Hodnotila jsem především, jak byl proces tzv. Pražského jara v církevním prostředí přijímán. Ze studia pramenů vyplynulo, že se vzhledem k němu vytvořily mezi církevními představiteli dva protikladné přístupy. Jedna skupina přistupovala k tomuto procesu velmi obezřetně kvůli riziku navrácení se režimu zpět do starých kolejí. Druhá skupina církevních představitelů naopak považovala reformní proces za nezvratný. Stanovisko Vatikánu bylo v tomto případě opatrné a bylo prostřednictvím tehdejšího kardinála Tomáška zprostředkováno kněžstvu v Československu. Období Pražského jara a s tím související rozvoj náboženské činnosti ale trvalo velmi krátce a bylo nenávratně zabržděno po vpádu vojsk Varšavské smlouvy na naše území a následně zastaveno s nastupujícím obdobím tzv. normalizace. Toto období už ale není tématem mé práce.

6. Seznam použité literatury:

Dějiny katolické církve:

CASAROLI, Agostino. Trýzeň trpělivosti : svatý stolec a komunistické země (1963-1989). Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 2001.

Církevní procesy padesátých let : sborník příspěvků z konference pořádané Českomoravskou generální delegaturou Řádů karmelitánů, Českou křesťanskou akademií a Ústavem pro soudobé dějiny AV ČR ve spolupráci s Arcibiskupstvím pražským 21.-22.5. 2002 v Praze. Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 2002.

FIALA, Petr; HANUŠ, Jiří (eds.). Katolická církev a totalitarismus v českých zemích. Brno : CDK(Centrum pro studium demokracie a kultury), 2001.

HANUŠ, Jiří; STRŽÍBRNÝ, Jan (eds.). Stát a církev v roce 1950 : sborník příspěvků z konference pořádané Českou křesťanskou akademií, Ústavem pro soudobé dějiny, Centrem pro studium demokracie a kultury ve spolupráci s Arcibiskupstvím pražským dne 21. června 2000 v Emauzském klášteře v Praze. Brno : CDK, 2000.

KAPLAN, Karel. Stát a církev v Československu v letech 1948-1953. Brno : Doplněk, 1993.

KAPLAN, Karel. Těžká cesta : spor Československa s Vatikánem 1963-1973. Brno : CDK, 2001.

KONÍČEK, Jiří. Modus vivendi v historii vztahů Svatého stolce a Československa : církevně-politický vývoj v letech 1918-1993. Olomouc : Společnost pro dialog církve a státu, 2005.

LIBOR, Jan (ed.). České církevní dějiny ve druhé polovině 20. století : sborník příspěvků ze sekce církevních dějin na VIII. sjezdu českých historiků v Hradci Králové ve dnech 10.-12. září 1999. Brno : CDK, 2000.

VAŠKO, Václav. Dům na skále 1 : církev zkoušená, 1945 – začátek 1950. Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 2004.

VAŠKO, Václav. Neumlčená : kronika katolické církve v Československu po druhé světové válce. I., II. díl. Praha : Zvon, 1990.

vzpomínky pamětníků:

BRADNA, Antonín. Zaradoval jsem se : útržky ze života. Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 2002.

HOLOTA, Benedikt. Nebyl jsem hrdina : vzpomínky na totalitu. Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 2002.

KRÁTKÝ, Stanislav. K plnosti : rozhovory Jana Mazance s dobrým bratrem a biskupem skryté církve. Brno : Cesta, 2004.

KŘÍŽKOVÁ, Marie Rút. Žít jako znamení : rozhovory s Josefem Zvěřinou.
Praha : Zvon, 1997.

MIKULÁŠEK, František. Za zdí a bez zdí : vzpomínky známého jezuitu dlouho vězněného komunisty pro víru. Praha : Řád, 1992.

OPASEK, Anastáz. Dvanáct zastavení : vzpomínky opata břevnovského kláštera.
Praha : Torst, 1997.

PECKA, Dominik. Starý profesor vzpomíná : vlastní životopis. Praha : Zvon, 1996.

PECKA, Dominik. Z deníku marnosti. Brno : Atlantis, 1993.

TAJOVSKÝ, Bohumil Vít. Člověk musí hořeti : rozhovor Aleše Palána a Jana Paulase s opatem želivského kláštera. Praha : Torst, 2001.

TYL, Heřman J. Psancem. Třebíč : Arca JiMfa, 1995.

VAŠKO, Václav. Ne vším jsem byl rád : vlastní životopis. Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 2001.

ZEMEK, Jakub Antonín. Vatikánský špión. Olomouc : MCM, 1991.

Práce vydané o osobnostech katolické církve:

DACHOVSKÝ, Karel. Cesta františkánského kněze Jana Bárty : historická studie o knězi vězněném 16 let pro víru. Praha : Řád, 1991.

ELŠÍKOVÁ, Monika. Dobré díla Anastáze Opaska. Praha : Monika Vadasová-Elšíková, 1999.

FIALA, Petr; HANUŠ, Jiří. Koinótés : Felix Maria Davídek a skrytá církev.
Brno : CDK, 1994.

HARTMANN, Jan; SVOBODA, Bohumil; VAŠKO, Václav. Kardinál Tomášek : svědectví o dobrém katechetovi, bojácném biskupovi a statečném kardinálovi.
Praha : Zvon, 1994.

KAŠIČKA, Zdeněk. Otec Braitto : životopis olomouckého dominikána (1898-1962).
Praha : Krystal, 1993.

NOVOSAD, Jaroslav. Štěpán Trochta : svědek "T". Praha : Portál, 2001.

ŠRAJEROVÁ, Eva. Českobudějovický biskup ThDr. Josef Hlouch.
České Budějovice : Sdružení sv. Jana Neumanna, 1997.

Štěpán kardinál Trochta : životopisná črta a výběr z proslovů a pastýřských listů.
Řím : Čeští salesiáni, 1984.

Velká mše. Řím : Křesťanská akademie, 1970.

VOJKOVSKÝ, Ladislav. Václav : osudy venkovského českého kněze z let 1940-1969. Praha : vlastním nákladem, 1993.

WEIS, Martin. Minutěnky vzpomínek na pastýře lidu svého. Praha : Panevropa, 1999.

Další literatura:

DOLEŽAL, Miloš. Cesty božím nečasem. Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 2003.

DOLEŽAL, Miloš. Prosil jsem a přiletěla moucha. Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 2004.

Kamínky : drobná svědectví o pronásledování křesťanů v době komunistické totality i o jejich snahách o svobodu a blaho vlasti. I.díl. Hradec Králové : Biskupství královéhradecké, 2000.

Kamínky : drobná svědectví o pronásledování křesťanů v době komunistické totality i o jejich snahách o svobodu a blaho vlasti. II.díl. Hradec Králové : Biskupství královéhradecké, 2000.

Kamínky : drobná svědectví o pronásledování křesťanů v době komunistické totality i o jejich snahách o svobodu a blaho vlasti. III. díl. Hradec Králové : Biskupství královéhradecké, 2001.

Kamínky : drobná svědectví o pronásledování křesťanů v době komunistické totality i o jejich snahách o svobodu a blaho vlasti. IV. díl. Hradec Králové : Biskupství královéhradecké, 2002.

Kamínky : drobná svědectví o pronásledování křesťanů v době komunistické totality i o jejich snahách o svobodu a blaho vlasti. V. díl. Hradec Králové : Biskupství královéhradecké, 2005.

KAPLAN, Karel. K politickým procesům v Československu. Brno : Barrister & Principal, 2001.

TINKOVÁ, Daniela. Hřích, zločin a šílenství v čase odkouzlování světa. Praha : Argo, 2004.

VACKOVÁ, Růžena. Ticho s ozvěnami : dopisy z vězení z let 1952-1967. Praha : Česká křesťanská akademie, 1994.

VLČEK, Vojtěch. Kříž jsem hlásal, kříž jsem snášel : rozhovory s kněžími a řeholníky pronásledovanými za komunismu v letech 1948-1989. Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 2006.

VLČEK, Vojtěch. Perzekuce mužských řádů a kongregací komunistickým režimem 1948-1964. Olomouc : Matice cyrilometodějská, 2004.

Archivní prameny:

Státní okresní archiv v Litoměřicích se sídlem v Lovosicích, f. Miroslav Richter, k. 1-5.

Přílohy

1. Rozhovory s pamětníky

1.1. Rozhovor s Mons. Antonínem Bradnou

Prvním rozhovorem, který v příloze ke své bakalářské práci uvádím, je rozhovor s Mons. Antonínem Bradnou (+ 2006), jehož posledním působištěm bylo děkantsví v Budyni nad Ohří. Rozhovor pochází z roku 2002 a byl uskutečněn v souvislosti s prvním ročníkem evropské historické soutěže Eustory, které jsem se zúčastnila společně s tehdejší spolužačkou Elisabeth Kučerovou během studií na Gymnáziu Lovosice. Jako téma soutěže bylo tehdy vyhlášeno: Sám proti moci. Opozice proti totalitnímu režimu 1948-1989. A v rámci tohoto tématu jsme zpracovávaly životní příběh jmenovaného Mons. Antonína Bradny. Přestože je tento rozhovor již staršího data, některé jeho části vypovídají mnoho cenného k tématu mé bakalářské práce. Rozhovor neuvádím celý, protože určité části nejsou pro téma mé bakalářské práce podstatné. Vynechány jsou převážně otázky, jimiž jsme si tehdy doplňovaly mezery v životním příběhu Antonína Bradny. Tyto vynechané části jsou v textu naznačené.

Co vás přivedlo k myšlence stát se knězem, zvláště v tak nesnadné době?

Už od dětství asi sedmi let jsem ministroval. Pocházím z věřící rodiny, rodiče chodili pravidelně do kostela a bratři také. I po příchodu do arcibiskupského gymnázia do Bubenče, kde jako profesori působili jezuité, jsem dále žil v ovzduší nábožensky zaměřeném. Bylo to pěkné radostné prostředí, pěstovalo se tam spousta sportů, basketbal, volejbal, házená a ještě další. Nám chlapcům se tam líbilo a podvědomě jsme vnímali, že starší studenti odcházeli na další studia do semináře právě na bohosloveckou fakultu. Byl to nenásilný přechod z jednoho studia do druhého, což ovšem bylo přerušeno příchodem Němců 15.3. 1939, kdy bylo toto arcibiskupské gymnázium zrušeno a já jsem přešel na státní gymnázium na Žižkov. Dostal jsem se do třídy mezi spolužáky, kteří byli také v naprosté většině věřící. Z 24, co nás bylo ve třídě, jistě 20 chodilo do kostela, takže to bylo víceméně

takové pokračování. Jeden ze spolužáků se také chystal jít do semináře, a tak to přirozeným vývojem a nenásilným způsobem směřovalo k tomu, že jsem uvažoval o kněžské dráze. Maturoval jsem v roce 1943 za velmi těžkých okolností. Většina studentů a i ostatních mladých lidí, především 24. ročník, musela odjet na nucené práce do říše. Já jsem také měl odjet do říše, ale naštěstí mi pomohl jeden můj známý, který měl zase dalšího známého na pracovním úřadě, kde bez mého přičinění vyhodili moji kartotéční kartičku. Byl jsem tedy mimo evidenci a mohl jsem se přihlásit do semináře, který tenkrát byl v Dolních Břežanech u Prahy v arcibiskupském zámečku, kde nás studovalo asi 70. Zde jsme zůstali celou dobu až do pětačtyřicátého roku do konce války, kdy jsme zase přešli zpět do Prahy do Dejvic. Seminář jsem ukončil v osmačtyřicátém roce.

Jak proběhlo vaše první zatčení ve škole v Ledčicích?

Jednoho krásného květnového dne jsem učil ve škole a najednou se otevřely dveře a s panem řídícím vešli do třídy dva pánové a ptali se, jestli jsem Bradna. Já jsem řekl, že ano, a oni, že jsem zatčen a že půjdu s nimi. Odvezli mne na faru do Černoučku, kde chtěli víceméně udělat nějakou prohlídku. Potom si to nějak rozmysleli, už si to moc nepamatuji, poněvadž za chvíli řekli, že pojedeme do Roudnice. Tak jsme odjeli do Roudnice na Okresní úřad, kde jsem udal jen takové všeobecné nacionále a poté mě odvezli do Ústí, kde mě dali do podzemní cely. Odtamtud mě vodili tři nebo čtyři dny na výslechy, ale když viděli, že obvinění se nezakládá ze skutkové podstaty trestného činu, tak mě pustili. Z Ústí jsem odjel zpět do Černoučku.

(...)

Co znamenala vaše funkce part'áka, byla tato funkce dobrovolná?

To bylo ve vězení v Leopoldově, kde jsme dělali různé věci, čistili jsme cibuli, dělali jsme konopu. A jednoho dne přišel dozorce a říkal, že by bylo potřeba, abychom měli jakousi samosprávu, abychom si sami určovali, kdo co bude dělat. Víceméně to podle církevní hierarchie mělo připadnout na světícího biskupa olomouckého, na doktora Zelu, kterému bylo tenkrát už asi 60 let. To jsme řekli, že ne, abychom ho nevydávali nějaké šikaně. A doktor Zela řekl, že já jsem nejmladší, takže budu tuto funkci vykonávat já, což samozřejmě znamenalo vzít

na sebe všelijaká rizika, když se například nesplnil nějaký plán, nebo když se stal jiný průšvih, že mě budou otravovat. A to se také stalo. Několikrát jsem s nimi měl nepříjemnosti. Nebyla to žádná čestná funkce, ale spíš obětování se za druhé.

Obnášela tato funkce nějaké tělesné tresty?

Tělesné tresty ne, ale znamenalo to, že jsem někdy musel do izolace, nebo jsem měl zakázány dopisy, návštěvy apod.

Měl jste ve vězení k dispozici nějakou literaturu, jestli ano, jakou?

Komunistické noviny, Slovenská pravda a později české Rudé právo. Pokud jde o knížky, tak to byly samé ty budovatelské, sovětské, prověřené. Z nepropagandistické literatury brali pouze ruské autory, např. Turgeněva, Čechova.

Setkával jste se během uvěznění s příbuznými?

S rodinou jsem se stýkal zřídka kdy. Návštěvy byly jednou za čtvrt nebo půl roku tak dvacet minut až půl hodiny. Teprve později, po roce 1960 ve Valdicích u Jičína, probíhaly návštěvy častěji- někdy dokonce jednou za měsíc.

Setkal jste se někdy po propuštění s některým ze svých vězňů?

Při revizi našeho rozsudku, která probíhala roku 1968 v Ostravě jsem viděl svého vyšetřovatele, jmenoval se Sládek, jenž prohlásil, že se na nikoho z nás nepamatuje. Nemluvil jsem s ním, jenom jsem ho tam viděl.

Přinesla revize něco nového, nebo zůstalo vše při starém?

Výsledkem revize bylo, že celý soud byl špatný, že jsme byli odsouzeni neprávem. Ale potom přišli 21.8. 1968 Sověti a rozhodnutí soudu se uložilo do šuplíku a už nenabylo právní moci.

Přestože jste měl po příchodu z vězení zakázáno vykonávat své vlastní povolání, konal jste někdy tajné bohoslužby?

Samozřejmě, každý den jsem doma konal za účasti rodiny bohoslužby. V kostelech jsem sloužil, až když jsem dostal povolení v roce 1968.

Jak s Vámi byli spokojeni vaši zaměstnavatelé, když jste působil v dělnické profesi?

Velice, hlavně protože jsem nekradl, zatímco ostatní moji předchůdci ano. A protože jsem nekradl a že jsem svou práci dělal dobře, jsem dostával finanční odměny- za měsíc či za čtvrt roku.

Snažili se vás například kvůli víře zesměšňovat?

Ne, naprosto nikde. I když tam byli komunisté, tak ke mně přistupovali velice pěkně a naopak se mi snažili všelijak pomoci.

Jak jste reagoval na rok 1968?

Měl jsem z toho samozřejmě radost. Znovu jsem nastoupil do duchovní služby na ústřední arcibiskupství pražské, které bylo na Hradčanech. Tam jsem se stal pastoračním referentem, měl jsem na starosti běh celé diecéze, která v té době zasahovala od Kolína k Aši, od Příbrami k Roudnici.

Povězte nám něco o událostech na Velehradě...

Velehrad je místo na Moravě, kam přišli roku 863 svatý Cyril a Metoděj. Sem přinesli křesťanství. A zmiňovaná událost Velehrad je událost, která se stala 14. května 1968, kdy se na Velehradě konal sjezd obnovené církve po znovunabytí svobody. Tenkrát se tam sešlo 12 biskupů, kteří byli do té doby v klášteřích a soukromých bytech, ale už se začínali vracet na svá místa. Všichni společně konali bohoslužby, mimo toho jsme si tam vyslechli několik řečnických projevů. Sešlo se tam odhadem asi 100 000 lidí. Bylo tam konstituováno hnutí, které se jmenovalo Dílo koncilové obnovy, to mělo být uvedení do života všech závěrů druhého vatikánského koncilu, který probíhal předtím v Římě.

Vy jste se tedy zúčastnil tohoto sjezdu také?

Ano, já jsem se zúčastnil, bylo to velice hezké. Sešlo se tam množství mých známých jak z kriminálu, tak mimo kriminál. A měli jsme radost.

Konalo se potom ještě nějaké podobné setkání?

Pak už se nekonalo, protože toto setkání proběhlo 14.5. a 21.8. už byl konec.

(...)

Jaký je váš osobní pocit z komunismu po tom, čím jste prošel?

Samozřejmě se na něj dívám jako na zločinné hnutí, které napáchalo nesmírné množství zla.

1.2. Rozhovor s knězem, který si přál zůstat v anonymitě

Dále zde uvádím rozhovor z 20.7. 2006 s knězem, který si však přál setrvat v anonymitě. Protože jeho příběh knižně doposud nevyšel, rozhovor probíhal formou jeho vyprávění svého životního příběhu, které jsem občas přerušila položením doplňující otázky. Dozvídáme se o osudu řádového kněze, který se díky své víře setkal s těžkostmi již během studií na filozofické fakultě Univerzity Karlovy a i nadále po vstupu do jednoho z řádů působících na našem území.

...Únor mě zastihl na filozofické fakultě, kde jsem studoval češtinu – angličtinu v roce 1948. Tenkrát nás velmi tvrdě tlačili ke zdi- komunisté i naši spolužáci. Jeden z našich spolužáků přišel na nás na věřící, že by nás nejradši nechal postřílet. A když jsem mu říkal, že pravda se do hlavy nevpravuje pěstí, (...) tak nás posílal do pracovního tábora. Hrozil tím a pak to taky přišlo. Ale v té době jsem se stýkal s dr. Veselým, dominikánem, který nás velmi dobře připravoval na dobu, která přijde. A pak jsem zažil rozhodující událost- tzv. Boží tělo s tehdejšími arcibiskupem Beranem 18.6. 1949 – to bylo na Strahově. Den nato bylo Boží tělo na Pražském hradě. Tam jsem tedy zažil celou tu událost. (...) To ve mně probudilo takovou reakci- toto nelze nechat jen tak.

Co jste očekával po únoru 1948, očekával jste těžký zásah režimu proti církvi?

Ano, to už jsme věděli poměrně dost i z Ruska, co se dělo a děje a tady už se daly očekávat represe proti církvi, takže víceméně s otevřeným hledím jsem to předpokládal. (...) Nedá se říci, že bych očekával tak těžkou perzekuci, to se dalo v té době těžko představit, ale perzekuci ano.

Já jsem pak ještě po tom zážitku u Sv. Víta, který byl rozhodující, byl na brigádě, kterou jsme povinně tenkrát museli dělat, někde v Kunšticích, nevím přesně. A tam jsem byl s mladými lidmi, studenty, spolužáky a spolužačkami. A tam jsem prostě viděl, jak je třeba jim situaci vysvětlovat. Čili to ve mně probudilo, my tomu dneska říkáme apoštolský duch. Prostě svědčit o Kristu.

(...)

Mou odpovědí, když jsem se vrátil z té brigády, bylo rozhodnutí jít k dominikánům, což jsem uskutečnil. A tam nám to vydrželo asi sedm měsíců, myslím, že do 27. 4. 1950, kdy nás prostě zlikvidovali. (...) Do srpna 1950 jsem byl v táboře v Broumově, poté jsem dostal zápal slepého střeva, byl jsem na operaci v Náchodě a potom mě dali do pracovního tábora a tam jsem byl do 31. 12. 1953, 40 měsíců. Ta doba tam byla, myslím, velice plodná, protože naštěstí jsme byli víceméně pohromadě.

Komunita řádových kněží se udržela i v pracovním táboře?

Ano, komunita se udržela pohromadě. To byla výborná škola tam. Tvrdá, ale lepší než ve školních lavicích.

Měli jste v pracovním táboře možnost působit na ostatní vězně, nebo jste od nich byli izolováni?

Nijak uměle izolováni se nedá říci, ale taková nějaká možnost větší činnosti byla omezená. Nicméně my jsme studovali, to byl hlavní úkol nás mladých. Studovat se dalo a vnitřní život pokračoval dál.

A kde jste brali studijní materiály?

Různými způsoby. Leccos měli ti kněží, kteří tam byli s námi, doma, takže to přinášeli a tak podobně. U nás alespoň nebyla nějaká přísná restrikce, co se týká studijního materiálu.

Musel se studijní materiál schovávat?

To ano. Studijní materiál se musel schovávat. (...)

Dále jsem byl nasazen na stavby. Tam jsem byl tři a půl roku. Zase tvrdý život, ale výborný musím říct.

Jak Vás přijímali dělníci na stavbě?

Já jsem už předtím pracoval šest let ve fabrice- už od čtrnácti let. A po večerech pak škola. Pak jsem maturoval, pak jsem šel na filozofii do Prahy, takže jsem byl na práci zvyklý a na to prostředí taky, mě vůbec nevadilo. Naopak mohu uvést zážitek: Dali nás jako partu, tehdejší bohoslovce a bývalé pétépáky k tesařům, a večer přišel „polír“ a říkal nám: „Víte co říkali ti tesaři?“ „Poslouchej, políre, cos nám to dal za lidi? Oni nepijou, nekouří, po ženských nekoukaj. A když něco

potřebuji, hned to mám u ruky a ještě se ptají, co ještě chcete mistře? Nejsou to faráři?“ To je prostě vizitka, kterou bych si dal za rámeček. V montérkách a tak dále, bez hábitu, ale prostě svědectví a život. A tam jsem viděl, že ti lidé jsou oslovitelní (...)

Měli jste možnost ostatní spolupracovníky během pracovních směn nějak ovlivnit?

Tam se pouze rozsévalo. Co to s nimi udělalo během života, potom co se od nás dozvěděli i ten příklad života, to se nikdy nedovíme, protože od té doby už jsem se s nimi neviděl. Dodneška znám jména, pamatuji si je. Když se sejdeme, tak si o tom trošku povíme mezi s sebou. Prostě byla to velmi dobrá škola, ale myslím, že ti lidé si také odnášeli mnoho tam z toho. Protože ten způsob života tehdejší, ta mentalita nebo lépe řečeno dementální, kterou sáli všemi kódy ze sdělovacích prostředků, to bylo úděsné.

(...) Na stavbě jsem byl celkem 7 let a pak jsem vstoupil s dovolením představeného do semináře, abych dovršil kněžství. V semináři jsem dokončil studium, vysvěcen jsem byl v roce 1964 a pak už jsem byl v duchovní správě.

Dotýkala se Vás nějak perzekuce v druhé polovině šedesátých let, kdy už jste působil v duchovní správě?

Pozor jsem musel dávat pořád. Občas jsem také dostal nějaké výstrahy. Byl jsem také vyslýchán. Měl jsem několik výslechů, nevzpomínám si přesně, už na vojně jsem měl výslech do půlnoci. (...) Mám z té doby takový zážitek, kdy jsem byl doslova přepaden kvůli nějaké knížce. Pak mě odvezli na velitelství, tam pět pánů se jaksi do mě dalo a přitom jsem nebyl žádná významná osobnost- jen novic. A jeden z těch mistrů byl takový velice jedovatý a říkal: Vy faráři jste zbabělci. Vy tady pracujete pro naše nepřátele. A já jsem říkal : Víte, vážený pane, já to nedělám pro zbabělost, ale protože věřím, že tím sloužím Bohu. A mýlíte se, já nemám vůbec strach, chcete-li, můžete mě klidně zastřelit. Nemám vůbec strach o život. A nechal byste se vy teď a tady zastřelit za komunismus? Já jsem předtím vystihl, že oni ho nemají moc rádi- ti ostatní čtyři. A teď on zbledl, zrudl, začal koktat. A potom začala velice hezká filozofická debata o věcech metafyzických. A ten pán byl odrovnán. To je takový zážitek, který mě velice utkvěl. A potom když

jsme se loučili, tak kapitán, který to vedl, když jsme odcházeli, se ke mně přitočil na chodbě, podal mi ruku a řekl, že by si se mnou velmi rád pohovořil. Takže takový hezký zážitek. (...)

Jinak bití jsem nikdy nedostal od nich, to oni se snažili být slušní. (...)

Jak jste vnímal události roku 1968? Co jste osobně očekával od budoucnosti?

Svobodu a když nám tady slibovali socialismus s lidskou tváří, tak změnu k lepšímu.

Čekali jste, že se zde tento reformovaný socialismus s lidskou tváří udrží?

Více méně ano. Já myslím, že jsme to čekali tenkrát víceméně všichni, pokud jsme neměli nějaké zprávy ze zákulisí, protože tam ti ze zákulisí věděli. Jeden pán „potentát“ tehdy říkal: „Vy, co se dneska smějete, budete ještě plakat.“

Měl jste v té době přístup k instrukcím z Vatikánu?

(...)Já jsem poslouchal Vatikán, takže jsem měl možnost vědět, k čemu ostatní třeba neměli přístup. Postup Vatikánu jsem znal. Jenomže Vatikán byl v této době velmi nejistý. Oni se snažili o politiku vstřícnosti, zvláště Casaroli. To nebylo v té době, myslím, úplně šťastné. Radikalismus Viszynského nebo Mindzentyho ten tady nebyl. Oni se báli konfrontace víceméně.

Dočetla jsem se, že do tehdejšího Československa se v roce 1968 dostávaly určité instrukce z Vatikánu, které varovaly před tím, že by se situace ve státě mohla vrátit do starých kolejí. Můžete se k této problematice vyjádřit?

Víte, v té době doslova spadla klec. Myslím, že ti, kdo viděli do politiky, do zákulisí věděli, že to neskončí dobře. Takže nějaký optimismus tady nebyl na místě. Většina z nás, myslím, v té době už taky tušila, těch dvacet let předchozích nám ukázalo, že co komunisté vezmou jednou do rukou, jen tak nepustí, dokud nedostanou přes prsty. (...)

Bylo prostě třeba vydržet s těmi zdroji, které jsem měli. Znamená to prakticky vztah k Bohu, který byl jedinou oporou. O nikoho jiného lidsky se nešlo opírat. Taky když sem jezdili například Němci na návštěvy, oni jezdili anonymně ti kněží, říkali, my se k Vám jezdíme učit věřit, žít z víry. Protože u nás prakticky nebylo nic, pokoutní literatura a duch. Prostě vnitřní zápas proti těm různým pokusům nás získat nebo zlomit atd.

Jak se díváte na celé období komunismu? Jaké mělo pro vás přínos a naopak jaké vám přineslo negativní stránky?

(...) Komunismus prostě přinesl hrubý materialismus, chtěl si zotročit člověka, aby sloužil jeho mocichtivosti. (...) Vítězství dělnické třídy, tzn. diktatura proletariátu. Lidé dostali ideály, mít se dobře, takže musíme hodně pracovat, dělat brigády, přesčas atd., aby nebyl čas na nějakou kontrarevoluci nebo nějakou jinou činnost atd. Čili naprosté obepnutí člověka. Tenkrát se mluvilo o podílu práce na polidštění opice, tak jsem to obrátil a mluvil jsem o podílu práce na poopidštění člověka. Lidé, které jsem znal zblízka, byli naprosto převálcováni. Tady zůstala pouhá jedna katolická elita, musím říct, která se osvědčila jednak jako bojovnice a jednak jako nositelka pravdy. My jsme neříkali nic jiného od počátku do konce. Když jsem se potkával v roce 1968 v srpnu tady v Praze se svými bývalými spolužáky z roku 1948, komunisté až na půdu, když jsem přijeli ruské tanky, zuřili a říkali mi: „Ty říkáš pořád totéž a my se pořád převlékáme. Stalin, pak Chruščov, Brežněv... A ty máš pořád Krista.“ (...) A to mě dávalo velkou satisfakci, musím říct, protože pravda Kristova zůstává tady už 2000 let a nemění se, je to pořád pravda.

2. Seznam a fotografie představitelů katolické církve

V této příloze č.2 předkládám tabulkově uspořádaný abecední seznam představitelů katolické církve, jejichž životní příběhy tvořily jádro mé bakalářské práce. U každé osobnosti uvádím její životopisná data, církevní hodnost, formu perzekuce, za jaký trestný čin byla odsouzena, na kolik let byla odsouzena a skutečnou dobu, kterou strávila ve vězení nebo v internaci. Nejprve uvádím abecedně seřazený seznam církevních hodnostářů, poté laiků. Tyto tabulky jsou následně doplněny fotografiemi jednotlivých osobností.

2.1. Církevní představitelé

osobnost	Jan Bárta	Josef Beran
životopisná data	18.3. 1921 – 9.12. 1982	29.12. 1888 – 17.5. 1969
církevní hodnost	řád. kněz- františkán	arcibiskup
forma perzekuce	internace + věznění	internace
jaký trestný čin/y spáchán/y	špionáž	-----
rozsudek (léta)	20 let	-----
doba věznění	15 let (4/1951-4/1966)	-----
doba internace	6 měsíců (4-9/ 1950)	14 let (6/1949 – 10/1963)

osobnost	Antoník Bradna	Silvestr Braitó
životopisná data	26.11. 1922 – 19.2. 2006	14.6. 1898 - 25.9. 1962
církevní hodnost	kněz	řád. kněz- dominikán
forma perzekuce	věznění	věznění
jaký trestný čin/y spáchán/y	velezrada	velezrada, špionáž
rozsudek (léta)	16,5 let	15 let
doba věznění	11 let (8/1952-2/1964)	10 let (3/1950-5/1960)
doba internace	-----	-----

osobnost	Felix Maria Davídek	Josef Hlouch
životopisná data	12.1. 1921-16. 8. 1988	26.3. 1902-10.6.1972
církevní hodnost	kněz, tajný biskup	biskup
forma perzekuce	věznění	izolace, internace
jaký trestný čin/y spáchán/y	nesouhlas se sjednoceným školstvím, založení soukr. školy Athenea, ukrytí ilegální vysílací stanice, útěk do zahraničí, nezákonný zisk potvrzení pro doktorát	-----
rozsudek (léta)	24 let	-----
doba věznění	14 let (1950-1964)	-----
doba internace	-----	izolace (5/1950-3/1952), internace(3/1952-1963)

osobnost	Benedikt Holota	Stanislav Krátký
životopisná data		*11.11.1922
církevní hodnost	řád. kněz- františkán	kněz, biskup skryté církve
forma perzekuce	internace	věznění
jaký trestný čin/y spáchán/y	-----	podvracení republiky
rozsudek (léta)	-----	3 roky
doba věznění	-----	2 roky (1958-1960)
doba internace	internace 1 rok (4/1950-8/1951) + pracovní tábor	-----

osobnost	František Mikulášek	Anastáz Opasek
životopisná data	24.4. 1913 - 12.11. 1993	20.4. 1913 - 24.8.1999
církevní hodnost	řád. kněz- jezuita	řád kněz- benediktin
forma perzekuce	věznění	věznění
jaký trestný čin/y spáchán/y	velezrada	velezrada, špionáž
rozsudek (léta)	9 let	doživotí
doba věznění	9 let (3/1950-3/1959)	10 let (9/1949-5/1960)
doba internace	-----	-----

osobnost	Karel Otčenášek	Domínik Pecka
životopisná data	*13.4.1920	4.8. 1895 - 1.5. 1981
církevní hodnost	kněz, biskup, arcibiskup	kněz
forma perzekuce	internace, věznění	věznění
jaký trestný čin/y spáchán/y	velezrada	sdužování proti republice, neoznámení trestného činu
rozsudek (léta)	13 let	2,5 roku + 14 měsíců
skutečná doba věznění	8 let (11/1953-5/1962)	1 rok (1954-1955) + 14 měsíců (12/1958-2/1960)
doba internace	2 roky (7/1951-11/1953)	-----

osobnost	Bohumil Vít Tajovský	František Tomášek
životopisná data	3.3. 1912 – 1999	30.6. 1899 - 4.8. 1992
církevní hodnost	řádový kněz – salesián	kněz, biskup, kardinál, arcibiskup
forma perzekuce	věznění	internace
jaký trestný čin/y spáchán/y	velezrada, špionáž, příprava státního převratu	-----
rozsudek (léta)	20 let	-----
doba věznění	10 let (1/1950-5/1960)	-----
doba internace	-----	3 roky (7/1951-1954)

osobnost	Štěpán Trochta	Heřman J. Tyl
životopisná data	26.3.1905 - 6.4. 1974	31.7. 1914 - 10.12. 1993
církevní hodnost	řádový kněz- salesián, biskup, kardinál	řád. kněz- premonstrát
forma perzekuce	internace + věznění	věznění
jaký trestný čin/y spáchán/y	velezrada, vyzvědačství	velezrada
rozsudek (léta)	25 let	12 let
doba věznění	7 let (1/1953-5/1960)	8 let (2/1950-1958)
doba internace	3 roky (6/1949-1/1953)	-----

osobnost	Jakub A. Zemek	Josef Zvěřina
životopisná data	15.7.1914 – 26.6. 1989	3.5. 1913 - 18.8. 1990
církevní hodnost	dominikán	kněz, teolog
forma perzekuce	věznění	věznění
jaký trestný čin/y spáchán/y	špionáž	velezrada, špionáž
rozsudek (léta)	18 let	22 let
doba věznění	12 let (6/1948-5/1960)	14 let (1/1952 - 1965)
doba internace	-----	-----

2.2. Představitelé katolických laiků

osobnost	Růžena Vacková	Václav Vaško
životopisná data	23.4. 1901 - 14.12. 1982	*26.4. 1921
forma perzekuce	věznění	věznění
jaký trestný čin/y spáchán/y	špionáž	velezrada
rozsudek (léta)	22 let	13 let
doba věznění	15 let (2/1952- 3/1967)	7 let (2/1953-5/1960)
doba internace	-----	-----

2.3 Fotografie

Jan Bárta (18.3. 1921 - 9.12. 1982)

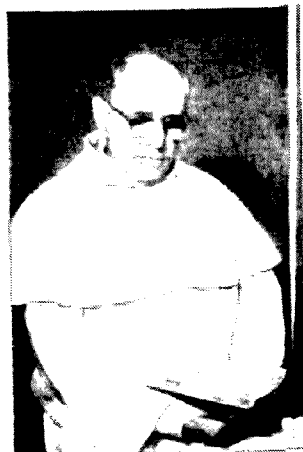
Josef Beran (29.12. 1888 – 17.5. 1969)

Antonín Bradna (26.11. 1922 – 19.2. 2006)

Silvestr Braitó (14.6. 1898 – 25.9. 1962)

Felix Maria Davídek (12.1. 1921 – 16.8. 1988)

Josef Hlouch (26.3. 1902 – 10.6. 1972)

Stanislav Krátký (*11.11.1922)

František Mikulášek (24.4. 1914 – 12.11. 1993)

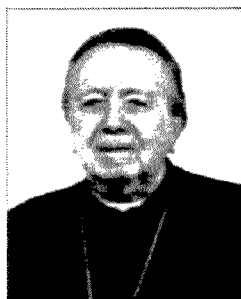

Anastáz Opasek (20.4. 1913 – 24.8. 1999)

Karel Otčenášek (*13.4. 1920)

Dominik Pecka(4.8. 1895 - 1.5. 1981)

Bohumil Vít Tajovský (3.3. 1912 – 1999)

František Tomášek (30.6. 1899 – 4.8. 1992)

Štěpán Trochta (26.3. 1905 – 6.4. 1974)

Heřman J. Tyl (31.7. 1914 - 10.12. 1993)

Jakub A. Zemek (15.7.1914 – 26.6. 1989)

Josef Zvěřina (3.5. 1913 – 18.8. 1990)

Růžena Vacková (23.4. 1901 - 14.12. 1982)

Václav Vaško(*26.4. 1921)

